

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Grafik Anasanat Dalı

**ÇAĞDAŞ TASARIMDA
SAYISAL KALİGRAFİ VE
DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI**

Gürkan Akbaş

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

ÇAĞDAŞ TASARIMDA
SAYISAL KALİGRAFI VE
DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Gürkan Akbaş

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Grafik Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Tezi

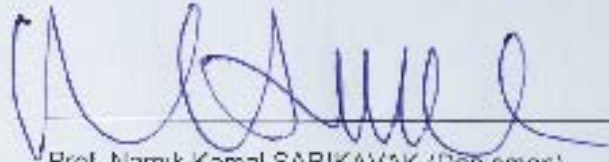
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

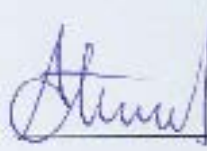
Gürkan Akbaş tarafından hazırlanan "Çağdaş Tasarımda Sayısal Kaligrafi ve Deneysel Uygulama Çalışmaları" başlıklı bu çalışma, 13 Eylül 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Elif VAROL-ERGEN (Başkan)

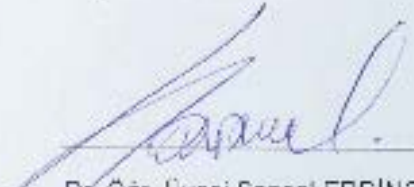
Prof. Namık Kemal SARIKAVAK (Danışman)

Doç. Atilla IŞIK

Doç. Banu BULDUK TÜRKMEN

Dr. Öğr. Üyesi Şansal ERDİNÇ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Pelin YILDIZ

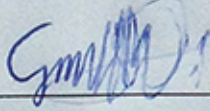
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13 Eylül 2018

Gürkan AKBAŞ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

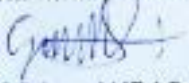
Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporunun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçe² kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04 / 10 / 2018

Gürkan AKBAŞ

¹ "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullandığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerde korunmamış ve internetten paylaşılmaması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçe² kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokollü çerçevelerinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Cronasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışması sürecinde daha iyiye ulaşmam için görüşlerini, bilgisini ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Namık Kemal SARIKAVAK başta olmak üzere, tez çalışmasının iyileştirilmesi noktasında bilgilerini paylaşan değerli hocalarım, Doç. Elif VAROL ERGEN, Doç. Atilla IŞIK, Doç. Banu BULDUK TÜRKMEN, Dr. Öğr. Üyesi Şansal ERDİNÇ'e, teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaşamım boyunca bana inanan ve desteğini hiç kesmeyen annem ve 2 yaşına kadarki süreçte zamanından aldığım Sabiha'ya, tez çalışması tamamlanıncaya kadar yardım gerektiren her durumda yanımda olan, sabırla destek veren eşim Sevdanur'a, kaynaklara ulaşmam noktasında seferber olan ve her durumda danışabildiğim kardeşim Ahmet'e, manevî desteğini hep üzerimde hissettiğim abim Volkan'a ve babama, minnetlerimi sunuyorum.

ÖZET

Gürkan AKBAŞ, *Çağdaş Tasarımda Sayısal Kaligrafi ve Deneysel Uygulama Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

İnsanoğlunun bulmuş olduğu en önemli buluşlardan olan yazı, geçmişten günümüze birçok evreden geçmiştir. Özellikle ortaçağın sonlarına kadar elle üretilen, dönemsel ve bölgesel etkiler içeren yazılar, biçem ve çeşitlilik yönünden günümüzde de kullanılan yazılar için büyük kaynak oluşturmuştur. Güzele olan ilgi ve merak, yazının iletişim aracı oluşuna olumlu yönde etki ederek; bir sanat icra alanı olan kaligrafinin doğuşuna sebep olmuştur. Basım tekniklerinin geliştirilmesi dönemine kadarki süreçte elle üretilen yazının bu gelişimi sanatçılar için büyük bir alan sunmuştur. Yazının bir iletişim aracından, sanatsal icra alanına dönüşmesinde büyük katkıları olan yazı ustaları, kendini ve sanatını ifade etme açısından oldukça önemli bir yerde konumlanmışlardır. Kaligrafinin gelişiminde ve yönlenmesinde önemli rolü olan bu yazı ustaları günümüzde de bu sanat dalının bir kimlik kazanmasına ve çeşitlenmesine ışık tutmuşlardır.

Geleneksel olarak birçok malzemeye, birçok alanda icra edilen kaligrafi, günümüzde çeşitli yazılımlar ve arabirimler kullanılarak sayısal ortamda da uygulanır hale gelmiştir. Bu tez çalışmasında kaligrafinin sayısal ortamda uygulanışı, uygulama esnasında ne tür yazılımların ve arabirimlerin kullanıldığı, kaligrafinin etkilediği ve etkilendiği görsel öğelerin gösterilmesi, bu etkileşimle birlikte, bütünde grafik tasarım açısından taşıdığı ya da oluşturduğu değerlerin farkındalığının artırılması ve bu yöndeki çalışmaların da incelenerek bu alana dikkatin çekilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca yapılan deneysel çalışmalarla sayısal ortamın sağladığı olanakların kaligrafiye neler katabileceği ya da kaligrafinin tipografiye, grafik tasarıma ne tür etkilerde bulunabileceği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Sayısal, Kaligrafi, Grafik, Tasarım, Tablet, Yazı, Deneysel.

ABSTRACT

Gürkan AKBAŞ, *Digital Calligraphy in Modern Design and Experimental Practice Studies*, Master Thesis, Ankara, 2018.

Script, one of the most important inventions which mankind has invented, has passed many phases from past to present. Especially the script which is produced manually up to the late Middle Ages and included periodic and local effects has become a great source for the script used present in the view of form and variety. Interest in and wonder the beauty has caused the calligraphy's birth, which is an execution area of art. Until the era of the development of printing techniques, this development of handwritten script has provided a great deal of space for artists. Masters of script who have great contribution to the transformation of the script into a field of artistic execution through a communication, are positioned in a very important place in terms of expressing themselves and their arts. Having an important role in the development and direction of calligraphy, these masters of script have shed light on the identification and diversification of this branch of art today.

The calligraphy traditionally practiced with many materials in many field has become executable in the digital environment with using various software and interfaces. In this thesis study, it has been aimed to apply calligraphy in digital environment, to illustrate what kinds of software and interfaces are used, visual elements that affect the calligraphy and are affected by the calligraphy, also with this interaction, to raise awareness of the value they carry or create in terms of the graphic design totally and also to draw attention to this area by investigating studies in this way. In addition, with experimental studies done, it has been tried to demonstrate what the opportunities provided by the digital environment can contribute to the calligraphy or how the calligraphy can affect the typography and the graphic design.

Key Words

Digital, Calligraphy, Graphic, Design, Tablet, Text, Experimental

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GÖRSEL LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
SORUN	3
AMAÇ	3
ÖNEM/ÖZGÜN DEĞERİ	4
YÖNTEM VE TEKNİKLER	5
KAPSAM	5
1. BÖLÜM	7
1.1. KALİGRAFI NEDİR?	7
1.2. KALİGRAFI EL YAZISI İLİŞKİSİ	11
1.3. BATI KALİGRAFİSİNİN ÖZET TARİHÇESİ	15
1.3.1. Resim Yazı	16
1.3.2. Hiyeroglif Yazı	17
1.3.3. Hiyeratik Yazı	18
1.3.4. Demotik Yazı	19
1.3.5. Eski Yunan Uygarlıklarında Yazı	19
1.3.6. Fonetik Yazının Bulunuşu ve Sesçil Abecelerin Yayılışı	20
1.3.7. Yunan Uygarlığında Yazı	21
1.3.8. Etrüsk Yazısı	22
1.3.9. Roma Uygarlığında Yazı	23
1.3.10. Run Yazısı	24
1.3.11. Roma Kapitallerinin Yazı Uyarlamaları: Kare Kapital ve Rustikler	25
1.3.12. Anzial ve Yarı Anziyaller	26
1.3.13. Adasal ve Ulusal Yazılar	28

1.3.14. Karolenj Yazısı ve Erken Gotik	29
1.3.15. Gotik Yazı, Gotik Kapitaler ve Versaller.....	31
1.3.16. Lombardik Kapitaler, Kadeller ve Diğer Gotik Yazılar	32
1.3.17. Yuvarlak Gotik, Eğik Gotik ve Fraktur Gotik	34
1.3.18. Hümanistik Yazı.....	36
1.3.19. Hümanistik Yazının Basım Harflerine Uyarlanması.....	37
1.4. KALİGRAFİNİN ÖZELLİKLERİ	39
1.4.1. Okunabilirlik.....	41
1.4.2. Biçim Güzelliği.....	42
1.4.3. Düzenleme Güzelliği	43
1.4.4. İfade	44
1.4.5. Özgürlük.....	46
1.4.6. Karakter.....	47
1.4.7. Özgünlük.....	48
2. BÖLÜM SAYISAL ORTAMDA KALİGRAFİ.....	50
2.1. DİJİTAL (SAYISAL) ÇAĞ	50
2.2. DİJİTAL (SAYISAL) KALİGRAFİ.....	52
2.2.1. Kaligrafi ve Grafik Tasarım	54
2.3. YAZILIMLAR / PROGRAMLAR.....	57
2.4. ARABİRİMLER.....	58
2.4.1. Grafik Tablet	58
2.4.2. Grafik Tablet ve Programlar	59
2.4.3. Grafik Tablet ve Adobe Illustrator	60
2.4.3.1. Fırça Oluşturma.....	60
2.4.3.2. Yumuşatma (Smoothness).....	62
2.4.3.3. Basınç Duyarlılığı (Pressure Sensitive)	63
2.4.3.4. Açı (Angle).....	64
2.4.3.5. Yuvarlama (Roundness)	65
2.4.3.6. Nokta Yoğunluğu (Fidelity)	66
2.4.4. Grafik Tablet ve Adobe PhotoShop	66
2.4.4.1. Fırça Seçenekleri ve Fırça Oluşturma.....	67
2.4.4.2. Fırça Basınç Duyarlılığı.....	68
2.4.4.3. Fırça Smoothness Özelliği	69

2.4.4.4. Fırça Açısı	70
2.4.4.5. Renk Etkileşimi	70
2.4.4.6. Katmanlarla Çalışma (Katman Etkileşimi)	71
2.4.4.7. Farklı Yüzeyler Üzerine Uygulama.....	72
2.4.5. Grafik Tablet ve Art Rage	73
2.4.5.1. Art Rage'de Katmanlarla Çalışma.....	74
2.4.5.2. Art Rage Kağıt / Doku Seçimi.....	75
2.4.5.3. Art Rage Araç Paneli.....	76
2.4.5.4. Art Rage Renk / Boya Seçim Paneli	77
2.4.5.5. Art Rage Etki Seçim Paneli	78
2.4.6. Wacom Cintiq	78
2.4.7. Apple Ipad Pro	79
2.4.7.1. Apple Procreate.....	80
2.5. DOKUNSA (HAPTİC) KALİGRAFI	81
2.6. SAYISAL KALİGRAFI ÖRNEKLERİ	84
3. BÖLÜM DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI.....	97

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1. ‘Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ Kitabından Seçilen Harfler, Grafik Tasarım Dergisi, Sayı 19, Nisan, 2008.....	13
Görsel 2. Firavun Tutankhamon ve karısı, Firavun’un gömütünde bulunan altın kaplı ve resimli tahttan ayrıntı. M.Ö. 1350 dolayları http://ancientegypt.wikia.com/wiki/Tutankhamun	16
Görsel 3. Bir yüzeye kazınmış Mısır Hiyeroglifi http://www.ancient-egypt-online.com/ancient-egyptian-hieroglyphics.html	17
Görsel 4. Eski Mısır’a ait Hiyeratik Yazı örneği, Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, https://bit.ly/2N2fpRJ	18
Görsel 5. Geç Mısır’a ait Demotik Yazı örneği, https://bit.ly/2MZctoR	19
Görsel 7. Fenike Alfabeti, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2QgE2rO	21
Görsel 8. Antik Yunan Yasaları Tableti M.Ö. V. Yüzyıl Girit, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://www.ancient-origins.net/history/brutal-draconian-laws-ancient-greece-002344	22
Görsel 9. Tanrıça Uni’ye ithaf edilmiş üç altın tablet, M.Ö.V. Yüzyıl, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://www.flickr.com/photos/dameboudicca/37519454962/in/photostream	23
Görsel 10. Trajan Sütunu’nun temeline kazınan yazıt, Erişim Tarihi: 3 Şubat 2018, https://bit.ly/2oSQnWE	24
Görsel 11. Runik Alfabe, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://www.vecteezy.com/vector-art/98288-silver-runic-alphabet	25
Görsel 12. Vergilius Romanus, Ecloga II., Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://www.flickr.com/photos/sannikov/6316096470	26
Görsel 13. Vespasian Mezmurlar Kitabı, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://bit.ly/2x5uozN	27
Görsel 14. V. Thompson’un “ Yunan ve Latin Paleografyası El Kitabı”, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://sites.dartmouth.edu/ancientbooks/files/2016/05/IMG_6011.jpg	27
Görsel 15. The Book of Kells (Kelt Kitabı), Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://www.tcd.ie/library/manuscripts/blog/t-4/	28
Görsel 16. Beneventan Script, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://bit.ly/2wVxWfD	29
Görsel 17. Karolenj Miniskül Yazı Örneği, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://www.biblical-data.org/LATIN_Resources/Ludwig_1.jpg	30
Görsel 18. Rochester Yeni Antlaşma El Yazmasından Bir Sayfa, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://bit.ly/2MVPifj	30
Görsel 19. Gotik Abece, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	31
http://www.armisetleo.it/calligrafie.html	31
Görsel 20. Versaller, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, ...	32
http://www.armisetleo.it/calligrafie.html	32
Görsel 21. Lombardik Kapitaller, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	33
http://www.armisetleo.it/calligrafie.html	33
Görsel 22. The Luttrell Psalter, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	34
http://www.armisetleo.it/calligrafie.html	34
Görsel 23. Book of Hours; Bruges, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	35
http://www.codex99.com/typography/53.html	35
Görsel 24. Book of Hours; Bruges, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	35
https://www.wdl.org/en/item/14711/	35
Görsel 25. Petrak’ın El Yazısı, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://bit.ly/2wTUpCQ	36
Görsel 26. Book of Hours; Bologna, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,.....	37
https://bit.ly/2NwcS1F	37

Görsel 27. Treatise on Hawking, Francesco Moro'nun el yazması, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, https://bit.ly/2wVqMA9 .	38
Görsel 28. Jackson Alves, kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2Nto8vS .	42
Görsel 29. Jackson Alves, vektörel kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2NtocM8 .	43
Görsel 30. Jackson Alves, vektörel kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2oTfxV9 .	44
Görsel 31. Khawar Bilal, Dijital Kaligrafi Uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2wVaE2b .	45
Görsel 32. Kufi Biçem kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2wVUvJ3 .	47
Görsel 33. Gotik alfabe, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2MZQkqD .	48
Görsel 34. Tadas Čiūdaras, Kaligrafi Uygulama, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://bit.ly/2CCCKir Summer-lettering-17	49
Görsel 35. Steve Kirby, Kaligrafik Animasyon, 2017, Erişim Tarihi: 6 Şubat 2018 https://bit.ly/2x0h2Va .	56
Görsel 36. Company Folders, Vektörel Logo Tasarımı, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2018, https://bit.ly/2NrNAIs .	56
Görsel 38. Grafik Tablet, Erişim Tarihi 8 Eylül 2018, https://bit.ly/2M4TIAJ .	59
Görsel 39. Adobel Illustrator Fırça Oluşturma Paneli (Art Brush)	61
Görsel 40. Adobel Illustrator Fırça Atama	61
Görsel 41. Adobel Illustrator Fırça Uygulama	62
Görsel 42. Adobe Illustrator Yumuşatma (Smoothness) Ayar Paneli.	63
Görsel 43. Adobe Illustrator Kaligrafik Fırça Ayar Paneli.	64
Görsel 44. Adobe Illustrator Kaligrafik Fırça Ayar Paneli, Açık Düzenlemesi.	65
Görsel 45. Adobe Illustrator Fırça Köşe Yuvarlama Ayar Paneli, Yuvarlama Değer Düzenlemesi.	65
Görsel 46. Adobe Illustrator Nokta Yoğunluğu (Fidelity) Ayar Paneli.	66
Görsel 47. Adobe PhotoShop Fırça Ekleme ve Seçim Paneli.	68
Görsel 48. Adobe PhotoShop Fırça Ayar Paneli	69
Görsel 49. Adobe PhotoShop Fırça Smoothness Ayar Paneli.	69
Görsel 50. Adobe PhotoShop Fırça Açısı Ayar Paneli.	70
Görsel 51. Adobe PhotoShop Fırça Etki Ayar Paneli.	71
Görsel 52. Adobe PhotoShop Layer Paneli.	72
Görsel 53. Adobe PhotoShop Katmanlarla Çalışma.	73
Görsel 54. Art Rage 5. Sürüm Arayüz ve Araç Panelleri.	74
Görsel 55. Art Rage Layer Paneli.	75
Görsel 56. Art Rage Kağıt/Doku Seçim Paneli.	76
Görsel 57. Art Rage Araç Seçim Paneli.	76
Görsel 58. Art Rage Araç Seçim Paneli.	77
Görsel 59. Art Rage Renk / Boya Seçim Paneli.	77
Görsel 60. Art Rage Etki Seçim Paneli.	78
Görsel 37. Wacom Cintiq Arayüz, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, https://bit.ly/2NXVdgn .	79
Görsel 61. Apple Ipad Ipad ve Appl Pencil, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, https://apple.co/2oQ9roz , https://apple.co/2wWYJB2 .	80
Görsel 62. Dokunsal (Haptic) Uygulama.	83
Görsel 63. Atacan Güçlüol, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 156).	84
Görsel 64. Hüsamettin Mutlutürk, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme (Sarıkavak, 2017, s. 152).	85
Görsel 65. Banu Erişti, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 156).	85

Görse 66. Övünç Güven Ersoy, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme, (Sarıkavak, 2017, s. 151).....	86
Görse 67. Hüsamettin Mutlutürk, Sayısal Kaligrafi Uygulama Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 155).....	87
Görse 68. Amir Jamshidi, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme, (Sarıkavak, 2017, s. 153).	88
Görse 69. Dilek Nur Polat, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 155).....	89
Görse 70. Mert Acar, Sayısal Kaligrafi Dünya Aydınları ve Düşünürlerinden Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 157).....	90
Görse 71. Barış Öztekin, Sayısal Kaligrafi Dünya Aydınları ve Düşünürlerinden Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 157).....	90
Görse 72. Dina Ruzha, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2CAyxE	91
Görse 73. Jake Rainis, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2MdpmXj	91
Görse 74. Matteo Molteni, Sayısal Kaligrafi (3D) Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2Mb0vU9	92
Görse 75. Max K., Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2wVSSLv	92
Görse 76. Biko Tecson, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2NW0nt3	93
Görse 77. Alejandro Solorzano, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2wSEOTl	94
Görse 78. Rofaizel Rozemi, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, http://sbit.ly/2N1pTks	94
Görse 79. Banu Bulduk Türkmen, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, https://bit.ly/2MZg5Y8	95
Görse 80. Banu Bulduk Türkmen, Sayısal Kaligrafi (Yunus Emre) Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, https://bit.ly/2CBUDDJ	96
Görse 81. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 1.....	98
Görse 82. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 2.....	99
Görse 83. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 3.....	99
Görse 84. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 4.....	100
Görse 85. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması Kazıma Etkisi	101
Görse 86. Deneyisel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması Kabartma Etkisi	101

GİRİŞ

Ülkemizin de içinde bulunduğu; Dünya kültürlerinde farklılık gösteren bir sanat dalı olarak kabul gören kaligrafi; din, dil, ekonomi, kültür, yaşam tarzı gibi birçok olgudan etkilenmekte; aynı zamanda etkilendiği bu durumlardan beslenmekte ve canlılığını sürdürmektedir.

Matbaa öncesi dönemde tamamen el ile üretilen, uygulanmasının kolay olmayışının yanında yaşamın tüm alanlarında kullanılan yazı, herkes tarafından ulaşılabilir bir durumda değildir. Okuma yazma oranının da düşük olduğu varsayıldığında yazıyı güzel ve etkili yazabilmek önem taşımaktadır. Öte yandan matbaanın icadıyla hareketli hurufat tekniğinin yaygınlaşması yeni karakter arayışlarını da doğurmuştur. El ile yazılan yazıdan çok, belirli kalıplar içerisinde daha pratik olarak uygulanabilen birçok yazı karakterinden, dolayısıyla bu yazı karakterlerini üreten sanatçı ya da ustalardan söz etmek mümkündür. Önceleri el ile çoğaltılan yazıların böylesine pratik şekilde ve daha az zamanda uygulanması kaligrafiye ve kaligraflara olan ilgiyi azaltmıştır.

Hareketli harflerin basımını sağlayan matbaanın bulunuşu, başlangıçta köklü bir devrim amacı gütmemiştir. Sadece, el yazıcıları gibi pahalı olmayan ve daha hızlı baskılar elde etmek amaçlanmıştır. Bir nevi, rekabet ortamında öne geçme hırından söz edilebilir (Erdal, 2015, s. 100).

Teknolojinin bu şekilde gelişimi yazının da sanat olma vasfını yitirme olasılığını beraberinde getirmiştir. Ancak kaligrafi, zaman içinde gelişip çeşitlenerek, tüm zenginliğiyle bir sanat dalı olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Tarihsel bu süreç içerisinde bakıldığında günümüzde yeterli sayıda temsilcisi ve icracısı bulunmayan kaligrafinin yaygın olmayışı kimilerine göre onu özel bir alana taşıdığı; kimilerine göre ise layık olduğu konumdan uzaklaşmasına sebep olduğu anlamına gelmektedir. Bugün, dijital dünyanın hakim olduğu grafik çevrede klasikleşmiş bir kullanıma sahip olan kaligrafi; özellikle çoğaltılmayan tek veya az sayıdaki grafik ürünlerde güncelliğini sürdürmektedir. Özel hazırlanmış diploma, berat, sertifika,

davetiye, sunum, hediyelik eşya v.b. konularda kullanımdadır. Bu alanlarda kaligrafi vazgeçilmez bir biçimde uygulanmaktadır. Çünkü bu belgeler, konunun yapısı gereği, özel olmayı, özgün olmayı, el yapısı olmayı gerektirmektedir. (Çevik, 2008)

Kaligrafinin kelime anlamına bakıldığında: Yunanca kallos/güzellik + graphe/yazı kelimelerinin birleşimiyle güzel yazı anlamına geldiği görülür. İnsanların güzele olan merakı ve beğenisi yazının bir iletişim aracından görsel bir kurguya dönüşmesine olanak sağlamıştır. Görsel yönden bir kurgu oluşturmayı, yazıyı görselleştirerek bir tasarım ortaya çıkarmayı hedefleyen bu yaklaşım aynı zamanda yazıyla ilgili sanatsal kaygıların da doğmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda kaligrafinin bir sanat oluşundan bahsedilmesi mümkün olmakla birlikte; günümüzde birçok şekilde rastlanılan, neredeyse bütün AVM'lerde görülen tekdüze uygulamalarla; gelişi güzel ve kopya süslemeye yönelik çalışmalarla "zanaatkârlık" sınırlarında kaldığı da bir gerçektir.

Kuşkusuz kaligrafiyi canlı tutan, onun organik bir yapıda olmasını sağlayan geleneksel olarak elle yapılıyor olması ve her defasında milyonlarca seçenek arasında kendi doğallığıyla işlenebiliyor olmasıdır. Doğal nesnelerle uygulanabiliyor oluşu ve bu nesnelerin çeşitliliği, oldukça fazla tasarım düzenlemesini de beraberinde getirmektedir. Kendi içinde bu kadar tasarım seçeneği barındıran kaligrafi, bir disiplin olan grafik tasarımda da özel bir konuma yerleşmiş durumdadır. Bu açıdan bakıldığında dinamik yapısıyla grafik tasarımın içinde kendine yer edinen kaligrafi, aynı zamanda tasarım açısından etkin bir rol de üstlenmiş durumdadır. Tam bu noktada tez çalışmasının da ana temasını oluşturan sayısal kaligrafiden bahsetmek mümkün olacaktır. Sayısal kaligrafi ve deneysel uygulama çalışmaları tez çalışmasının içeriğini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda,

- Sayısal ortamın sağladığı kusursuzluk,
- Yazılımların beraberinde getirdiği üstünlükler,

- Geleneksel kaligrafinin teknolojik araçlarla defalarca ve gerçeğine yakın şekilde uygulanabilirliği,
- Sayısal kaligrafinin grafik öğelerine dönüştürülmesi ve grafik tasarımda kaligrafik eğilimlerin incelenmesi

dikkat çekilmek istenen noktalar arasında yer almaktadır.

SORUN

Tez çalışmasının giriş kısmında belirtildiği gibi, “Kaligrafi” bir sanat dalı olarak kabul görmüşse de, uygulamaların çoğu zaman sanatsallığın dışına çıkması; herhangi bir üretkenlik kaygısı olmadan meydana getirilen kopya tasarımların ilgi görmesi, hem bu sanat dalına zarar vermekte hem de zanaatkârlık çerçevesinde sınırlı tutmaktadır. Öte yandan bu sanat dalını temsil ya da icra edenlerin fazla sayıda olmayışı veya bir sanat dalı olarak gereğini yerine getiren sanatçıların az oluşu; bağlı olarak da bilinirlik düzeyinin düşük olması, bir sanat mecrası olarak benimsenmeyişi ya da kimilerine göre el becerisine dayalı bir alanda kısıtlı tutulması, kaligrafiyi hak ettiği yerden uzakta konumlandırmaktadır.

Hat sanatı gibi, pozitif yönleriyle de oldukça farklılıklar gösteren bu klasikleşmiş sanatımızın, çağın bu kozmopolitizm anlayışı altında, özgün ve farklı yapılanmalara gitmesine izin verirken, onun dejenerasyona uğramasına da izin vermemek gerekmektedir. Özgünlük sınırları ince bir çizgi ile dejenere alanından ayrılmaktadır. Doğru ve tutarlı değer yargılarıyla, yorumlarla devamlı kontrol edilmesi gereken bir alan olarak hat sanatı alanının, benzer plastik sanatlardan daha hassas ve sınırlı bir yapıya sahip olduğuna inanıyoruz. (Çevik, 2015)

Tez çalışmasında, saptanılan bu sorunlara dikkat çekilmekle birlikte; kaligrafinin sanatsal değerine, sahip olduğu görsellikle grafik tasarımdaki önemine, sayısal ortamda uygulamalarının üstünlükleri ve bu üstünlüklerle tasarımların nasıl şekillendiği açıklanmaya çalışılmıştır.

AMAÇ

Tez çalışması için belirlenen amaç; bir sanatsal icra dalı olan kaligrafinin sayısal ortamda uygulanışı, uygulama esnasında etkilediği ve etkilendiği görsel öğeler, bu etkileşimle birlikte, bütünde grafik tasarım açısından taşıdığı ya da oluşturduğu değer farkındalığının artırılması ve bu yöndeki

Çalışmaların da incelenerek bu alana dikkatin çekilmesidir. Ayrıca yapılan deneysel çalışmalarla sayısal ortamın sağladığı olanakların kaligrafiye neler katabileceği ya da kaligrafinin tipografiye, grafik tasarıma ne tür etkilerde bulunabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Sayısal ortamda yapılan çalışmaların (zellikle -çözünürlükten bağımsız- vektörel temelli olarak hazırlanmış olanların) yüksek çözünürlüklü ve büyük ebatlara uygulanabilecek düzeyde olacağı varsayılırsa; farklı mecralarda kullanımların ne tür getiri sağlayacağı konusunda araştırma yapma fırsatı bulunmuştur. Günümüz teknolojiyle birçok yüzeye baskı yapılabilmektedir; kaligrafinin gerek grafik öğeleriyle, gerekse yalın kullanımıyla oluşturulan çalışmaların ne tür alanlarda, hangi amaçlarla uygulanabileceğini ve kullanım alanlarına ne tür katkılar sağlayabileceğini irdeleme imkanı elde edilmiştir.

ÖNEM/ÖZGÜN DEğERİ

Kaligrafi sanatı varoluşundan masaüstü yayıncılık dönemine kadar geleneksel olarak icra edilmiştir. Kaligrafi, gerek kullanılan materyallerin çeşitliliği –bağlı olarak tecrübe gerektirmeleri- gerekse uygulama zorluğu açısından oldukça sabır ve emek gerektiren bir sanat dalı olmuştur. Yazıya ve güzele olan ilgi kaligrafide hayat bularak görsel bir değer oluşturmuş; tipografiyle i içe oluşu ve göze hoş gelen yapısıyla grafik tasarımda da kendine yer edinmiştir. Tez çalışmasının özgün değerini oluşturan konu ise öncelikle kaligrafinin sayısal ortamda uygulanışı; sayısal ortamın getirdiği stnlkler ve yeniliklerdir. Başka bir deyişle: Gerek teknik açıdan (yazılım, program, tablet vs. kullanımların sağladığı getirilerle) gerekse sanatsal açıdan kusursuzluğa ulaşma noktasında sayısal ortamın sağladığı olanakların neler olduğuna dair fikirlerin elde edilmiş olmasıdır. Geleneksel kaligrafi ile karşılaştırdığımızda materyal kullanımının zorluğu olsun, defalarca tecrübe etme noktasında zaman ve malzeme maliyetinin oluşturduğu yk olsun, uygulanan bir çalışmanın düzeltilmeye ya da gözden geçirmeye elverişli olmayışı göz önünde bulundurulursa; tüm bu zayıf yanlara karşın sayısal ortamın oldukça üstün kaldığını; bu

üstünlüklerin yanı sıra gerek vektör, gerekse piksel bazlı birçok yazılım ortamında, sınırsız ölçüde kompozisyon oluşturma olanağı sunduğu öngörülebilir. Yapılan deneysel çalışmalarda yukarıda bahsedilen özellikler de kullanılarak tez çalışmasının özgün değerine vurgu yapılması hedeflenmiştir.

YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. Öncelikle kaligrafi sanatının, doğuşundan günümüze kadarki süreci taranıp genel bir bilgi edinilmiştir.
2. Etkilendiği dönemler, akımlar incelenerek ve günümüzdeki çeşitliliği de göz önünde bulundurularak bir saptama yapılmıştır.
3. Dünyada kaligrafi sanatının çeşitliliği ve bulundukları coğrafyada nasıl algılandıklarıyla ilgili de bir araştırma yapılmıştır.
4. Ülkemizde öne çıkan kaligraflar ve etkilendikleri türlerden hareketle yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Latin abecesi temelinde Türkçe kaynağın az oluşu nedeniyle daha çok yabancı kaynaklara erişilmeye çalışılmıştır. Özellikle sayısal kaligrafi üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Kaligrafinin grafik tasarımdaki yeri ve önemi üzerine araştırmalarda bulunularak; kaligrafik eğilimlerin bulunduğu tasarım çalışmaları çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu sayede kaligrafinin sayısal ortamda varoluşu irdelenmiştir.

Bu araştırmalar ışığında sayısal ortamda deneysel uygulamalar yapılarak tez danışmanı Prof. Namık Kemal Sarıkavak ile paylaşılmıştır. Çalışmalar hakkında eleştiri alınarak tez için notlar tutulmuş ve yeni çalışmalar oluşturulmuştur.

KAPSAM

Bu çalışmada kaligrafi sanatı ana hatlarıyla tanıtıldıktan sonra tez çalışmasının da başlığını oluşturan sayısal ortamda uygulanan kaligrafi incelenmiştir. Erişme imkanı elde edilen yerli ve yabancı kaynaklardan

özellikle sayısal kaligrafi hakkında bilgi edinilmiştir. Sayısal ortamda uygulanan kaligrafinin grafik tasarım açısından hangi değere sahip olduğu ve tasarımda kaligrafik eğilimlerin bulunduğu çalışmalar çözümlenmiştir. Yapılan deneysel uygulamalarla edinilen birikimler açıklanmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

“Çağdaş Tasarımda Sayısal Kaligrafi ve Deneysel Uygulama Çalışmaları” başlıklı bu tez çalışmasının 1. Bölümü’nde aşağıdaki başlıklar açıklanacaktır.

- **Kaligrafi Nedir?**
- **Kaligrafi El Yazısı İlişkisi**
- **Batı Kaligrafisinin Özet Tarihçesi**
- **Kaligrafinin Özellikleri**

1.1. KALİGRAFI NEDİR?

Kaligrafi kelime anlamı olarak: Yunanca kallos/güzellik ve graphe/yazı sözcüklerinin birleşimiyle “güzel yazı” anlamına gelmektedir. Geçmişten günümüze, güzele olan ilgi ve merak; insanoğlunun en önemli buluşlarından biri olan yazının görsel bir kurguya dönüşmesinde önemli rol oynamıştır.

“Kaligrafi” terimi, muhtemelen şair John Milton tarafından 17. Yüzyılın ortalarında kullanıldı, ancak 19. Yüzyıla kadar herkes tarafından kullanılmıyordu. Çağlar boyunca, farklı insanlara birçok farklı şey ifade eden bir kelimedir. Şimdi, 21. Yüzyılın başında, kaligraflar ve harf tasarımcıları “Kaligrafi nedir?” sorusunu tekrar soruyorlar (Thomson, 2004, s. 10).

Kaligrafi, “Süslü el yazısı, kutlama ya da etkinlik için hazırlanmış özel yazı, kişiye özel karakteristik yazı, italik güzel yazı” gibi birçok ifadeyi de taşımaktadır. Tutarlılık, şekil, vurgu değerleri, aralık, ritm vb. onu güzel yapan dinamikler arasında yer almaktadır.

Sözlüklerin kaligrafiyi nasıl tanımladığına bir göz atalım. Çeşitli anlamlar vardır: güzel fuar yazısı, bir sanat veya meslek olarak zarif hattatlık, el yazısı, genel olarak hattatlık, el yazısı veya yazılı karakter stili ve kişinin karakteristik el yazısı vb. Bu tanımlardan hareketle kaligrafi, resmi ya da gayri resmi, iyi ya da kötü herhangi bir stilin yazımı; ustalıkla icra edilmiş ve bazı içsel "güzellik" sergileyen, yazmayı kısa, öz sanatsal olarak ortaya koyma biçimidir. Elbette, yazı sanatlarının diğer alanlarıyla örtüşüyor. Bütün kaligrafiler yazıdır ancak tüm yazılar kaligrafi değildir (Thomson, 2003, s. 12).

Hat sanatı ya da kaligrafi (Yunanca: κάλλος - kallos - "güzellik" + γραφή - graphē "yazı"), yazı sistemleri ve yazı öğeleri kullanılarak geliştirilen, sıklıkla dekoratif amaçla kullanılan, bir görsel sanat türü olarak adlandırılmaktadır (Oxford University Press, 2005).

Özel kalem ya da fırçalarla tek seferde uygulanan güzel yazı yazma sanatı (www.dictionary.cambridge.org, 2018).

Kesik uçlu bir kalem, divit veya bir fırça yardımıyla harflerin uzun, akıcı çizgilerle, değişen çizgi kalınlıkları ve uzunluklarıyla yazılması esnasına dayanan yazı sanatı (Ambrose, Harris, 2010, s. 130).

Uygulanış şekli açısından incelenirse; espas değerleri estetik kaygı ile kurgulanmış, çeşitli materyaller üzerinde, kalem, kâğıt ya da fırça ile belirli bir ahenk ile güzel yazı yazma sanatı olarak da adlandırılabilir. Kaligrafi yazıdan sadece güzel oluşu ile ayrılır (Runes, Schrickel, 1946, s.30).

Genelde dekoratif amaçla kullanımı yaygın olsa da bir iletişim çıktısını olduğundan daha iyi sunma kaygısıyla oluşturulması onu sanat ortamına taşımaktadır. Davetiyeler, sertifikalar, özel belgeler vb. ürünlerin çoğu zaman yazıların doğrudan yazılarak sunulması yerine; kişiye özel oluşu, belirli bir kurguyla hazırlanışı gibi ölçütlere sahip olması onu diğer yazı türleriyle hazırlanmış malzemelerden veya sunum türlerinden başka bir yerde konumlandırmaktadır.

...Peki bu yazıyı güzel kılan nedir? Genel bir deyişle "tutarlılık". Şekil, vurgu, boşluk ve ritm tutarlılığı. Tutarlılık tekrarlama yoluyla başarılsa da kaligrafi mekanik bir tekrarlama meselesi değildir. Elle yazılmış bir metin, ince nüansları açısından, karakterin tam olarak kopyalanmasının aksine, bilgisayara kopyalayamayacağı benzersiz göz alıcı bir kalite sunar. Dolayısıyla kaligrafi manuel bir beceri kazanmaktan daha fazlasıdır. Göze çarpan detayları görmek ve incelemek için gözünüzü eğitmeniz gerekir. El, zihnin anlamadığı şeyi uygulayamaz ve akıl, gözün görmediğini kavrayamaz. Kaligrafi sanatında kavrayış ayrıntılara yakından bakmaktan ve dikkat etmekten geçer (Marsh, 1996 s. 7).

Kaligrafi, önceleri özenilmeden uygulanmaktaydı ve önemli olan görselliğinin değil hızlı uygulanmasıydı. Dolayısıyla işlevselliği ön

plandaydı (Drogin, 1980, s. 4). Geçmişte “zarif el yazıcılığı”, “güzel el yazısı” gibi ifadelerle anılmış olsa da günümüzde bir uzmanlık alanı ya da çalışma alanı olarak “güzel yazı sanatı”; görsel açıdan estetik değerler göz önünde bulundurularak kurgulanmış “yazı yazma sanatı” olarak kabul edilmektedir. Adnan Turani kaligrafiyi şöyle açıklamıştır: “Resimde ressamın yazı yazar gibi rahat fırça kullanması sonucu ortaya çıkan el yazısı karakterindeki çizgiler için kullanılır.” (1993, s. 63).

Kullanılan malzemeler açısından incelendiğinde kaligrafinin resimle olan bağlantısı da görülebilir. Özellikle fırçayla uygulanan lekesele çalışmalarda resimsel ifadeler görülmektedir. Kaligrafiyle resmin bu iç içe yapısı teknik açıdan kaynaklanıyor olsa da ifadesel ve şekilsel anlamda da bazı sanatçıların eserlerinin var olduğundan söz etmek yerinde olacaktır. Fransız ressam Andre Masson’un birçok resminde kaligrafik yönelimler mevcuttur. Hem Çin Kaligrafisi hem de hat sanatına ilgi duyan Masson kaligrafist ve hattatların yaklaşımlarını birçok resmine aktarmayı başarmıştır.

Masson’un geç dönem çalışmalarında boyama ve çizilme yönteminde görülen doğu kaligrafik esinlenmelerini görmemiz mümkündür. Bu dönemde yaptığı eserler onun grafik eserlerinde, çizgiler ve şekiller serbest bir formdadır. Onun odak noktası doğu kaligrafisi yaptığı çalışmalara yansıtmaktadır. Bir trans benzeri durumda serbest komutla çizilmiş çizgiler içinde, geç dönemde yapılan işleri “Çin kaligrafisi” gibi görünebilir (Atalay, 2014 s. 32).

Öte yandan Türk Hat Sanatı’nda önemli bir yere sahip olan Emin Barın’ın çalışmalarında özellikle soyutlamalarla oluşturduğu plastik ifadelerin resim açısından incelenebileceğini Nurullah Berk şu sözlerle ifade etmiştir:

...Dinsel konulardan, tarih sahnelerinden koptuktan sonra yakın ve uzak doğuya yönelen, özellikle İslam sanatlarında yeni kaynaklar bulan Batı çağdaş sanatı, Arap harf ve yazılarında soyut kombinezonları planında yeni olanaklar bulmaya başlamıştı. İran minyatürlerinden etkilenen bir Matisse yanında Kandinsky, Klee, Hartung, Miro, Herbin, Morellet gibileri Arap yazılarından yeni çizgisel tertip ve terkipler çıkarmışlardır. Böylelikle Müslüman Doğu’nun en etkin bir sanat türü olan yazı, Avrupalı sanatçılar elinde soyut anlatımın değişik, zengin örnekleriyle süslenmiştir. Klasik “hat” sanatının tüm sırlarını çözmüş, bu girift sanatın tekniklerini incelemiş, uygulamış olan Emin Barın, “Elif”lere, “Vav”lara, “He”ler ve

“lamelif”lere, klasik hattatların hiçbir zaman yaşamadıkları bir cesaretle, her seferinde bir sürpriz olan görülmemiş biçimler ve düzenlemeler vermektedir.

Artık bu yazıları okumak, anlamak gerekmez. Yazılar resim olmuştur ve onlarda bizi ilgilendiren “melodik”, “müzikal” çizgi istiflerinin plastik görüntüsüdür (Barın, 1978, s. 4).

Kaligrafinin tarihine bakıldığında ortaçağ dönemi boyunca Hristiyan Kilisesi tarafından bilginin aktarılması açısından desteklendiği ve birçok dini ve klasik eserin çoğaltılması için teşvik edildiği görülmektedir. Özellikle dini eğilimli ve dış dünyanın dengesizliğinden kaçan fakir aile çocuklarının Scriptorium adı verilen el yazması kitapların üretildiği ve çoğaltıldığı atölyelerde çalıştırıldığı bilinmektedir. O dönemler bu atölyelerde çalışmanın önemli bir görev olduğu öne çıkmaktadır (Drogin, 1980, s7).

Matbaanın bulunduğu 1450 yılına kadar kitaplar el yazması biçimindeydi. Kitaplar insan eliyle yazılıyor ve çoğaltılmaları tek tek yapılabilirdi. Batıda el yazması kitapların çoğu kodeks şeklinde olmasına rağmen rulo biçimli kitaplar da mevcuttu. Kitap konusunda Yunanlıların etkisinde kalan Romalılarda kitap çoğaltma işlerini özel yetişmiş köleler yürütmekteydi. Zamanla kitap yazımı, daha çok kilise görevi olarak görülmeye başlanmıştır. Genel olarak kitap çoğaltma işi manastırların “scriptorium” adı verilen yazı atölyelerinde yapılmıştır. Kilisenin el yazması kitap sanatı üzerine etkisi bütün Ortaçağ boyunca devam etmiştir (Dalkıran, 2013 s. 8).

Kaligrafi dönem ve bölgelerden etkilenişi açısından başta isimsel ifade olmak üzere, şekilsel ve malzeme kullanımı yönünden de çeşitlenmelere uğramıştır. Batı Kaligrafisi, Orta Doğu Kaligrafisi, Doğu ve Uzak Doğu Kaligrafisi bölgesel; Roman Rustic Capitals, Uncial, Gothic, Textura Quadrata, Roundhand (Foundation Hand), Italic Slanted, Copperplate Style gibi biçimler dönemsel türleri oluşturmaktadır. Son 2000 yıldır bu temel Roma biçimi üzerinde birçok biçim, tarz değişiklikleri yapılmıştır. Bu biçimlerin pek çoğu günümüz kaligrafisine de ilham vermektedir (Lawther G, Lawther C, Trudgill, 1986, s. 10).

Yazmanın gelişimi karmaşıktır, çünkü kısmen, kültüre bağlıdır; kültürler ise bölgelere göre farklılık gösterir ve sürekli değişim içindedir. Bu farklılıklar da sınıf, sistem veya ulusal özelliklerde kendini göstermektedir. Yazma, sürekli veya akıcı bir olgudur, farklı veya ayrı eylemlerden biri değildir. Sözcük sınırlarında belirgin kesintiler vardır, ancak çoğu durumda kalem hareketi, mürekkepli bir çizgi olarak uygulanmamasına rağmen sürekli ve kesintisiz olabilir.

Yeteneklice uygulanmış bir el yazısının özelliği, her hareketin kendi dizisinde doğru zamanda ve doğru yerde gerçekleştirilmesiyle oluşturulan bir dizi koordineli hareketin düzgün bir şekilde yürütülmesini içermesidir (Huber R. A., 1999 s. 26).

Kullanılan malzemenin (alfabe, kalem, kağıt, papirüs, fırça, çivi, taş yüzey vb.) çeşitlenmesi kaligrafiyi zengin bir disiplin olması yönünde beslemiştir. Örneğin Arap harfleriyle yapılan kaligrafiye günümüzde “Hat Sanatı” ya da “Hüsn-ü Hat” denilmektedir; diğer yandan Çin piktogramlarıyla yapılanlara “Çin Kaligrafisi”, Sanskritçe ile yapılanlara “Hint Kaligrafisi” adı verilmektedir. Alfabe, anlayış, kültür farklılıkları arttıkça kullanılan malzemelerin çeşitlendiğini görmek mümkündür. Örneğin “Hat” sanatında kâğıt kullanılırken; Çin kaligrafisinde fırça ve farklı mürekkeplerin kullanıldığı görülmektedir. Çin ve Japonya’da fırçanın geleneksel olarak, dikey bir konumda, sapın ortasından ya da üstünden tutulması, fırçanın bilekten her yöne doğru 360 derece döndürülebilmesini sağlamakta bu da farklı bir üslubu oluşturmaktadır. Çin kaligrafisinin belirgin özelliklerine bakıldığında disiplinli çalışma ve akıcı bir fırça üslubunun öne çıktığı ve her karakterin bütün bir kelimeyi simgelediği görülmektedir. Bu özelliği açısından Çin kaligrafi üslubuna dünyanın hiçbir yerinde ulaşılammıştır denebilir (Becer, 2011, s. 88). Malzeme olarak fırça kullanımının ifadesel anlamda değişiklikler gösterdiği bilinmekle birlikte kaligrafların özellikle uygulama için tercih ettikleri malzemenin kâğıt olduğu söylenebilir.

Kaligrafi için kâğıt harika bir malzemedir. Özellikle yüzeyi pürüzsüz kâğıtlar kıvrımlı uygulamalar için oldukça uygundur. Baskıda kullanılan kaplamalı kâğıtlardan kaçınmak gerekir. Dokusuz kâğıtlarda kalem serbestçe hareket eder ve mürekkebin akışkanlığı dengeli olur (Thomson, 2003, s. 13).

1.2. KALİGRAFİ EL YAZISI İLİŞKİSİ

Her el yazısı kaligrafi olmadığı gibi, her kaligrafi de sanatsal bir eser değildir mutlaka. Örneğin Çin’de herhangi bir ifadeyi içeren, elle yazılmış herhangi bir yazı kaligrafi olarak tanımlanmaktadır. Ancak literatürde kabul görmüş “Kaligrafi” tanımına bakıldığında mutlaka sanatsal ve estetik bir kaygı ile oluşturulmuş iletişim ürünü olmasıyla birlikte aynı zamanda görsel

yönden de tatmin edici özellikte olması gerektiği görülebilir. Yani bir iletişim aracı olarak mesaj barındıran ve aynı zamanda resimsel anlamda göz zevkine hitap eden bir yaklaşım içermesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaligrafi, yazıdan gelişmiş olmasına karşın ikisi arasında bazı ayrımlar bulunmaktadır. Yazı insanoğlunun toplumsal gereksiniminden doğmuştur ve öncelikle iletişim gibi bir işlevsellik içermektedir. Kaligrafinin ise işlevinin dışında estetik değerler içermesi, onu diğer sanat çalışmalarına yaklaştırmış ve Çin’de olduğu gibi resim gibi bir sanat uğraşısı olarak benimsenmiştir (Sarıkavak, 1998, s. 58).

Öte yandan el yazısı kişiden kişiye farklılıklar göstermekle birlikte uygulama biçimi, estetik birikim, beceri, malzeme kullanımı vb. olgulardan da etkilenmektedir. Kuşkusuz elle üretilen yazıda kişinin aynı harfleri dahi her defasında aynı özellikte uygulaması mümkün değildir; ancak uygulayış biçiminin açısız özellikleri ve hareket yönü incelendiğinde bezerlikler saptanabilir. El yazısının kişiye özel oluşunun harf temelli değil de bütünde bir ifade biçimi olduğu Prof. Namık Kemal Sarıkavak’ın şu sözleriyle açıklanabilir:

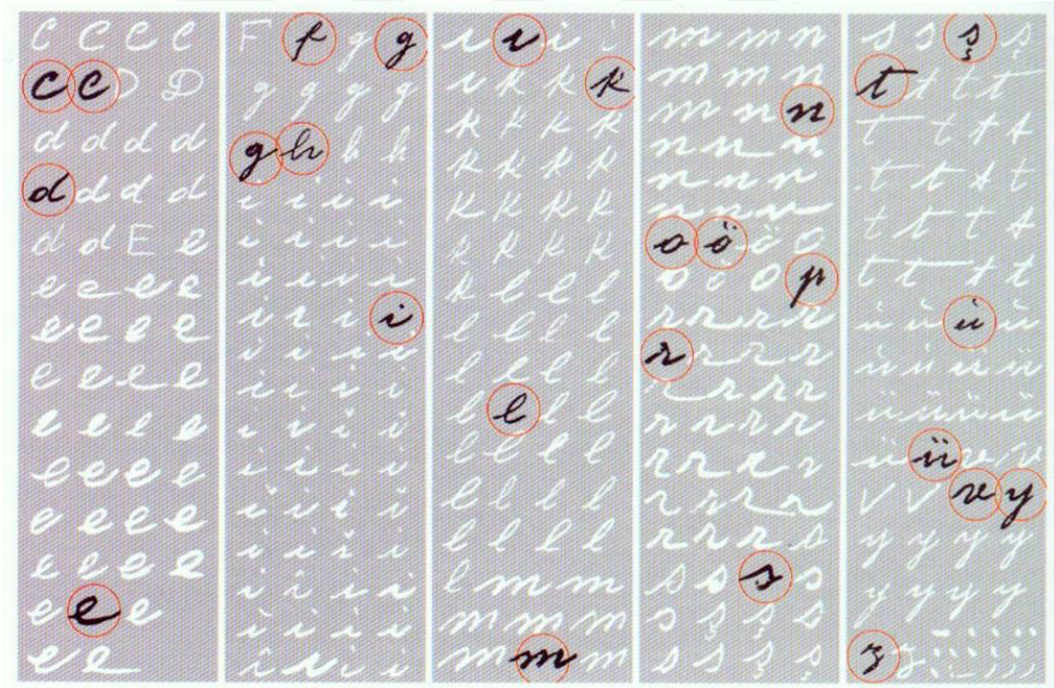
Atatürk’ün sözü edilen eserinden (Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El yazıları) alınan örnek sayfadan hareketle oluşturulacak bir el yazısı fontu için yapılan inceleme, genel olarak çok karakteristik gibi görünen el yazılarının aslında ‘çok karmaşık bir bütün’ olduğunu göstermektedir.

Doğal olarak izleyene (herhangi bir okura) belirgin bir ‘özellikler bütünü’ sunan kişisel el yazılarının ‘kişiye ait’ ve ‘biricik’ olma durumu olasılıkla bir algı ve düşünce yanılsamasından kaynaklanabilir. Bu yanılgı ‘her bir harfin kendisi bir metinde tekrarlandığında –aynı kişi tarafından üretildiği için- sanki aynı biçimde oluşacağı ve bu nedenle de o kişiye ait bir yazı biçimi olarak algılanacağı’ düşüncesidir. Bu tür bir ön kabule karşın aslında bunun böyle olmadığı, yani aynı harf defalarca aynı kişi tarafından bir metinde yinelenirse bile, her bir seferinde bir öncekine göre –az ya da çok, ama kesinlikle- bir fark ya da farklar içerdiği, artık bilinen bir gerçektir (2008, s. 52).

Geçmişten günümüze, dönemsel ve bölgesel durumlardan etkilenen el yazıları ve kaligrafik yazılardan öne çıkanlara bakıldığında zaman içinde kendilerine kimlik bularak bulunduğu dönemin ya da biçimin adını aldıkları; birçoğunun sayısallaştırılarak sayısal dünyaya kazandırılıp ve kullanıma sunulduğu görülmektedir.

Yukarıda da sözü edilen Atatürk'ün el yazısının bir fonta dönüştürülmesi projesinde Prof. Namık Kemal Sarıkavak 'Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk' kitabının tıpkıbasımının çoğaltmasından faydalanmış, aynı harfin birçok farklı türde uygulanışını inceleyerek, diğer harflerle ortak özelliklerde bulunanlarını seçmiş, tamamen el yazısının aslına bağlı kalarak bir font üretmiştir (Görsel 1). Font tasarımında esin kaynakları yaklaşımını ise şu şekilde ifade etmiştir:

1. Geçmişin değerli yazı ustalarının elyazma eserlerinde kullandıkları, ya yazma biçiminin ya da kendi adlarını taşıyan geleneksel dönem yazı karakterlerini,
2. Yerel, bölge ya da ulus adları ve/ya da özelliklerini yansıtan ya da o dönemin ustalarının adlarıyla tanınan klasik dönem yazı karakterlerini,
3. Tüm bunların yanı sıra tasarım özelliklerini adında yansıtan ya da dönemin değerli bir sanatçısına, bilim, düşün ya da devlet adamına adanmış modern dönem yazı karakterlerini sıralayabiliriz (2008, s. 51).

Görsel 1. 'Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk' Kitabından Seçilen Harfler, Grafik Tasarım Dergisi, Sayı 19, Nisan, 2008.

El yazısına 'kişiye ait oluşu' açısından bakıldığında her harfin her defasında aynı şekilde uygulanması gerektiği fikri öne çıkıyor görünse de esasında kişinin el yazısının bütünde bir ifadeye sahip olduğu

anlaşılmaktadır. Atatürk'ün el yazısına bakıldığında da harf uygulamalarının aynı türde oluşu değil bütünsel anlamda değerler içerdiği görülmektedir.

El yazısının kişiye özel yansımalar içerdiği bilinmekle birlikte yazının uygulanış biçiminden hareketle insan psikolojisinin ve karakterinin incelenmesi ve belirtilere ulaşılmasını öngören grafoloji bilimi uzman görüşü ve deneyimine dayalı yorumlamadan öteye gidememiştir. İnsan psikolojisi ve sosyolojisi açısından bilimsel nitelikte veriler sunamadığından, grafolojiyi bir bilim alanı olarak konumlandırmak mümkün değildir; ancak günümüzde teknolojik araçların da yardımıyla değerli evraklar üzerindeki yazı ve imza incelemeleri için başvurulacak bir adli bilim alanı durumundadır.

Diğer yanda, kişinin el yazısının tahlili yöntemiyle psikolojik ve sosyolojik açıdan kişilik analizi yapılması (Desenclos, 1995, s.3) şeklinde bilinen tanımlaması ile grafoloji, artık 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında kalmış bir uzmanlık alanıdır. O dönem için bile bir bilim alanı olduğunu iddia etmek, verilerin değişkenliği, teknik yetersizlikler, ölçümlerinin zorluğu ve belirsizliği ve de uzmanların zaman içinde ortak ölçütlerde farklı görüşlere sahip olması ve güvenilirliğin bir türlü sağlanamaması nedenleriyle güçtür ve bu nedenle bilimsel olmaktan daha ziyade verilerin yorumlanmasında gözlem ve deneyime dayalı uygulamalı psikolojinin öznel bir uzmanlık alanıdır. Grafolojik incelemenin dayandığı ölçütler, değişkenler ve belirleyiciler son birkaç yüzyıldır öyle köklü değişmiştir ki, bu nedenle eski dönemin grafolojisi için "astroloji ne kadar bilimse, grafoloji de o kadardı" denilebilir.

Ancak, 20. Yüzyılın ikinci yarısında, teknolojik iletişim ortamları yaygınlaştıkça, yazılı ve basılı yöntemler elle çoğaltmanın yerini aldıkça ve de el yazısı öğretimi geçmişten günümüze temelden farklılaştıkça, grafoloji uzmanlığı, kişinin psikolojik incelemesinin yapılmasında kullanılmasından çok daha özel bir alana yönelmiştir. 20. Yüzyılda suçbilim (criminology) ve karakter incelemesi açısından kullanılan grafoloji, günümüzde, asıl olarak çek, senet, değerli kâğıt, resmî belge ve benzerinde halen kullanılan ıslak imza sahteciliği tespitinde artık son derece gelişmiş teknolojik, optik ve dijital cihazlarla yapılan, çok özel bir adli bilimler (forensic science) alanıdır (Sarıkavak, 2017b, s. 310).

1.3. BATI KALİGRAFİSİNİN ÖZET TARİHÇESİ

Yazı, insanoğlunun bulmuş olduğu en önemli icatlardan biridir. Yazı olmasaydı belki de bilgiyi aktarmak ve işlemek günümüzde olduğu kadar etkili olmayacaktı. Burada yazının bugünkü gibi kullanımına ulaşması için uzunca bir evrim geçirdiğinden söz etmek de yerinde olacaktır. Yazının ortaya çıktığı tarih kesin bilinmemekle birlikte en eski örneklerinin 5500 yıl önce Sümer yerleşimlerinde görüldüğü öne sürülür (Jackson, 1981, s.16).

Yazı, en geniş anlamda, konuşmalı, anlatıma çevrilebilen resimlendirilmiş, çizilmiş –ya da düzenlenmiş- her şeydir (Nesbitt, 1957, s. 1).

Sümerler'den günümüze kadar büyük bir evrim geçiren yazı, ihtiyaç türleri farklılık gösterse de iletişimin vazgeçilmez en etkin araçlarından şüphesiz. Tarihte yazı ihtiyacı, bir haberin iletilmesi, alacak vereceklerin belirlenmesi, bilginin saklanması gibi durumlarla ortaya çıkmışsa da günümüzdeki işlevselliği düşünüldüğünde yazı bilimsel araştırmaların yapılmasından bir sanat eserinin oluşturulmasına; bir belgenin düzenlenmesinden, bilginin birçok farklı mecraya aktarılmasına kadar önemli rolleri üstlenmiş durumdadır.

Eski zamanlarda insanlar bilgiyi aktarmada en kolay ve akılda kalıcı yöntem olan resimle anlatımı seçmiştir ve uzunca bir süre kullanmıştır. Yazının bu ikili doğası, harflerin tarihi boyunca devam etmiştir: Her zaman, bilgi akışının ötesinde, estetik tatmin olasılığı vardır (Nesbitt, 1957, s. 2). Mısırlılar, Sümerler, Asur ve Kaldeliler, Çinliler resim yazıyı kullanmışlardır. Yazı biçimleri zaman içinde birçok değişime uğrayıp günümüz alfabelerine dönüşmesine karşın Çin alfabesinde bu değişimin çok daha az yaşandığı görülmektedir. Resim dili en basit haliyle evrenseldir; bu nedenle herkes tarafından anlaşılabilir. Örneğin, Güneş'i bir dairenin etrafında ışınları gösteren çizgilerle betimlemek gibi. Bu, kavram ya da nesne yazısıdır, buna verilen örnek 'pictograph' ya da 'pictogram' olarak isimlendirilebilir (Sarıkavak, 1998, s. 3).

1.3.1. Resim Yazı

İnsanoğlunun estetiğe olan ilgi ve arayışı, anlatım olgusunu da daha etkili bir biçimde sunma kaygısını doğurmuştur. İşte tam burada resim yazıcılığından bahsetmek mümkündür. İnsanlar bir şeyleri aktarabilmek için takliti, yani resmederek anlatma yolunu kullanmışlardır. Sümerler, Çinliler, Aztekler, Mayalar, özellikle de Mısırlılar kendi hiyerogliflerinde, sözcük-yazma sistemlerini uygulamışlardır (Nesbitt, 1957, s. 4). İnsan, hayvan ve eşya tasvirleriyle oluşturulan bu yazı biçimlerine özellikle Mısır Hiyerogliflerinde rastlamak mümkündür (Görsel 2). Eski kültürlerin resim yazısı, özellikle de Mısır'ın hiyeroglif yazısı tasarım yönünden incelendiğinde, hiyeroglif sembollerin kapıların çevresine ya da çeşitli, farklı konumlarda var olduğu görülmektedir. Mısırlılar hiyeroglifleri uzun çizgilerle sağdan sola, yukarıdan aşağıya yazmışlardır. Boşluk veya noktalama kullanmamışlardır (www.history-world.org, 2018).

Görsel 2. Firavun Tutankhamon ve karısı, Firavun'un gömütünde bulunan altın kaplı ve resimli tahttan ayrıntı. M.Ö. 1350 dolayları
<http://ancientegypt.wikia.com/wiki/Tutankhamun>.

1.3.2. Hiyeroglif Yazı

Resimleyerek yazma biçimi denildiği zaman öncelikle söz edilmesi gereken hiyerogliflerdir. “Kutsal yazı” anlamına gelen bu ismi eski Yunanlılar ortaya koymuştur. Milattan önce 3.000’lerde ortaya çıkan bu yazı türü, Sümerlerde olduğu gibi nesnelerin çiziminden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Soldan sağa, sağdan sola, yukarıdan aşağıya gibi birçok yönde yazılan bu yazılarda okunuş yönünü belirleyen hayvanların ya da insanların bakış yönleridir (Görsel 3).

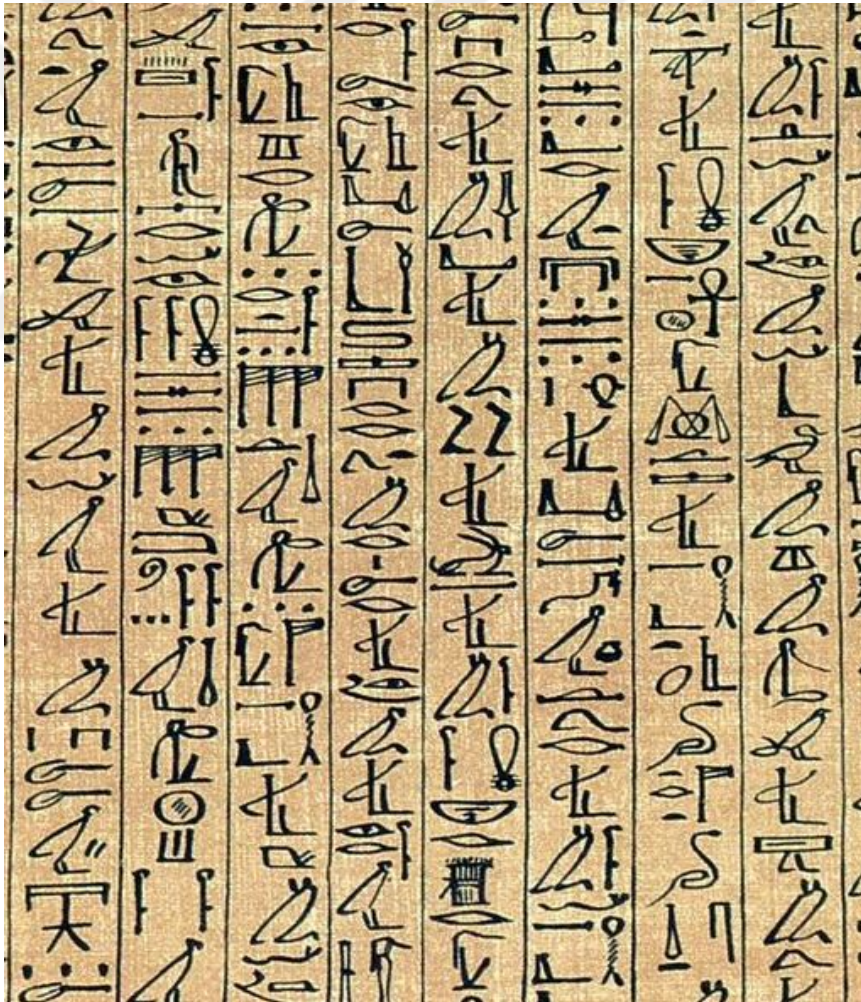
Eski kültürlerin resim yazısı, özellikle de Mısır’ın hiyeroglif yazısı tasarım yönünden incelendiğinde, hiyeroglif sembollerin kapıların çevresine ya da çeşitli, farklı konumlarda –soldan sağa ya da yukarıdan aşağıya doğru okunacak şekilde- düzenlenmiş olmasının tasarım kaygısıyla yapıldığı anlaşılır (Sarıkavak, 1998, s. 3).

Görsel 3. Bir yüzeye kazınmış Mısır Hiyeroglifi <http://www.ancient-egypt-online.com/ancient-egyptian-hieroglyphics.html>.

1.3.3. Hiyeratik Yazı

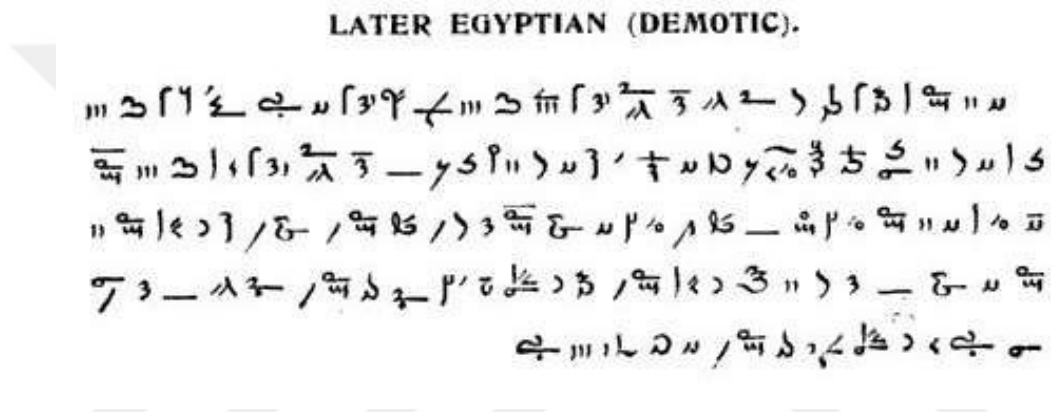
Yazıları resmetmek zaman aldığından eski Mısırlılar bu yazı biçimini sadeleştirme yoluna gitmişler ve “Hiyeratik Yazı” denilen türü geliştirmişlerdir. Özellikle devlet adamları ve rahipler tarafından da kullanılan hiyeratik yazılar daha yalın ve pratik oluşu açısından yazımda kolaylık sağlamıştır (Görsel 4). Hiyeratik yazı hiyeroglif semboller üzerine temellendirilmiş fakat hiyeroglif köklerine pek benzemeyen yazılardır. Bu yazı türü papirüs üzerine mürekkep kalemliyle uygulanmış ve mürekkeple yapılan yazıların büyük çoğunluğu için kullanılmıştır (www.history-world.org, 2018).

Görsel 4. Eski Mısır'a ait Hiyeratik Yazı örneği, Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, <https://bit.ly/2N2fpRJ>.

1.3.4. Demotik Yazı

“Halka Ait” anlamındaki bu yazı türü halkın da kullanabildiği daha basit soyut çizimlere dayanan bir yazı biçimidir. Zamanla malzemelerin de değiştiği yazıcılıkta artık papirüs üzerine de hızlı bir şekilde yazı yazılmasına olanak sağlamıştır (Görsel 5). 25.-26. Hanedanlık zamanında kullanılmaya başlanan bu yazı kısmen, hiyeratik yazıya benzerlik göstermekle birlikte el yazısı olması açısından çok okunaksızdır (www.eskimisir.8m.net, 2018).

Görsel 5. Geç Mısır'a ait Demotik Yazı örneği, <https://bit.ly/2MZctoR>

1.3.5. Eski Yunan Uygarlıklarında Yazı

Bugünkü Yunanistan'da M.Ö. 2550'lerde, Yunan kültürünü oluşturan ve Linear B yazısını geliştiren Mikenler'i M.Ö.XVII. Yüzyılda Girit Uygarlığı izlemektedir. Phaistos Diski bu uygarlık döneminde basılmıştır (Görsel 6). M.Ö.XVI. Yüzyılda ilk Helen Kavmi Akhalar Miletos'a yerleşmiştir. Klasik dönem Yunanlılar, M.Ö. 850 öncesinde Fenike alfabesini kabul etmişlerdir. Önce tüm Fenikelilerle aynı karakterleri kullanmışlar ama zaman geçtikçe ve dillerini değiştirdikçe, harflerin şekillerini de değiştirmişlerdir (Martin, 1987, s. 41). Anadolu'da ilk Yunan yerleşimleri ve taşta kazıma Yunanca M.Ö.1050-750 yılları arasında görülmektedir.

Görsel 6. Phaistos Diski, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, https://www.ancient.eu/Phaistos_Disk/

1.3.6. Fonetik Yazının Bulunuşu ve Sesçil Abecelerin Yayılışı

Ortadoğu'da Semitik halkların (Kıbrıslılar, Hititler ve Persler) sesçil abecedden önce kullandığı bazı hece yazılarına rastlamak mümkündür ancak kısa sürede fonetik abeceye geçildiği görülmektedir. Fenikelilerin, Sümerlerin yazı sistemini çeşitli sembollerle geliştirerek, ilk sesçil abeceyi oluşturan toplum (Ünver, 2003, s. 23) olarak tarihte yer almasıyla beraber etraflarındaki topluluklarla kurdukları ilişkilerle 22 ünsüz harften oluşan bir alfabe oluşturdıkları da bilinmektedir (Görsel 7). Muhtemelen yazı tarihinde en büyük adım, fonetik yazının icadı idi (Nesbitt, 1957, s. 6). İlk defa bu toplum tarafından geliştirilen sesçil alfabe M.Ö. 15. Yüzyıldan M.Ö. 8. Yüzyıla kadar kademe kademe geliştirilmiş ve diğer toplumlara aktarılmıştır.

Görsel 7. Fenike Alfabeti, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2QgE2rO>.

1.3.7. Yunan Uygarlığında Yazı

Fenike abecesinden ilk etkilenen Yunanlılar olmuştur ve 22 ünsüzden oluşan bu alfabeye kendi ünlülerini ekleyip, bazılarını da değiştirerek, harflere Yunanca isimler vererek M.Ö. 10. Yüzyılda kullanmaya başlamışlardır. Yunanlıların kullandığı bu abecenin Fenikelilerin kullandığı abeceye göre geometrik formlar kazandırılarak iyileştirmeler yapıldığı görülmektedir. Sembollerin nasıl geliştiği tam olarak bilinmemektedir, ancak Sümer piktografisi ve Babilliler tarafından ele geçirilen çivi yazısı semboller ile atalarının bağlantıları vardır (Martin, 1987, s. 40).

Yunanistan'ın ikiye bölünen bir devlet haline gelmesiyle birlikte farklı diller de ortaya çıkmıştır; bu karmaşıklık içinde kullanılan alfabe de sağdan sola, soldan sağa yazılır hale gelmiştir (Görsel 8). Nihayetinde M.Ö.V. Yüzyılda soldan sağa yönünde yazı düzenine karar kılınmıştır.

Görsel 8. Antik Yunan Yasaları Tableti M.Ö. V. Yüzyıl Girit, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <http://www.ancient-origins.net/history/brutal-draconian-laws-ancient-greece-002344>.

1.3.8. Etrüsk Yazısı

Yunan adalarında yaşayan ve sonrasında İtalya'nın kuzeyine göç eden Etrüsklerin avlulu evler, mezar odaları, yol yapımı gibi gelişmeleri Latinler ve Roma'dan çok önce yaptığı bilinmektedir. M.Ö. 403 yılında doğu alfabesi Atina'da resmen kabul edilmiştir, ancak bundan çok önce Etrüskler, Yunan alfabesinin batı bir versiyonunu kullanan Güney İtalya'daki kolonistlerden yazmayı öğrenmişlerdir. Bakıldığında Yunan, Etrüsk ve Roma harflerinin ilkel formları benzerlik göstermektedir (Gray,

1986, s. 12). Yazılarının Fenike abecesine olan benzerliği erken dönem etkileri taşısa da, Etrüsklerin kullanmış olduğu alfabe günümüzde tam çözümlenememiştir. M.Ö.IV. Yüzyıla kadar edinilen yazıt, tablet ve levhalardan hareketle 16'sı ünsüz, 4'ü ünlü olmak üzere 20 harften oluşan bir alfabe kullandıkları bilinmektedir (Görsel 9).

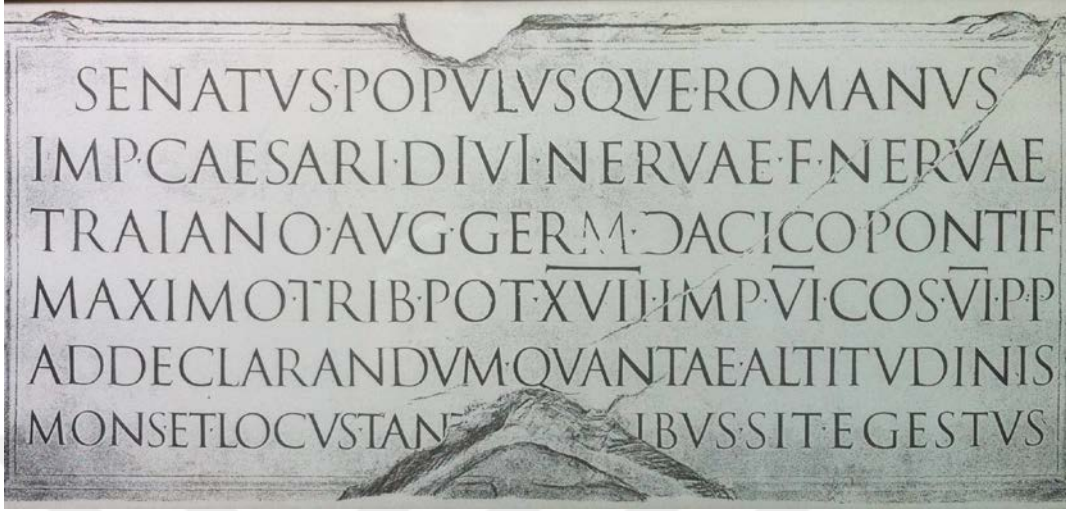

Görsel 9. Tanrıça Uni'ye ithaf edilmiş üç altın tablet, M.Ö.V. Yüzyıl, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://www.flickr.com/photos/dameboudicca/37519454962/in/photostream>.

1.3.9. Roma Uygarlığında Yazı

M.Ö. 1. Yüzyılda Galya'yı ve Akdeniz kıyılarını fetheden Roma miladi yılların başında ise Brintanya'yı ele geçirmiştir. Batıdan doğuya, kuzeyden güneye büyük bir güç haline gelen Roma için birçok anıt ve dikili taş yapılır hale gelinmiştir. Böylesi bir durumda zaferlerin kayıt altına alınması temelinde Romalı yazıcılar ve mermer ustalarınca estetik ölçütlere bağlı anıtsal yazı geliştirilmiştir. Latin abecesini yüzyıllar boyu geliştiren Romalılar sütunlara, levhalara ve anıtlara kendilerinden sonraki dönemlerde kullanılacak olan yazılara da öncülük edecek nitelikte yazılar

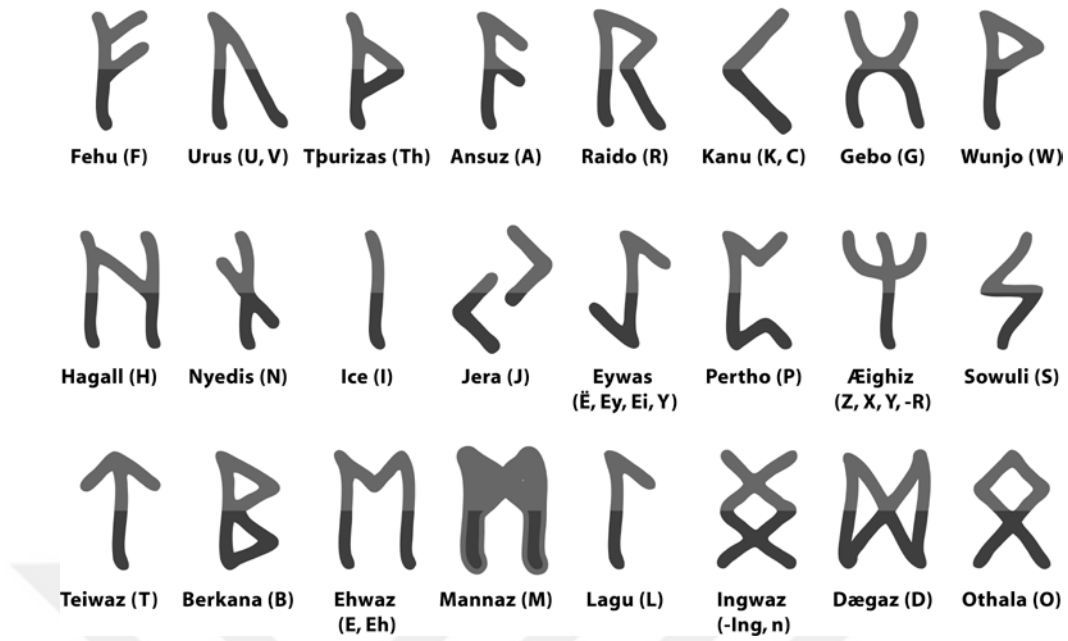
oluşturmuşlardır (Görsel 10). Bu alfabe sadece büyük harften oluşmaktaydı (Ünver, 2003, s. 24).

Görsel 10. Trajan Sütunu'nun temeline kazınan yazıt,
Erişim Tarihi: 3 Şubat 2018, <https://bit.ly/2oSQnWE>.

1.3.10. Run Yazısı

Runik abecesinde Etrüsk ve Yunan abecelerinin izlerinin bulunduğu öne sürülmektedir. Runik alfabenin hem kökeni hem de gelişimi, çok tartışmalı konulardır. En akla yatkın teori, Kuzey İtalya'nın Alp halkının aracılığıyla Yunanlılarla olan bağlantısıdır (Nesbitt, 1957, s. 19). Şimdiki Almanya ve İskandinav ülkelerinde yaşayan Cermen kökenli halkların yaygın olarak kullandığı bilinen Runik alfabesini tarihte ilk Türk devleti olan Göktürk Devleti'nin de farklı bir sürümünü kullandığı bilinmektedir. Çok köşeli 24 sembolen oluşan bu alfabeyle ilk altı harfinden oluşan FUTHARK abecesi de denilmektedir (Görsel 11), (Sarıkavak, 2017a, s. 13).

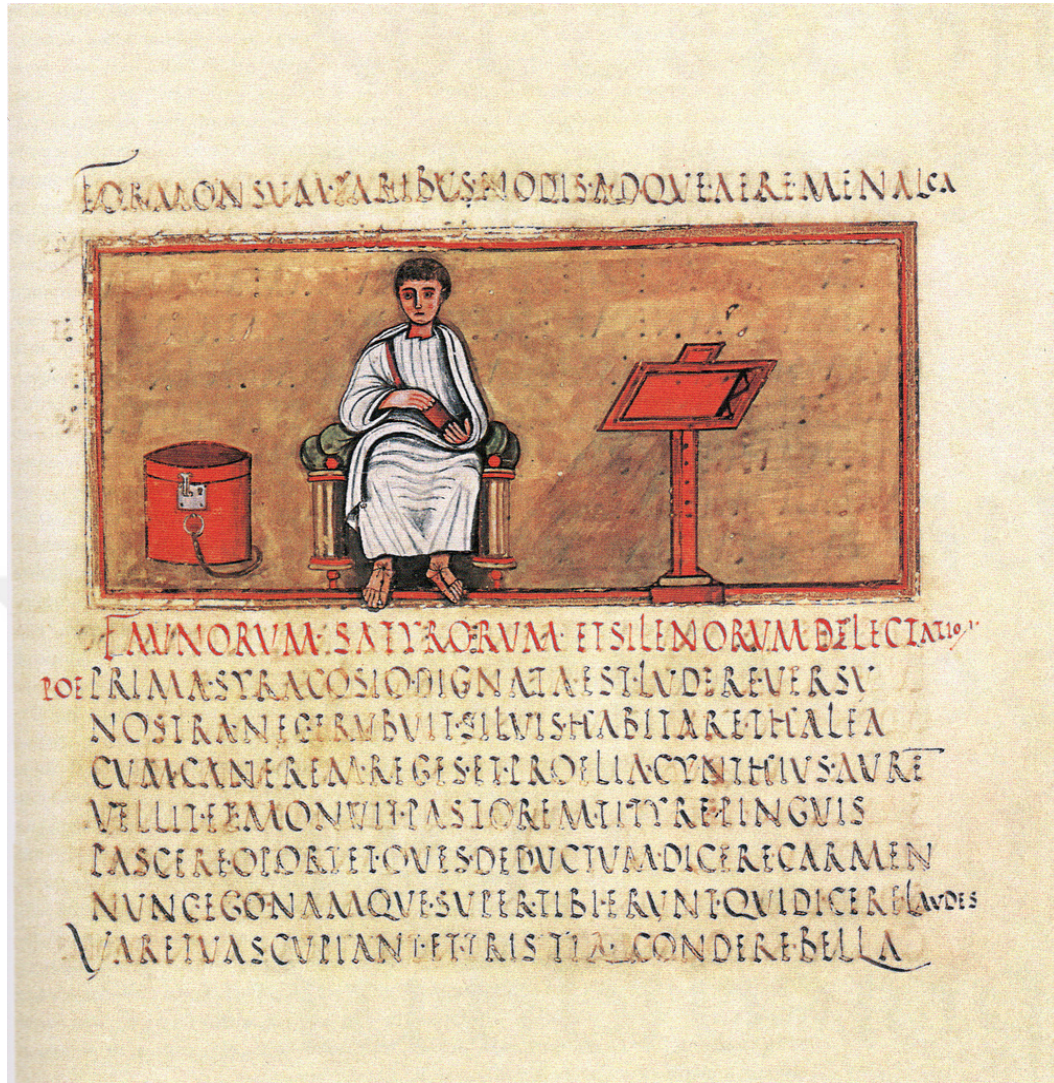

Görsel 11. Runik Alfabe, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,
<https://www.vecteezy.com/vector-art/98288-silver-runic-alphabet>.

1.3.11. Roma Kapitallerinin Yazı Uyarlamaları: Kare Kapital ve Rustikler

Roma döneminde mimaride anıt ve kitabe yazısı olarak kullanılan kare formlu büyükharfler (square capitals) kalemle uygulanabilen yazılara dönüştürülmüştür. Trajan Sütunu'nun temeline kazınmış (M.S. 112-113) olan yazı Kare Kapitaller'e örnek konumundadır; hatta bu yazıtta kullanılan biçim sonraki yüzyıllarda Latin ve Roma yazıları için ölçüt niteliğini taşımaktadır. Elbette bu yazı bir günde ortaya çıkmış değildir; imparatorluğun Etrüsk döneminden bu yana en az yedi asırlık gelişimini ve gücünün ihtişamını temsil etmektedir (Nesbitt, 1957, s. 9).

Kaligrafik etkiler açısından incelendiğinde kare kapitallerin estetik bir biçimde oluşturulduğu ve kendinden sonraki yazma biçimlerini de olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Görsel 12). Kare Kapitallere nispeten dar yapısıyla uygulama kolaylığı bulunan ve günlük kullanımda yaygın olan Rustik biçime ticarete, duyurularda, bazı yazıtlarda rastlamak mümkündür. Özellikle kitaplar için kullanıldığı düşünülen bu yazı daha resmi bir amaçla kullanılmış gibi görünmektedir (Gray, 1986, s. 15).

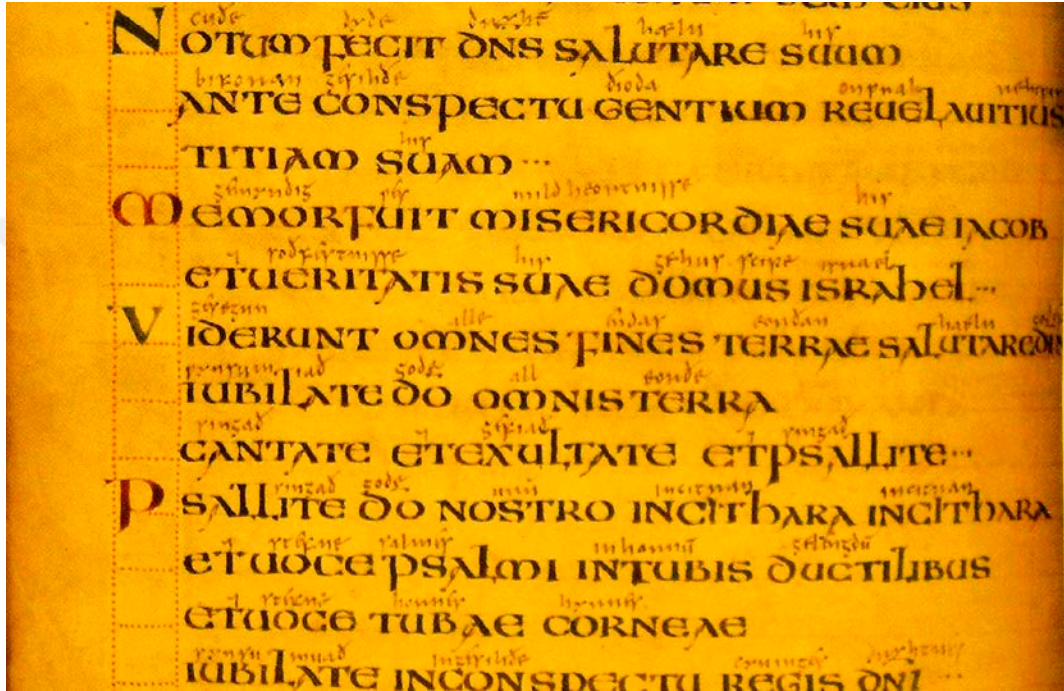

Görsel 12. Vergilius Romanus, Ecloga II., Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://www.flickr.com/photos/sannikov/6316096470>.

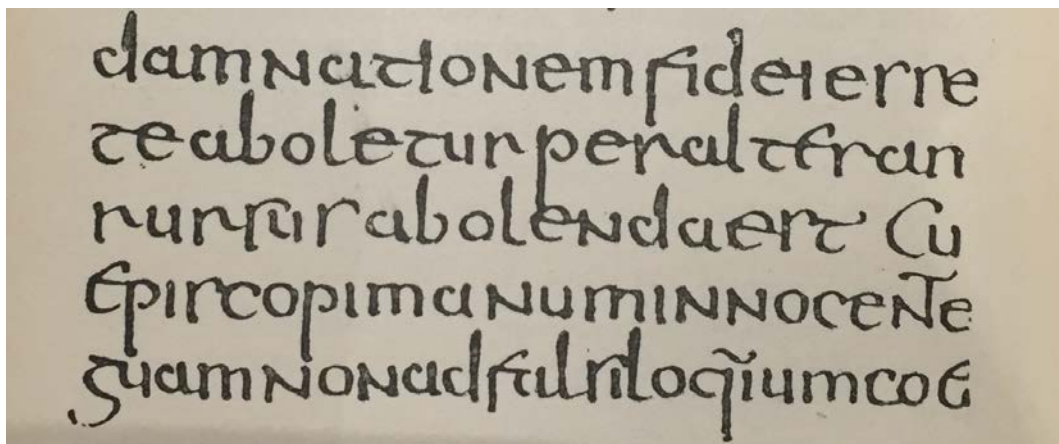
1.3.12. Anzial ve Yarı Anziyaller

“Küçük Kesimli” anlamına gelen Anzial yazı biçemi M.S.I. Yüzyıl ile M.S.V. Yüzyıl arasında yaygın olarak kullanılan kare kapital ve rustik yazıdan sonra yazıcılar tarafından sıklıkla başvurulur hale gelmiştir. Hristiyanlığı resmî din olarak kabul eden Roma İmparatorluğu bu yazı biçimini dinî merkezlerde ve dinî yayınlarda kullanmaya başlamıştır (Görsel 13). Bu yazı geleneği özellikle kutsal kitabın son derece süslü bir biçimde oluşturulmasıyla hayata girmiştir (Martin, 1987, s. 47). Zaman içinde anzial yazıda iyileştirmeler de yapılmıştır; yazı yazmayı pratik hale getirmek için, okunaklılık açısından da üstünlük sağlayan aşağıya ve

yukarıya uzanan uzantılara başvurmuşlardır (Görsel 14). Yazıda yapılan bu dönüşüm resmî olarak da kabul görmüş, eğik (kurzif) yazıyla da bütünleştirilerek “Yarı anziyal” biçim oluşturulmuştur. Sonuç olarak metinlerin yoğun biçimde kullanılması, harfler üzerinde sadeleştirme eğilimlerini ortaya çıkarmıştır ve her iki yazı biçimi M.S IV. ile M.S.IX. Yüzyıllar arasında kullanımda kalmıştır. (Sarıkavak, 2017a, s. 19)

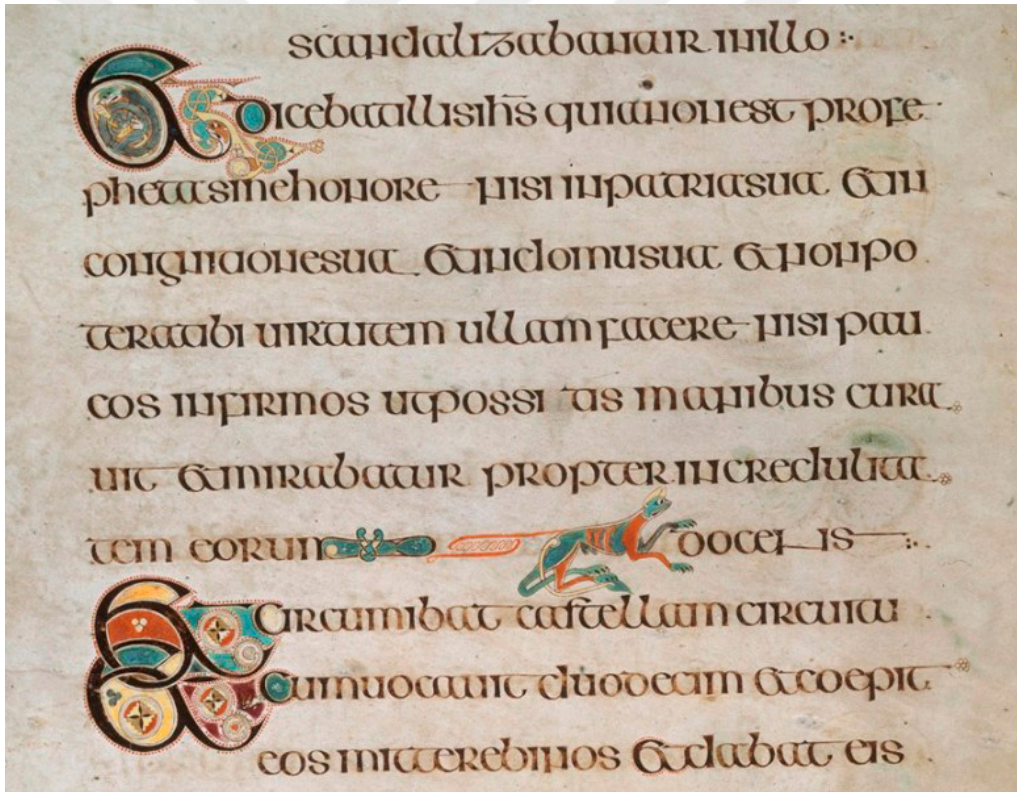
Görsel 13. Vespasian Mezmurlar Kitabı, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2x5uozN>.

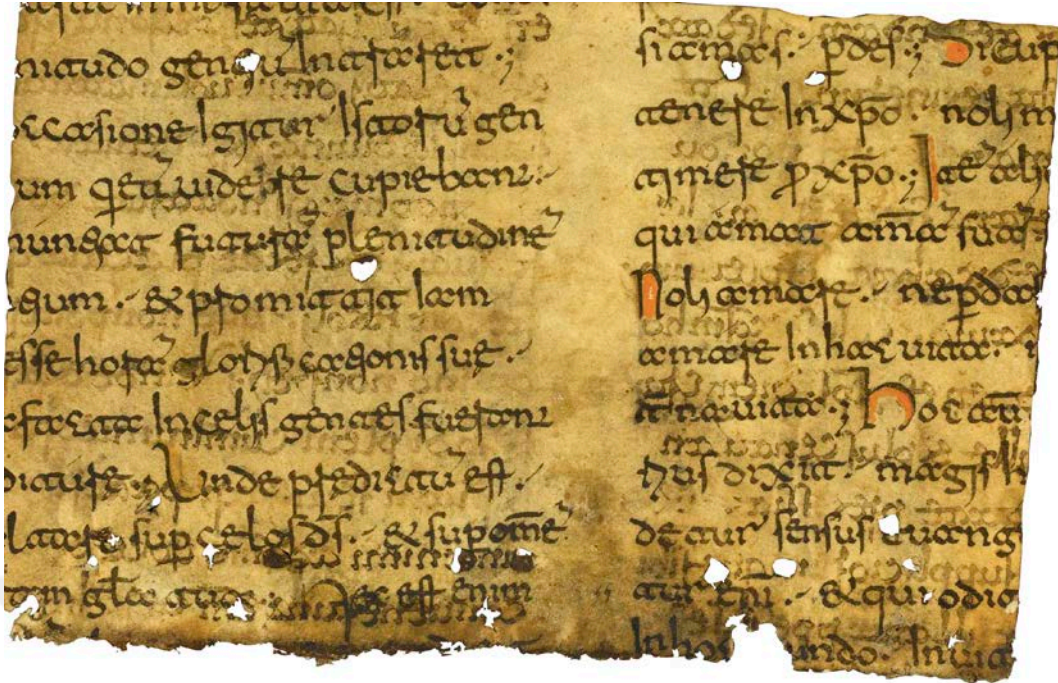
Görsel 14. V. Thompson'un " Yunan ve Latin Paleografyası El Kitabı", Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://sites.dartmouth.edu/ancientbooks/files/2016/05/IMG_6011.jpg.

1.3.13. Adasal ve Ulusal Yazılar

Roma İmparatorluğu'nun beşinci M.S.V. Yüzyıla doğru çöküşüyle Roma kültürü de çökmüştür. Ortalama Roma vatandaşı tarafından anlaşılan ve kullanılan genel kültürün bir parçası olan yazı, günlük yaşama ait olmaktan çıkmıştır (Nesbitt, 1957, s. 20). Roma İmparatorluğu'nun yıkılışını izleyen M.S.V. Yüzyıl ve M.S.XV. Yüzyıl arası bin yıllık dönemi boyunca dinî bilgileri yayma ihtiyacı hissedilmiş ve Avrupa'da Hristiyan manastırlar eğitim merkezi haline getirilerek burada "manuscript" adı verilen el yazmaları üretilmiştir (Görsel 15). Latince yazılan bu el yazmalarında Anzihal yazının en iyi bilinen şekli olan Adasal büyükharfler ve küçükharfler kullanılmıştır (Görsel 16).

Görsel 15. The Book of Kells (Kelt Kitabı), Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <http://www.tcd.ie/library/manuscripts/blog/t-4/>.

Görsel 16. Beneventan Script, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2wVxWFD>.

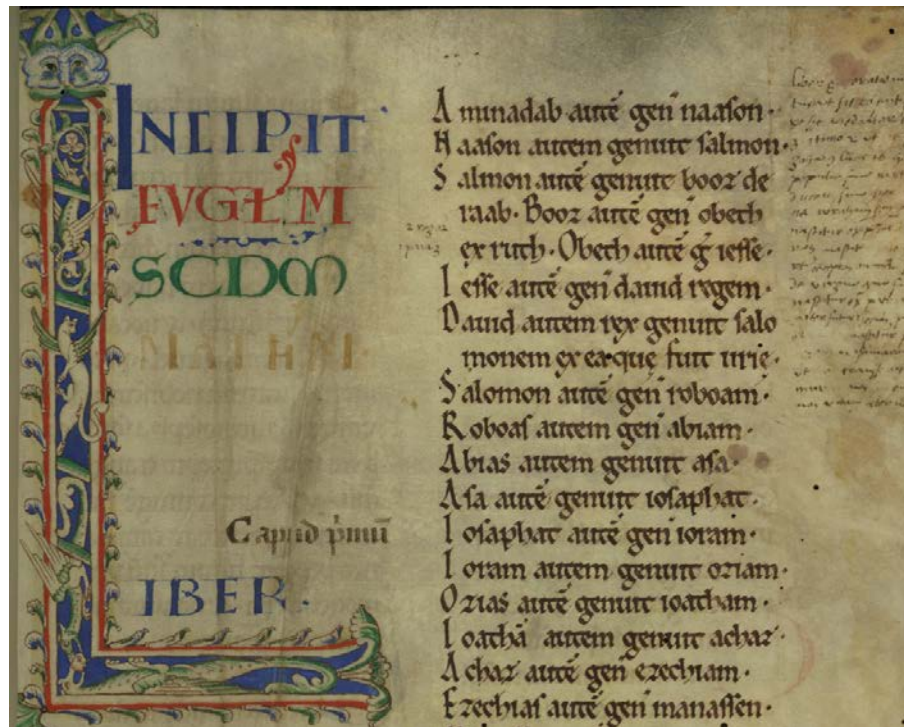
1.3.14. Karolenj Yazısı ve Erken Gotik

Karolenj küçükharf yazısı (Carolingian Minuscules) İnsular yazıcılar devrini izlemektedir. Frank İmparatorluğu döneminde yazıdaki iyileştirme, bölgeselleştirme gibi arayışlar yaklaşık üçyüz yıl süren ve Batı Avrupa’da kabul gören bir anlayışı ortaya çıkarmıştır (Görsel 17).

Şarلمان Dönemi’nde (M.S.VIII. Yüzyılın ikinci yarısı) dinî alanda öğrenme isteğinin yoğunlaşmasıyla birlikte el yazmalarında da farklılıklar oluşmuştur. Bütün toplumlara hitap eden bir biçem oluşturmak için girişimler sürmüştür ve yazıda yenileşmeye gidilmiştir. Roma Dönemi’ne ait yazıt, kitabe ve yazma eserler incelenerek Yarı Anziyallerde iyileştirmeler hedeflenmiştir. Günümüzdeki ikili sistemin (u&lc) “Karolenj Miniskülü” olarak adlandırılması bu döneme denk gelmektedir (Görsel 18). Roma alfabesinin standartlaştırılmasından bu yana yazının tarihinin en önemli dönüm noktası olarak bilinmektedir. Bu noktadan itibaren modern yazının tüm unsurları bulunmaktadır, o zamandan bu yana iyileştirmeler temelde yapısal değil, pratik ya da moda olmuştur. (Martin, 1987, s. 49).

Görsel 17. Karolenj Miniskül Yazı Örneği, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, http://www.biblical-data.org/LATIN_Resources/Ludwig_1.jpg.

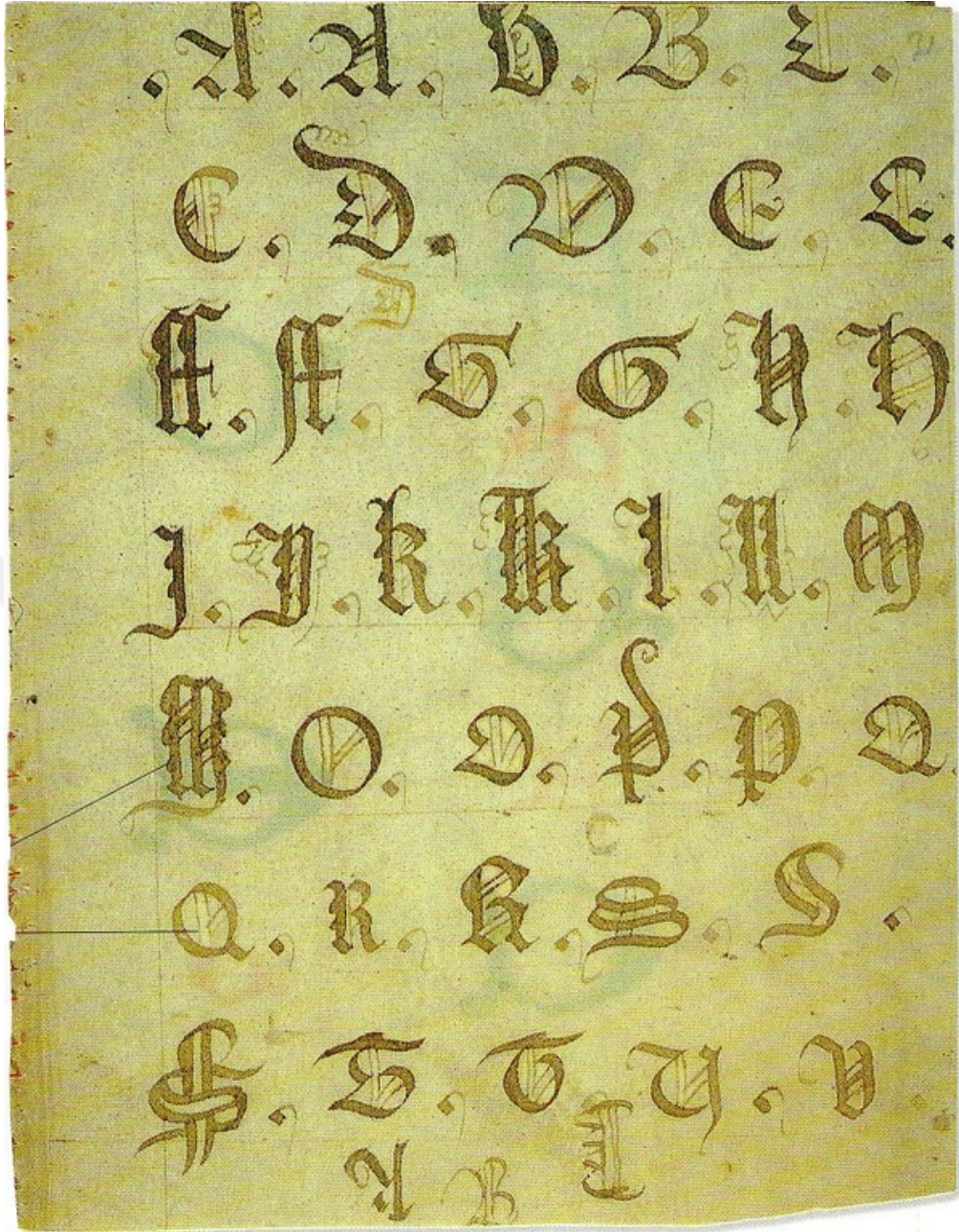
Görsel 18. Rochester Yeni Antlaşma El Yazmasından Bir Sayfa, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2MVPifj>.

1.3.15. Gotik Yazı, Gotik Kapitaler ve Versaller

Karolenj minisküllerinde M.S.XI. Yüzyılın sonlarında belirli ölçüde değişiklikler olmuştur. Bu dönemde eğitim merkezlerinin çoğalmasıyla yazıdaki çeşitlenmeler gerek kişisel gerek bölgesel anlamda üst düzeylere ulaşmıştır. Büyük Karl döneminde tam ve düzgün yuvarlak biçim bu dönemde giderek köşeli hale gelmiştir (Görsel 19). Harflerin kırılma etkisi M.S.XIII. Yüzyılda daha da artmıştır ve Gotik özellikleri yansıtan biçim ise M.S.1200 yılı sonrasında oluşmuştur. Böylelikle dinî yönleri baskın olan bir toplumda gelişen Romanesk sanatının yerini Gothic üslup almıştır (Görsel 20). Sayfada son derece yoğun, mat bir doku oluşturan gotik yazı, bu özel biçimi, ağır bir görünüme işaret eden yapısıyla “siyah harf” olarak da ifade edilmiştir (Martin 1987, s. 50).

Görsel 19. Gotik Abece, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <http://www.armisetleo.it/calligrafie.html>.

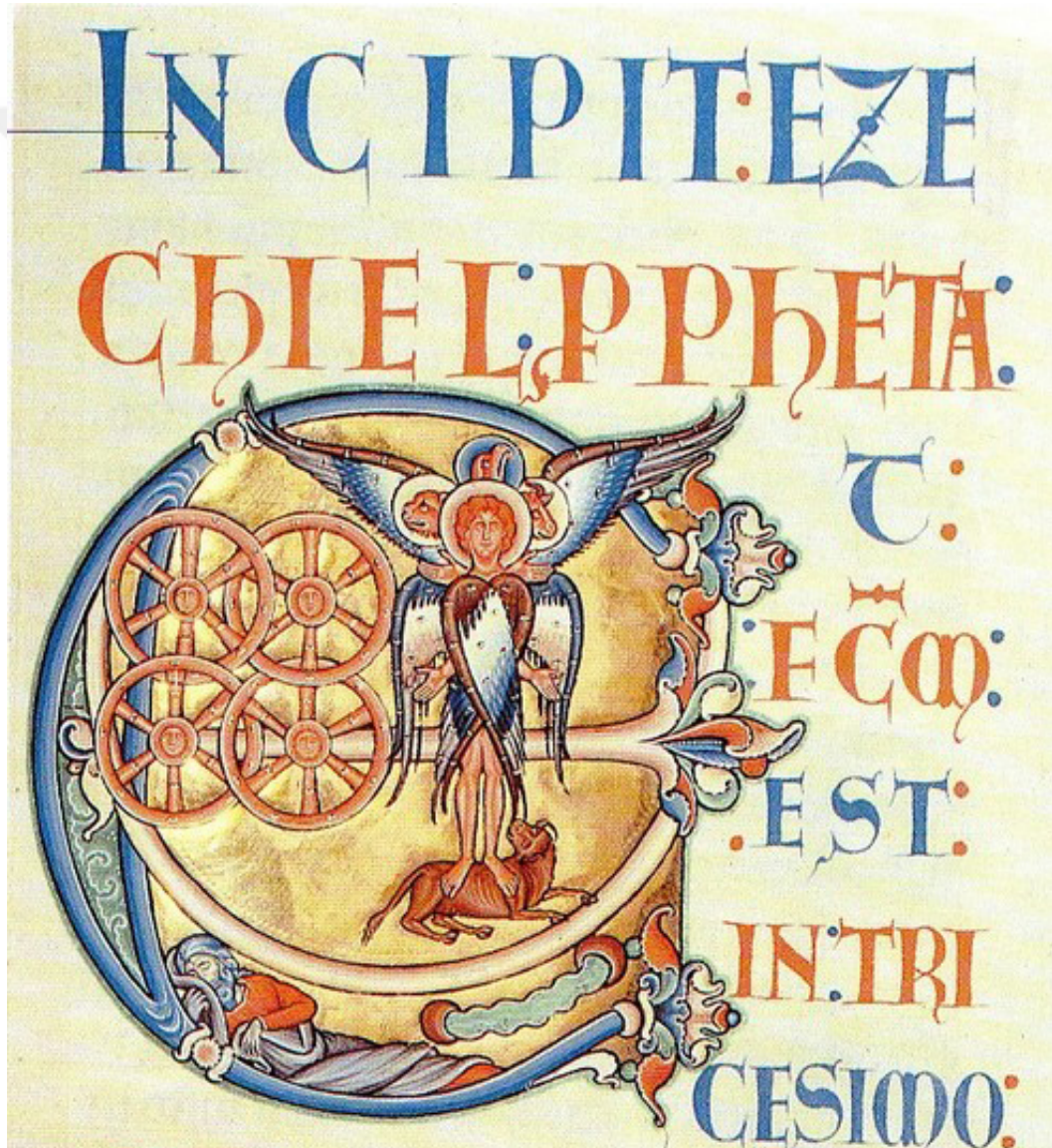

Görsel 20. Versaller, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,
<http://www.armisetleo.it/calligrafie.html>.

1.3.16. Lombardik Kapitaller, Kadeller ve Diğer Gotik Yazılar

Rönesans Dönemi'nde İtalya'da Hümanistler tarafından değersizlik ya da aşağılama tabiri olarak kullanılan "Gothic" isminin esas karşılığı "Cermenlere ait" şeklindedir. Ayrıca Gotik Kapitalleri teriminin iki anlamını ayırt etmek gerekir: 20. Yüzyılın ortalarında evrilmiş, bizim şu an ilgilendiğimiz yuvarlak biçim ve 15. Yüzyılın sonuna kadar geliştirilmeyen

kırık Gotik biçem (Gray, 1986, s. 109). Kuzeye ait olduğu da ifade edilen gotik biçem “Sarecenic” sanatının da etkisi altında kalmıştır. Gotik biçem Ortaçağ’da en üst düzeye ulaşan bir dışavurum olarak kabul edilmektedir. Tarihî açıdan bakıldığında Gotik Dönem 1200 ile 1500 yılları arasında konumlanmaktadır (Görsel 21-22). Ortaçağ’ın sonuna doğru gotik tarzın etkileri tüm toplumsal alanlarda etkisini göstermektedir. Örneğin Romalılardan kalma yuvarlak hatlı kemerlere karşın badem biçimli kemerler kullanılır duruma gelmiştir.

Görsel 21. Lombardik Kapitaller, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <http://www.armisetleo.it/calligrafie.html>.

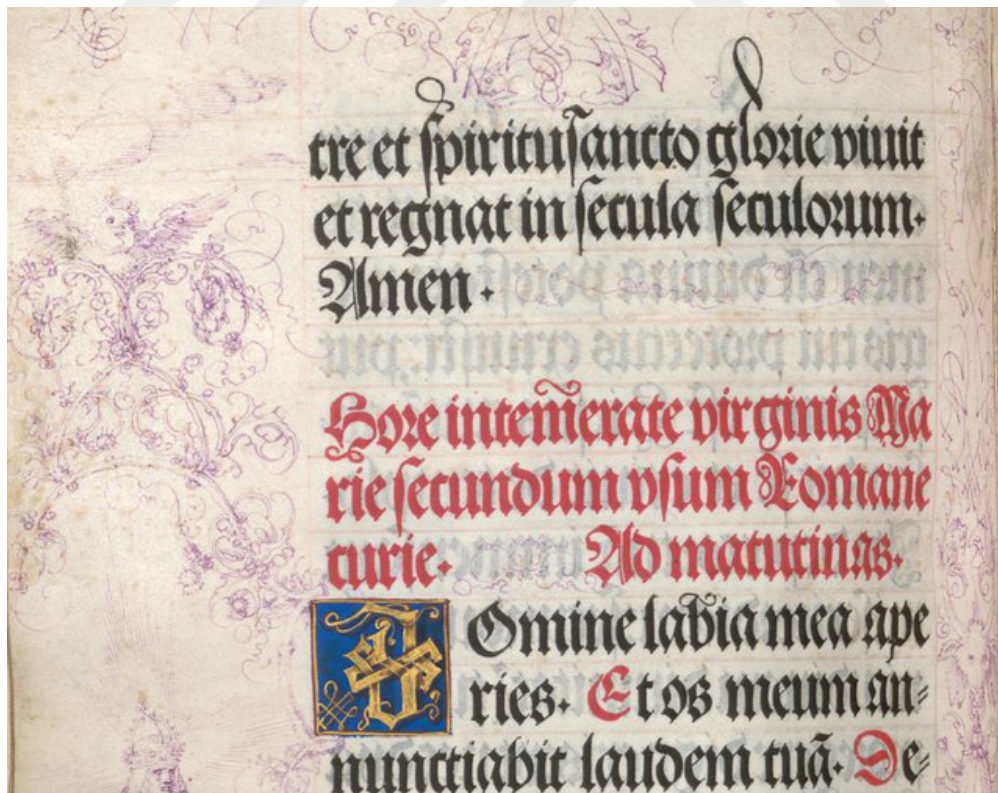
Görsel 22. The Luttrell Psalter, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,
<http://www.armisetleo.it/calligrafie.html>.

1.3.17. Yuvarlak Gotik, Eğik Gotik ve Fraktur Gotik

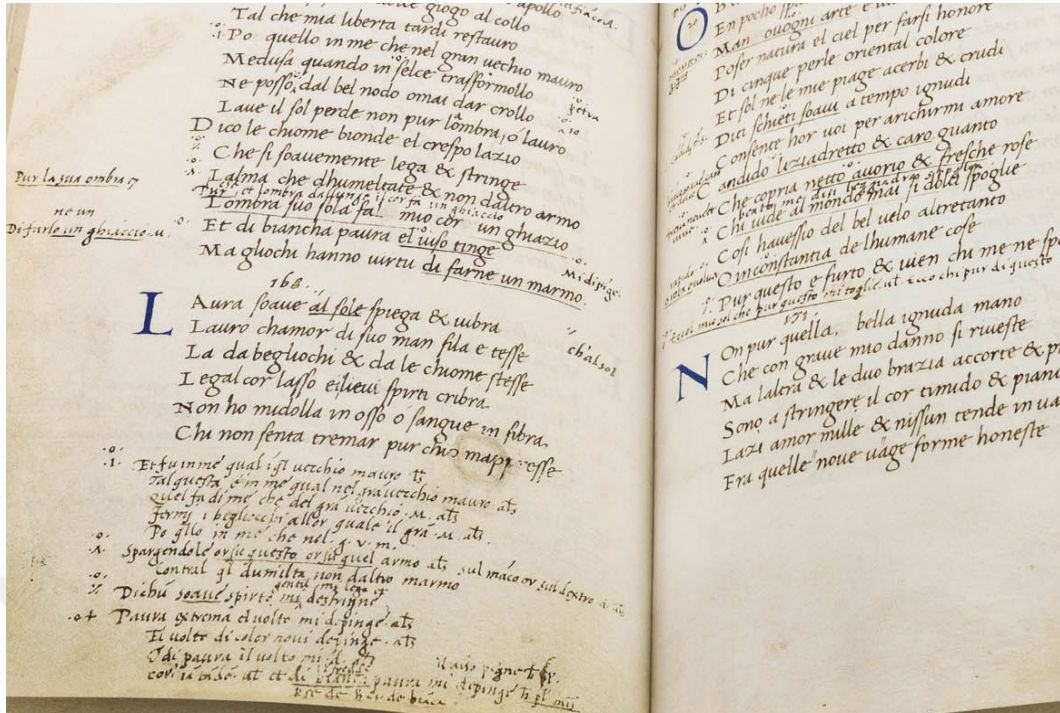
Harfler orantı açısından tekrar gözden geçirilerek harf arası boşluk ve harf vurgusu eşitlenmiştir. Okunurlukta kolaylık için harflerin üst ve alt uzantıları olabildiğince kısaltılmış, yuvarlak harf içi boşluğu, harf arası boşluğu ve kelime arası boşluğu da vurgu genişliğinde belirlenmiştir. Eşit aralıklı dikey vuruşlar, dolayısıyla dikey hakimiyeti adeta gotik üslubun özelliklerini vurgulamaktadır (Görsel 23). Gotik biçimin en etkili doku anlamına gelen Textur'dur (Görsel 24-25). İmparatorluk döneminde evrimleşen yeni yazı biçimi Fraktur (kırık) ise tüm Gotik biçim tasarımların en çok kullanılanı olmuştur ve 20. Yüzyılda Almanya'da kullanılmıştır (Gray, 1986, s. 139).

Görsel 23. Book of Hours; Bruges, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,
<http://www.codex99.com/typography/53.html>.

Görsel 24. Book of Hours; Bruges, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018,
<https://www.wdl.org/en/item/14711/>.

Görsel 25. Petrak'ın El Yazısı, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2wTUpCQ>.

1.3.18. Hümanistik Yazı

Bilginin yayılmasına olan ilgi, Ortaçağ'ın sonlarına doğru kitap üretiminin belirgin derecede artmasına neden olmuştur. Dünyaca ünlü bilim adamları ve din görevlileri tarafından yazılmış bu kitaplar esasında birçok sebepten dolayı İslam Uygarlığı'na borçludur. Avrupa'daki bilim ve düşünce hayatının canlanması, Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethiyle el yazma eserlerinin İtalya'ya kaçırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu kitaplar arasında Arap filozofları, Averros ve İbn-i Sina'nın eserleri de yer almaktadır (Sarıkavak, 2017a, s. 25), (Görsel 26).

...Avrupa'da uzun süredir kayıp olan el yazmaları, ünlü Poggio gibi edebi ajanlar tarafından elde edilmiş ya da kopyalanmıştır. Türkler'den kaçan Yunan bilim adamları antik Yunan kalıntılarını – özellikle klasik edebiyat- İtalyan sahnesine kazandırmışlardır (Nesbitt, 1957, s. 64).

Kilisenin, çeşitli şehirlerin, devletlerin ve meraklı prenslerinin koruması altında, Rönesansın itici gücü olan Hümanistlerin, Gotik etkinin son kalıntılarını yenmesi zor değildi. Sanatla ilgili birçok antik kültür prensibini, özellikle mimarideki yatay prensibi yeniden canlandırdılar (Nesbitt, 1957, s. 65).

Görsel 26. Book of Hours; Bologna, Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2NwcS1F>.

1.3.19. Hümanistik Yazının Basım Harflerine Uyarlanması

Ortaçağ'ın sonlarına doğru Avrupa'ya geri kazandırılan Eskiçağ filozoflarının eserleriyle -Platon ve Aristo da dahil- dinî hayat yeniden yükselişe geçmiştir. Özellikle Thomas von Aquin ile en üst düzeye çıkan "Scholastic" Felsefe, Aristo'nun eserlerinin elde edilmesiyle etkisini azaltmıştır. "Hümanistler" olarak adlandırılan bilim adamları grubunun oluşmasında Eskiçağ filozoflarının kitaplarının ele geçmesi en büyük etken olmuştur. Latince'yi yeniden elde etmek isteyen bu grup ifade biçimi olarak da yeni bir yazı biçemi arayışına girmişlerdir. Bu yazı biçiminin özellikleri

sayılacak olursa; “kaligrafik güzellik”, “açıklık-okunurluk”, üçüncüsü ise “hızlı ve ahenkli uygulanabilir” olmasıdır. (Sarıkavak, 2017a, s. 25), (Görsel 27).

...Basılı kitabın moda olmasıyla birlikte birkaç yazı ustası sadece İtalya’da değil, Almanya, Fransa, İspanya ve İngiltere’de de bu fikri ele aldı. Bu şekilde Hümanistik yazı Avrupa’ya yayıldı. ...Standart metinleri kopyalama görevi baskı teknolojisiyle değiştirildiği için el yazısına ilgi azaldı. Yazma günlük bir mesele haline geldi, artık özel bir sanat ya da zanaat değildi. Yazmanlar, iş belgelerinin yazılması ya da kopyalanması sanatını öğretmeye başladı (Martin, 1987, s. 53).

Görsel 27. Treatise on Hawking, Francesco Moro'nun el yazması,
Erişim Tarihi: 24 Şubat 2018, <https://bit.ly/2wVqMA9>.

1.4. KALİGRAFİNİN ÖZELLİKLERİ

Harflerin bir ritim duygusu uyandıracak, belirli bir karakteri yansıtacak şekilde estetik kaygılarla oluşturulması kaligrafiyi yazıdan ayıran en önemli özelliklerdendir. İçinde bir ifade bulundurmasının yanı sıra görsel zenginlikle anlamı güçlendirmesi onu sanat mecrasına taşımaktadır. Kaligrafi detaylara dikkat etmeyi, bu nedenle de uygulamayı yapan sanatçının çalışmasına odaklanmasını ve yoğunlaşmasını gerektirir. Yazı yazmanın keyfine varmak da bu yoğunlaşmayla ilgilidir (Grebenstein, 2006, s. 6).

Kaligrafi ya da Hat sanatında harf elle üretilir, tenseldir ve sanatsal biçim arayışında son derece öznel, anlık ve değişken olanaklar sunar. Yazı, doğrudan hattatın, yazıcının, kaligrafistin, katip ya da yazmanın ustalığı ve (eski deyişle) ‘zanaatkârane’ birikimiyle biçimlenir (Sarıkavak, 2004, s. 4).

Yazının sözlü dili aktarmada bir araç niteliği taşıdığı düşünülürse, seslerin belirli bir kompozisyon oluşturacak şekilde ahenk, tonlama ve ritm olgularıyla sunumu şiirsel etkiyi uyandırdığı gibi kaligrafinin de görme duyusuna yönelik aynı etkiyi verdiğinden söz edilebilir. Roland Barthes’e göre, “Aslında korteksin iki farklı bölgesine bağlı iki farklı dil yetisi oluşmuştur: Biri işitmeye dayalı dildir, ‘sesleri düzenleyen alanların evrimine bağlıdır.’, diğeri görmeye dayalı dildir: ‘hareketlerin düzenlenmesine bağlıdır ve hareketler, grafik biçimlerle maddeleştirilmiş simgelere çevrilir.’ Grafizm ortaya çıktığı zaman, el ve yüz arasında yeni bir denge oluşmuştur: Yüz kendi dilini edinmiş (işitme ve konuşmaya dayalı dil), el de kendininkini (görmeye ve çizmeye dayalı dil). Dilin bu ikili iç içe yapısına bakıldığında herhangi bir içeriğin ne denli farklı türlerde ifade edilebileceği görülebilir. Harflerin sese dönüşmesi okuyan kişi için farklı etki uyandırdığı gibi, duyan kişi için de başka etkiler uyandırabilmektedir. Yazı açısından bakıldığında da durum benzer özellikler göstermektedir. Herhangi türde yapılan bir yazı düzenlemesi kişiden kişiye değişen etkiler uyandırmakta; öte yandan yazıyı / kaligrafiyi düzenleyen için de yazma eylemi farklı duygular uyandırmaktadır” (2006 s. 40).

Estetik arayışla üretilen kaligrafi için sadeliğin de ön planda olması gerektiğinden söz edilebilir. Gereksiz ayrıntılardan uzak nitelikte yapılan uygulamaların daha anlaşılır ve algılama düzeyinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Leonardo da Vinci sadeliği şu sözlerle açıklamıştı: “Sadelik, en yüksek gelişmişlik düzeyidir”. Öte yandan Palu A. Sassi sadeliğin önemine şu sözlerle değinmiştir:

Henry David Thoreau’nun da belirttiği gibi, “Hayatımız ayrıntılarla anlaşılabilir durumdur, sadeleştirin, sadeleştirin”. Aynı el yazısı için de geçerlidir. El yazısı konusundaki yalınlık, açık formdan ödün vermeden gereksiz ayrıntıların ortadan kaldırılmasıyla elde edilir (1989, s. 72).

Kullanılan malzemelerin çeşitliliği bakımından zengin bir uygulama alanına sahip olan kaligrafi, dönemsel ve bölgesel farklılıklarla da günümüze kadar beslenerek gelişimini sürdürmüştür. Bilindiği gibi her milletin kendine özgü bir kaligrafi tarzı olması, din, dil ve kültür farkından kaynaklanmaktadır (Ünver, 2003, s.1). Kendi içinde bir yapıya bağlı olması göz önünde bulundurulması gereken ölçütler arasında yer alsa da, kaligrafi sanatçısının anlık uyguladığı doğaçlama ekleme ve yorumlar kaligrafinin aynı zamanda organik bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmektedir. Elini geliştiren iyi bir yazı sanatçısı dönemsel türlerin özelliklerini uyumlu bir şekilde düzenleyerek; vurgu, renk, çizgi, ağırlık gibi dinamikleri kendi biçimini oluşturacak şekilde kullanabilir. Bu da kaligrafinin ne kadar özgürce bir alan sunduğu ve sınırsız derecede seçenek oluşturma olanağı sağladığı anlamına gelmektedir. Kaligrafi el ile uygulanıyor olması açısından yeterince pratik yapmayı gerektirmekle birlikte estetik açıdan da doyurucu nitelikte ürünler ortaya koymak için de çok eserin incelenmesini ve eserleri ortaya koyarken ne tür aşamalardan geçildiği, ne tür malzemelerin kullanıldığı konusunda araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir.

Bir kaligraf yalnızca ellerinin becerisiyle yazmaz. Ve kendi inisiyatifinin dışında yazma özgürlüğünün keyfini çıkarmaz. Çünkü kaligrafi kendi kurallarına ve standartlarına sahip bir sanattır. Bu kurallara ve standartlara hakim olan eller, kaligrafi bilgileri taze olsa dahi pratik yapmayı sona erdirdiğinde istenilen düzeyde eserler ortaya koyamayacaklardır. Kaligrafi uygulayan eller sürekli egzersiz

yaptığından her harfin boyutunu ve diğerleriyle orantısını unutmuyacaktır. Tuval üzerine çalışmalarını uygulamadan önce, ana hatlarını ve taslaklarını çizen Batılı sanatçılarda olduğu gibi, kaligrafi farklı karakterleri karalayarak ortaya çıkarmakta ve elini çalıştırmaktadır. Bununla birlikte resim ve kaligrafi arasındaki benzerliği çok ileriye taşımak uygun değildir. ...Zira kaligrafi, kendi başına birçok değeri olan bir sanattır ve bu tür varsayımlara ihtiyaç duymaz. (Edgü 1980, s. v-vi).

Tarih içinde birçok dönemden etkilener ve beslenerek günümüze kadar ulaşan kaligrafi, görsel ve estetik değerlere sahip oluşu açısından incelendiğinde birçok dinamiği aynı anda barındırdığı görülmektedir. Okunabilirlik, biçim güzelliği, düzenleme güzelliği, ifade, karakter ve özgürlük gibi yararlı ve görsel güzellik kaygısı taşıyan bu olgular kaligrafiyi daha güçlü ve anlatımını etkili hale getirmektedir. Edward Johnston iyi kaligrafinin niteliklerini “Okunabilirlik, biçim güzelliği, düzenleme güzelliği, ifade, karakter ve özgürlük” olarak değerlendirmektedir (Thomson, 2003, s. 19).

Öte yandan Robert Shaw’a göre

“Güzel yazı yazmak, yaratıcılık ister. Yaratıcı olmak doğuştan olabileceği gibi sonradan da kazanılabilir. Güzel yazı yazma tekniği; yöntemlerini, kurallarını öğrenerek bilgi sahibi olmak ve denemeler yapmakla elde edilebilir ve bir yetenek sahibi olunabilir” (1994, s. 4).

1.4.1. Okunabilirlik

Yazının öncelikli amacı okura anlatılmak istenenin anlaşılır şekilde aktarılmasıdır. Her ne kadar yazıyı güzel gösterecek etkilerin, uygulamaların yapılması gerekse de, onu okunurluktan uzaklaştırmayacak ölçüde olması gerekmektedir. Yani müdahalelerin harfin karakterini oluşturan ana çatıyı etkilemeyecek düzeyde olması gerekmektedir. Yani vurgu değerlerinin bütünlüğü, boşluk değerinin iyi kurulması, harf biçimlerinin örtüşmesi okunurluğu sağlaması açısından önem sunmaktadır (Görsel 28). Okunabilirlik her ne kadar harflerin ve sözcüklerin göze hitap edecek şekilde olmasıyla ilgili olsa da burada okuyucunun algısının ve birikiminin de belirleyici bir etken olduğundan söz edilebilir.

Makine baskısında, mekanizmalar harf temelli çalışır, ancak insanlar kelimelerin şeklini tanıyarak okur. Her okuyucunun bir bakışta anladığı kelimeler kendi hafıza bankası tarafından sağlanır. Yanlış veya eksik bir harf belirtilebilir, ancak nadiren kelimenin okunmasına müdahale eder. ...Buna ek olarak, kelimelerin tanınması, kelimenin temsil ettiği nesnenin, görüntünün veya duygunun deneyimiyle bağlantılıdır (Martin, 1987, s. 129).

Görsel 28. Jackson Alves, kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2Nto8vS>.

1.4.2. Biçim Güzelliği

Görsel açıdan yazıyı “sadece yazı” olmaktan ayrı tutan, belirli oranlara uyularak, vurgu değerlerinin ritmik ve göze hoş görünecek şekilde kurgulanmasıdır. Burada el işçiliğinin ustalığından söz etmek de yerinde olacaktır. Kaligrafi her ne kadar bir kurgudan ibaret olsa da sanatçının elini ve gözünü geliştirmesi için oldukça fazla pratik yapması gerekmektedir. Kuşkusuz düşünceyi anında uygulamaya dönüştürebilmek; bunu yaparken de olasılıklar arasından en iyi ve en uyumlu olanı seçebilmek açısından yeterince pratik yapmış olmak uygulanabilirliği artıracak olgulardandır (Görsel 29). Böylelikle kaligrafinin gerektirdiği anlık uygulamalar da

deneyimli eller sayesinde mükemmeliyet düzeyine ulaşmış olacaktır. Öte yandan Türk Yazı Sanatıyla ilgili biçim güzelliğinin insan vücuduyla olan ilintisini İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu şu sözlerle ifade etmiştir:

Türk sanat yazılarının insan gövdesiyle olan ilintisini gördük. İnsan gövdesini kendine güzellik kaynağı edinen bu sanat yazılarının güzellik sırları üzerinde gerektiği kadar durmayacak olursak, öyle sanıyorum ki bu sırlara erişemeyeceğiz. İnsan gövdesi deyip geçmeyelim. Bu yazıların bir kere anatomisi var. Sonra bu yazıların fizyolojisi, psikolojisi ve estetiği var. En sonra da topluluk yaşayışı var. Bu üç ayrı gerçek yazılarda üç ayrı güzelliğin kaynağı olmuştur (1993, s. 22).

Görsel 29. Jackson Alves, vektörel kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2NtocM8>.

1.4.3. Düzenleme Güzelliği

Kompozisyon, bütün sanatsal çalışmalar için kuşkusuz en önemli dinamiklerdendir. Kaligrafide kurgu ve kompozisyon bazen doğaçlama oluşturulsa da önceden hesap edilip, ölçülerek yapılan yerleştirmeler esere görsel açıdan estetik ve algı kolaylığı katmaktadır. Uygulama yapılmadan önce eskizler, pratikler ve taslaklar çalışma esnasında karşılaşılabilecek olumsuzlukların öngörülebilmesini sağlayan olgulardandır.

Açılacak olursa; harflerin vurgu değerlerinin uygulanış şekli, harflere yapılan katkıların uyumu, birlikte kullanılan farklı türdeki harflerin tasarımı destekler nitelikte olması, aynı zamanda bütünsel yapıyı olumlu anlamda etkilemesi, düzenleme güzelliğini üst seviyede tutacak yaklaşımlardandır.

Düzenleme güzelliği kullanılan malzemenin nitelikleriyle sağlanacağı gibi biten çalışmanın sunumuyla da sağlanabilir. Geleneksel yöntemlerle ya da sayısal ortamda oluşturulan her bir çalışma için sınırsız sayıda uygulama ve sunum düşünülebilir (Görsel 30).

Görsel 30. Jackson Alves, vektörel kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2oTfxV9>.

1.4.4. İfade

Her sanatçının kendine özgü bir ifade şekli vardır ve kaligrafi de dönemsel ve bölgesel özellikleri açısından farklı ifadeler içermektedir. Böyle bir durumda oldukça fazla çeşitlenmeden söz edilebilir, ancak burada dikkat çekilecek olgu plastik değerler açısından oluşan ifade biçimleridir. Her yazı biçemi kendi içinde bir bütünlük oluşturacak nitelikte uygulamalar gerektirmektedir; ancak kişisel farklılıklar, malzemelerin çeşitliliği tek bir yazı biçimini dahi uygularken ifadesel anlamda birçok seçeneği beraberinde getirmektedir. Sanatçının sanat anlayışı ve uygulama şekli de kendi ifade tarzını oluşturmaktadır. Burada ifadenin olasılıklara ve kişisel tercihlere açık olduğundan bahsetmek mümkündür (Görsel 31). Ayrıca kullanılan malzemeler ve uygulanan ortama göre her bir çalışma ve ifade

şekli de değişiklik gösterebilir. Örneğin geçmişte dönemin gerektirdiği şartlarda kullanılan malzemelerle, parşömen ya da deri üzerine yapılan uygulamaların, günümüzdeki malzemelerle farklı yüzeylere uygulandığı düşünülürse ortaya oldukça fazla farklılıkların çıkacağından söz edilebilir. Bu farklılıklar yalnız malzemenin kullanımından kaynaklanacak olsa da uygulayan kişinin bulunduğu ortam ve birikimin de etkin rol oynayacağı söylenebilir. Teknik açıdan dahi oldukça çeşitlenen ifadenin, uygulayıcının yorumu, uygulama şekli ve birikimiyle daha artacağı öngörülebilir. İfadenin kişisel özelliklere göre farklılık gösterdiği Von Schade'nin şu sözleriyle açıklanabilir: “El yazıları (makine) daktilo-bilgisayar yazılarına göre yazanın kişiliği hakkında ipucu vermektedir. Sadece bu yönüyle güzel yazı yazmak önemli bir neden olabilir. Yazının okunurluğundan farklı bir dili vardır. Yazı yazmak için, güzel görünen harfleri yan yana getirmekten daha fazlası gerekmektedir. Çünkü güzel yazı, insanları birbirinden farklı yapan yaşamsal bir anlatım şeklidir.” (Aktaran: Artut; Demir, 2013, s.20).

Görsel 31. Khawar Bilal, Dijital Kaligrafi Uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2wVaE2b>.

1.4.5. Özgürlük

Harflerin anatomik ve dönemsel yapısını bozmamak koşuluyla herhangi bir kurala ve ölçüte bağlı olmadığı için kaligrafide sınırsız seçenekte uygulama yapmak mümkündür, ancak yukarıda bahsedilen bir takım özelliklerden ayrı düşünülmemelidir. Kurgulanış, uygulama, ifade biçimi gibi sanatçıya özel görsel olgular kaligrafide, sınırsız sayıda düzenlemeler oluşturmaya imkan sağlamaktadır. Birçok malzeme türünün kullanıldığı kaligrafiye kişisel ve sanatsal yansımaların da eklenmesi uygulanabilirlik açısından oldukça fazla seçeneği sunmaktadır. Böyle bir durumda sınırsız sayıda üretimden ve bu olguların özgürlüğü beraberinde getirdiğinden bahsetmek mümkün olacaktır (Görsel 32).

Özgürlük anlayışı kullanıcıdan kullanıcıya değişiklik gösterdiği gibi malzeme seçimi, uygulama şekli gibi dinamiklerle genişletilebilmektedir. Geleneksel yöntemlerle uygulanan çalışmalarda fırça, kamyş ya da kalemle sağlanan çeşitlilikler uygulanan yüzey ve malzemelerle çoğaltılabilmektedir. Sanatçı birçok biçim içinden kendine uygun olanını uygularken isterse birden fazla biçimi aynı anda kullanabilmektedir. Kaligrafinin organik yapısı göze hoş gelecek türde yapılacak tüm müdahalelere imkan vermektedir. Sanatçı bunu isterse renkle, isterse ifade biçimiyle, isterse malzeme seçimiyle sağlayabilmektedir. Tüm bu saydığımız özelliklerin sayısal ortamda da yapılabildiği bilinmektedir. Hatta sanatçı sayısal ortamın sağladığı üstünlükle çalışmasındaki olumsuzlukları tekrar tekrar uygulayarak giderebilmekte, uygulamada mükemmeliyet düzeyine ulaşabilmektedir. Bu yönden, geleneksel yöntemlerle yapılan kaligrafiye göre oldukça fazla üstünlüğü bulunan sayısal ortamın, zaman ve malzeme maliyetini önleme açısından oldukça fazla yararlı olduğundan söz edilebilir. Kağıt üzerine uygulanan herhangi bir yanlışlık ya da istenen nitelikte olmayan bir kalem hareketinin geri alınabildiği, yeniden uygulanabildiği renklerin katman özellikleriyle üst üste istenen saydamlıkta verilebildiği, doku türünün değiştirilebildiği düşünüldüğünde bu özellikler bağlamında sanatçı için çalışma özgürlüğünden bahsetmek mümkündür.

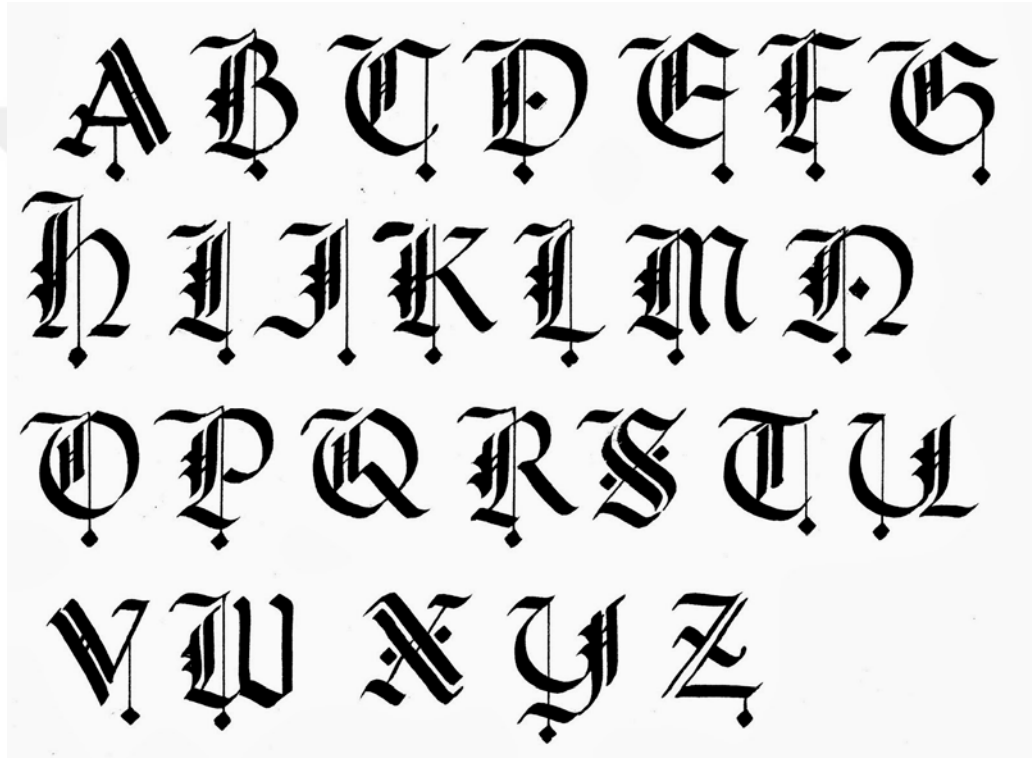

Görsel 32. Kufi Biçem kaligrafi uygulaması, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2wVUvJ3>.

1.4.6. Karakter

Dönemsel etkiler, sanatçının ifade biçimi, el işçiliği, yetkinliği vb. karakteri oluşturan olgular arasında yer almaktadır. Kişinin ifade ediş şeklinden daha çok yazının son görüntüsünün nasıl olacağıyla ilgili kararın verildiği sürece karşılık gelen olgudur esasında. “Vurguların geçişi sert mi yoksa yumuşak mı olacak?, Alt ve üst uzantıları ne kadar uzunlukta olacak?,

Eğim derecesi nasıl olacak?, Harf orantıları neye göre kurgulanacak? Harf içi boşlukları nasıl olacak?” gibi soruların cevabı ancak “karakter”le açıklanabilir (Görsel 33). Karakterle ilgili birçok dinamiğin bulunduğu söz edilebilir ancak bu noktada kaligrafi uygulamalarında harflerin tamamen aynı yapıda olmamasına rağmen bütünde bir tutarlılık oluşturan kişisel ifade biçiminin bir karakteri oluşturacağından da söz edilebilir. Yani yukarıda saydığımız özellikleri tamamen yansıtmasa da yapılan uygulamada görsel anlamda bir bütünlük sunduğundan bahsedilebilir.

Görsel 33. Gotik alfabe, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2MZQkqD>.

1.4.7. Özgünlük

Geçmişten günümüze çeşitlenerek gelen kaligrafinin uygulama araçları ve mecraları da beraberinde çeşitlenmiştir. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, kaligrafinin bir sanat dalı olarak kabul görmüş olması birçok dinamiği içinde barındırmasıyla açıklanmaktadır. Özgünlük de bir eserin sanatsal değerini belirleyici önemli etkenler arasında yer almaktadır. Geleneksel ya

da sayısal yöntemle ve kullanılan araçların, uygulama mecralarının çeşitliliği ne kadar fazla olursa olsun estetik kaygıyla sanat eseri üretmeyi hedefleyen tasarımcı, çalışmalarını özgünlük güdümünde yapmalıdır. Kullanılan biçem aynı olsa da sanatçının kişisel yorumlarını ortaya koyması, uygulama, düzenleme gibi tercihe bağlı dinamikleri yansıtmaya biçimi sanat eserinin özgünlüğüne katkı sağlamaktadır (Görsel 34).

Kaligrafinin geçmişten günümüze süregelen birçok bölgesel ve dönemsel türleri vardır. Bütün bu kaligrafi biçemleri kuşkusuz kendine özgü yapılarıyla tarihte var olmuştur ve var olmaya devam edecektir. Zaman içinde gelişen ve evrilen kaligrafi örnekleri incelendiğinde birbirlerinden ne kadar etkilendikleri görülmektedir. Bu süreç günümüzde de gerek geleneksel gerekse modern anlamda devam etmektedir. Dönem ve bölgesel özellikleri açısından kaligrafinin özelliklerini kavrayan tüm sanatçılar yukarıda saydığımız başlık adları altında gerek ifade, gerek özgürlük, gerekse karakter bağlamında kendi biçemlerini oluşturabilmektedir. Kendine özgü oluşturdukları biçemlerle çalışmalarında özgünlüğü sağlayabilmektedirler.

Görsel 34. Tadas Çiüdaras, Kaligrafi Uygulama, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018, <https://bit.ly/2CCKirn> Summer-lettering-17

2. BÖLÜM SAYISAL ORTAMDA KALİGRAFI

2.1. DİJİTAL (SAYISAL) ÇAĞ

Gelişen teknoloji ile birlikte artık birçok şey sayısal ortama taşınmış durumdadır. Fotoğraflar, videolar, yazılar, ses dosyaları ve sayılamayan birçok malzeme bu ortamda yerini almıştır. Kullanım kolaylığı, anında erişilebilirlik, gönderi imkânı, yüksek kalitede saklayabilme durumları sayısal oluşu üstün hale getirmişse de elle tutulur olmayışı, bozulma, kazara silinme ve depolama kısıtlılığı vb. zayıf yanları olarak nitelendirilebilmektedir.

İletişim açısından bakıldığında günümüzde bir yazı içeriğini, duyuruyu, görsel bir tasarımı oluşturmak; bunları yaparken de estetik etkileri uygulamak, bilgisayarların ve gelişmiş teknolojinin varlığıyla eski zamanlara göre oldukça kolaydır. Bir afiş tasarlayıp, binlerce baskı kopyasını elde etmek, tipografik bir çalışmayı oldukça kısa sürede farklı düzenlemeleriyle oluşturmak eskiye göre daha az zaman almaktadır.

Teknoloji sayesinde, daha önce hiç olmadığımız derecede kontrole sahibiz ve bu kontrolü destekleyen ağırlıksız, sonsuz defa yeniden üretilebilecek bilgi yapılarının kendisi, yani “dijital” sözcüğünde mevcut, olasılıkların kaynağı olan elektrik yükünün birleri ve sıfırları var (Chatfield, 2012, s. 24).

Geçmişe bakıldığında “Tipografi” terimi 15. yüzyılda Gutenberg’in düzenlenebilir hurufat tekniğini kullanması sonrasında iletişim alanında yerini almıştır. Nihayetinde 20. Yüzyılın sonlarında sayısal ortama girmiştir. Yazı karakterlerinin baskı teknolojileri içerisinde hayat bulmalarıyla birlikte önceleri farklı malzemelerle oluşturulan el yazmaları da “el yazısı” karakteri olarak yazı kalıpları içinde yerlerini almıştır.

O dönemde tipografik bir çalışma yapmak için oldukça fazla zaman harcamak gerekirdi. Kurgulama, farklı karakterleri farklı büyüklüklerde kullanma, gerektiği yerde espas değerlerini normal halinden farklı kullanma gibi estetik arayışlar büyük bir zaman maliyeti oluşturmaktaydı. Bugün ise bilgisayar ortamında yukarıda sayılan bütün bu işlemler çok

daha kısa sürede yapılabilmektedir. Bunların yanı sıra gerektiğinde yazı karakterine müdahale edilip istenilen sonucu vermesi için bulunduğu kalıptan rahatlıkla çıkarılabilmektedir.

Apple'ın açtığı yoldan gitmek için IBM ve Microsoft büyük çaba harcadı, bu dönemde ev yazıcıları sadece hızlarıyla değil font çeşitliliğiyle de pazarlanıyordu. Günümüzde “masaüstü yayıncılık” denince, zevksiz parti davetiyeleri ve çirkin kurumsal dergilerle dolu bir dünya geliyor insanın aklına, ama aslında bu profesyonel dizgicilerin diktatörlüğünden ve bir tabaka Letraset kazımanın yarattığı hayal kırıklığından kurtulmamızı sağladı. Yazı karakterinde kişisel bir değişiklik yapabilmek gerçekten anlamlıydı: kendini ifade etmeye yönelik yaratıcı bir hamle, sözcüklerle özgürleştirici bir oyun oynamak demekti bu (Garfield, 2010, s. 13).

Bu olanakları sağlayan kuşkusuz hem yazılım sektörünün büyük bir rekabet ortamında kendini geliştirmesi, daha çok seçenekli yazılımları, içinde bulundurduğu imkanlarıyla birlikte sunması ve görselliğe olan ilginin artmasıyla daha yaratıcı düşünmeye yönlendiren estetik arayışlardır.

Masaüstü yayıncılığın özellikle 1980'li yıllardan sonraki gelişiminden itibaren çeşitli kelime ve piksel işlemci yazılımlar üretilmiştir. Bu yazılımların yanı sıra font yapımı için birçok program geliştirilmiştir. Böylelikle geleneksel yöntemlerle yazı karakteri üreten sanatçılar için de sayısal ortamın olanaklarıyla üretim yapma imkanı doğmuştur.

1950'li yıllardan başlayan, 1980'lerden bu yana ise her büroya ve eve giren bilgisayar teknolojisinin gelişimi ve masaüstü yayıncılık, tipografinin yalnız uzmanlar tarafından kullanılması ayrıcalığına bir son vererek, iletişim araçlarının herkesin kullanımına sunulmasına yol açar (Sarıkavak, 2005 s. 2).

Tasarımcılar artık sayısal ortamda kendilerine daha özgür bir alan oluşturmuşlardır. Hurufat tekniğinde bağlayıcı kalıplarla üretilen tasarımların zanaatkarlık gölgesinde kalması bir yana estetik arayışlarının karşılığını sayısal ortamda bulmuş; yazılımların sağladığı düzenlenebilirlik, defalarca denenebilirlik ve farklı etkiler uygulama gibi avantajlarla özgün karakterler ve tasarımlar ortaya koymuşlardır.

Günümüzde tasarımcılar, masaüstü yayıncılık sistemlerini kullanarak tasarımlarını direkt olarak bilgisayar ortamında hazırlayabilmekte ve

oluşturulan tasarımları fotomekanik yöntemlere ihtiyaç duymadan film çıkış veya kalıp çıkış cihazları ile baskıda kullanılacak filmleri veya kalıpları kolaylıkla hazırlayabilmektedir (Mazlum, 2006, s. 53).

Günümüzde bilgisayarın ya da teknolojik araçların sanata dahil olması hakkında sorular sorulurken kimi sanatçılara göre sanata dahil olmakla birlikte, bilgisayarı bir sanatçı olarak düşünenler de mevcuttur (Thomson, 2003, s. 20).

2.2. DİJİTAL (SAYISAL) KALİGRAFI

Kitap, dergi, gazete gibi baskıya yönelik çalışmalar yapan tasarımcılar için kelime işlemci yazılımlar olağanüstü bir uygulama alanı oluşturmuştur. Yazı karakterlerine anında erişilebilirlik, büyütüp küçültme, espas değerlerini düzenleme gibi özellikler tipografik çalışma yapan tasarımcılar için sınırsız sayıda seçenek sunmuştur.

Özellikle vektörel bazlı yazılımların da doğuşuyla yazı karakteri tasarımcıları için yeni fırsatlar oluşmuştur. Böylelikle hem bilgisayar ortamında sıfırdan karakter oluşturabilmiş hem de geleneksel yöntemlerle hazırladıkları çizimleri yazılımlar yardımıyla geliştirebilmişlerdir. Yazı karakterlerinin sayısal ortama geçmesinden önce el yazıları yok denecek kadar az olmasına karşın dijital çağa geçişle birlikte birçok kaligrafi sanatçısı da yazılımların varlığıyla yapmış oldukları çalışmaları sayısal ortama aktarabilmek için yeni imkanlar bulmuşlardır.

Günümüzde el ile tasarlanan kaligrafik düzenlemelerin bilgisayar ortamında işlenmesi ve/veya yazı karakterleri ile kullanımı çok fazla dikkat çekmektedir. Bilgisayar teknolojisiyle birleştirilen kaligrafi, etkili görselliği olan tasarımlar için temel olabilir. Birçok grafik tasarım ürününde, kaligrafik formda tercih edilen yazı karakterleri ile tasarım, mekanik değil. Dinamik ve hareketli yapı, tipografiyi etkili bir şekilde ortaya koymaktadır (Pektaş, 2014, s. 44).

Zaman içinde yazılımların sunduğu imkanlarla ellerini ve sanat anlayışlarını geliştiren kaligraflar, sayısal ortamda oldukça yaratıcı çalışmalar yapmayı başarmışlardır. Günümüzdeki bilgisayar fontlarının birçoğu, kaligrafi sanatı ile oluşturulup daha sonra bilgisayara aktarılmıştır (Ünver, 2003, s. 7). Özellikle günümüzde tasarımcılar yazılımları baskıya yönelik çözümler için kullansa da, kaligraflar bu teknolojiyi kaligrafik

alışmalar üretmek için oldukça etkin bir araç olarak değerlendirmektedir. Ne yazık ki, sayısal ortamda kaligrafi uygulamaları uzunca bir zaman herkes tarafından bilinmemiş ya da ilgi görmemiştir. Günümüzde ise grafik tabletlerinin ve ona uygun yazılımların üretilmesiyle birlikte neredeyse ilk kez deneyimleyen herhangi bir tasarımcı için bile uygulama açısından geniş imkanlar sağlamaktadır. Kaligrafi sanatı bilgisayarla işbirliği yapabilecek sanat dallarından birisidir. Kaligrafi teknikleri ile bilgisayar teknolojisi birleştğinde ortaya inanılmaz güzel çalışmalar çıkabilir (Ünver, 2003, s.7).

Birine “dijital kaligrafi”den bahsettiğinizde Einstein’ın görelilik teorisini açıklamasını istemişsiniz gibi “Böyle bir şey olduğunu bilmiyordum” diye boş bir ifadeyle cevap verecektir. Ticaret için vazgeçilmez bir araç olarak bilgisayar kullanan tasarımcılar bile şaşkına dönüyor. Açıkçası, kaligrafinin temelleri güçlü bir şekilde zanaat temellidir, bu yüzden şu sorular vardır: Böyle bir kullanım biçimi bilgisayarla nasıl uyumlu olabilir? (Thomson, 2003, s. 6).

Kaligrafi uygulamaları çoğu zaman zanaatkarlık terimiyle birlikte anılsa da sınırsız sayıda sunduğu imkanlar ve özgürlükle, sayısal ortamda bir sanat dalı olarak kendinden söz ettirmeye başlamıştır. Bazı kaligraflar için üretme noktasında dokunma duyusunun öncelikler arasında yer alması gerektiği öne çıkarken; bazıları için ise geleneksel yöntemlerle oluşturulan çalışmalardaki zayıf yanların sayısal ortamda olmayışı, hatta üstünlüklerin daha fazla oluşu yadsınamaz bir gerçek olarak savunulmaktadır. Açıklanacak olursa teknolojinin en ileri düzeyde olmasına rağmen yurt dışında birçok insanın sanata ve sanatçıya duyduğu ilgi ve saygıdan dolayı işlerini kaligraflara yaptırmaktan büyük onur ve haz duyduğu bilinmektedir (Ünver, 2003, s. 5). Ancak burada teknolojinin de sanatı destekler nitelikte olduğu fikri ortaya çıkmaktadır ve teknolojinin ve sanatın ortak paydada buluştuğundan söz edilebilir.

Teknoloji ilerledikçe insan gücüne ihtiyaç azalmakta, insan yaşantısına büyük kolaylık sağlamaktadır. El yazısıyla yazılmış bir yazı ile bilgisayar ortamında yazılıp baskısı alınmış yazı arasında duygusal/manevi anlamda bir fark vardır. Kaligrafinin doğru öğrenilmesiyle öncelikle kişi normal el yazısını geliştirip düzeltmektedir. Teknoloji hayatı kolaylaştırdığı gibi insanları kalemde uzaklaştırmaya da neden olmaktadır. Bu nedenle, el

yazılarının gün geçtikçe kötüleştiği kişiler çoğalmaktadır. Kaligrafi öğreniminde çok fazla pratik/uygulama yapmak esastır. Kaligrafi öğrenen kişi, uygulamaları ne kadar fazla sayıda yaparsa, o kadar fazla ilerleyebilir. Uygulamaların yeni medya ortamlarına aktarımının yapıyor olması, kaligrafi sanatının bilinirliğine katkı sağlaması açısından önemlidir (Bulduk, s. 351).

Ağırlıklı olarak geleneksel yöntemlerle çalışmalarını sürdüren dünyaca ünlü kaligrafist Seb Lester bir konuşmasında dijital ve geleneksel kaligrafi için şu ifadeleri kullanmıştır.

“Dijital araçlar inkar edilemez bir şekilde baştan çıkarıcı; denemek için bir sürü güçlü özelliklere sahipler. Dijital kaligrafi nispeten bilinmeyen bir alandır. Dijital kaligrafinin bebeklik döneminde olması heyecan vericidir çünkü ona öncülük eden şeylerin aksine iş yapma potansiyeli olduğuna inanıyorum. Bu eserlerin bazıları kötü olacak ve bir kısmı iyi olacak, ancak önemli olan şu ki, sözcüğün bir anlamda 'yeni' olabileceğine inanıyorum. Dijital araçlar yeni işlevler sunar ve verimliliği artırabilir. Geleneksel aletlerle çok daha yoğun emek gerektiren çalışmalar iPad'le gerçekten mükemmel ve daha hızlı yapılıyor. Simetrik şekiller ve kalıpların tasarımına yardımcı olan otomasyonları büyüleyici buluyorum. Özetlemek gerekirse, kendimi yalnızca kağıtlarla veya sadece piksellerle sınırlamak istemem. İkisini de seviyorum, ikisi arasında herhangi bir rekabet görmüyorum. Onların güçlü yönleri, yeni boyutlara ulaşabilen bir sanat ve tasarım yaratmak için uyumlu olabilir. Teknolojiden korkmamak ya da onunla bütünleşmek önemlidir. Tüm araçların sınırlamaları vardır. Tarih boyunca kaligraflar kendi dönemlerinde mevcut olan en iyi araçlardan ve teknolojiden yararlanmışlar. Bu araç zaman içinde bir kalem, bir kamyış kalemi, kaz tüyü, bir çelik uç oldu. Bugün, harf biçimiyle çalışan bir sanatçı veya tasarımcı için en iyi yolun, geleneksel ve dijital araçları birleştiren bütünleşik bir yaklaşım olduğuna inanıyorum.” (2017, Erişim Tarihi: 6 Haziran 2017, www.seblester.com/FAQ)

2.2.1. Kaligrafi ve Grafik Tasarım

Yazının estetik arayışlarla kurgulanarak oluşturulması, verilmek istenen mesajın güçlü bir etki bırakması açısından önem sunmaktadır. Kimi uygulamalarda içerikle ilgili ipuçlarının görsel bir yansıması olduğundan da söz etmek mümkündür. Kaligrafi çalışmaları incelendiğinde içeriğe göre uygulayış tarzının ve ifade biçiminin değişebildiği görülebilmektedir. Örneğin tek kelimelik bir kavramın uygulanışı ile bir davet metninin ya da özlü bir cümlemin uygulanışı hem kişinin ifade biçimine, hem de içeriği nasıl algıladığına bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Yazının estetik değerlerle oluşturulması, aynı zamanda etkili ve akılda kalıcı

nitelikte uygulanması gibi etkenler kaligrafinin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Grafik tasarımla kaligrafinin yollarının kesiştiği noktanın burası olduğunu söylenebilir.

Kaligrafi eski moda olarak kabul edilebilir ve bilgisayar yazıcıları baskısı aşamasında bozulabilir. Ama şaşırtıcı bir şekilde, kaligrafi sanatı, yaşamayı ve gelişmeyi sürdürüyor. Dijital çağda bile, gelenekselliği ve elle uygulanıyor oluşu açısından hâlâ aranıyor ve takdir ediliyor. Kaligrafi, başka bir grafik tasarım biçimidir. Film veya tiyatro posterleri, kişisel yazılar ve davet kartları, bir makale ya da dergi sayfası için büyük ölçüde kullanılabilir (Sustr, 2010, s. 1).

İçeriğin anlamını kuvvetlendirme noktasında başvurulacak çözümler yazının bir tasarım nesnesi olarak kullanılması anlamına da gelmektedir. Yazıya yapılan bu müdahaleler grafik tasarım disipliniyle kaligrafiyi ortak bir mecrada buluşturmaktadır. Böylelikle bir olguyu, duyguyu ya da ifadeyi yansıtmaya yönündeki arayışlar ve akabinde yapılan uygulamalar tasarımcı için zengin bir kaynak sunmaktadır. Örneğin kaligrafik çalışmayla oluşturulmuş tek kelimeyle, bir markanın logosu (logotype) etkili ve akılda kalıcı olarak uygulanabilmekte ya da var olan imgesiyle birlikte kullanılmak üzere markayı ifade edebilecek kaligrafik bir yazı karakteri üretilebilmektedir.

Günümüzde geleneksel ya da modern tasarım çerçevesinde el çizimi ya da bilgisayar ortamında tasarımcının kendi ürettiği veya var olan sayısal yazı karakterlerini kullanarak tipografik çalışmalar yapabildiğini bilmekteyiz. Tasarımcı estetik arayışlarıyla oluşturduğu çalışmada aynı zamanda kendi plastik değer anlayışını sunduğu gibi; herhangi bir kaligrafi sanatçısı da plastik değer anlayışını icra ederek yazı çalışmalarının görsel zenginliğini artırabilmektedir. Bu noktada “Grafik Tasarım” disiplininin tipografiyle kaligrafiyi kapsadığından ve zaman zaman her iki disiplini de birleştirerek bir sentez oluşturduğundan söz edilebilir.

Öte yandan bazı kaligrafi sanatçıların kaligrafiyi bir grafik dili olarak kullanarak grafik ürünleri ortaya koyduğu bilinmektedir (Görsel 35). Aynı şekilde grafik sanatçıların da zaman zaman tipografik çalışmalarında ya da grafik tasarım çalışmalarında kaligrafik eğilimli ürünler ortaya koyduğu

görülmektedir. Örneğin bir grafik sanatçısı tasarımını yaptığı logonun tipografisinde kaligrafik yazı karakteri kullanmışsa, imgesini de kullanılan yazı karakterine uygun nitelikte kurgulamaktadır (Görsel 36). Burada grafik tasarım ve kaligrafi disiplinlerinin birbirini etkilediği gibi, her iki sanat disiplininin de iç içe geçmiş yapısından söz etmek mümkündür.

Tasarımda kaligrafinin kullanılması, gerek tasarımcının özgün bir dil oluşturmasında yardımcı bir rol oynamakta, gerekse tasarımda sanatsal bir değer katmaktadır. Kaligrafi kullanımıyla özel bir kimlik kazanan markaların tanınırlığını da olumlu yönde etkilenmektedir (Bulduk, 2015, s. 352).

Görsel 35. Steve Kirby, Kaligrafik Animasyon, 2017, Erişim Tarihi: 6 Şubat 2018 <https://bit.ly/2x0h2Va>.

Görsel 36. Company Folders, Vektörel Logo Tasarımı, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2018, <https://bit.ly/2NrNAIs>.

2.3. YAZILIMLAR / PROGRAMLAR

Yolculuğu on dördüncü yüzyılın ilk yarısından yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar süren basım sektörünün 1970'lerde dijital çağa girişiyle, kitap, dergi, gazete gibi baskıya yönelik çalışmaların eskisine nazaran kolaylıkla hazırlanabileceği yazılım ortamları da bu dönemde kullanıma girmiştir. Tasarımcılar geleneksel yöntemlerle kâğıt, makas, rapido, pergel vb. malzemeler kullanarak oluşturdukları tasarımları, masaüstü yayıncılık yazılımları ile tamamen bilgisayar ortamında hazırlayabilmektedir (Mazlum, 2006).

Vektör tabanlı ve font yapımı için geniş imkanlar sunan yazılımların geliştirilmesiyle yazı karakteri üretimi yapmak artık daha kolay ve zaman kazandırıcı olmuştur. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren PageMaker, MacWrite, MacDraw, MacPaint, Ready, Set-Go!, Design Studio, RagTime ve Aldus FreeHand gibi programlar tasarımcılar tarafından yoğunlukla kullanılmıştır (Sarıkavak, 2005, s. 57).

CorelDraw, QuarkXPress, Adobe PhotoShop, Adobe Illustrator, Adobe InDesign, MacroMedia FreeHand vb. gibi günümüzde dahi yeni versiyonu bulunan birçok program tasarımcıların başvurduğu önemli yazılımlar olmaya devam etmektedir. Yazı karakteri tasarımcıları için ise Ikarus, MetaFont, Letraset, FontStudio, FontMaker, Font Editor, Altsys Fontographer, Adobe FontCreator, FontLab, Macromedia Fontographer, TypeDesigner, TypeTool, Linotype FontExplorer gibi yazılımlar vazgeçilmez kullanım alanlarından olmuştur (Sarıkavak, 2005, s.3).

Yukarıda saydığımız vektörel ve piksel tabanlı yazılımların hemen hepsi tipografik çalışmalar için yeni olanaklar sağlamıştır. Bunlardan birçoğu ise arabirimler aracılığıyla oldukça etkili çizimler yapılmasını mümkün kılmıştır. Özellikle vektörel tabanlı programlarda fareyle dahi yeterli düzeyde çizimler yapılabilirken arabirimlerin fazladan özellikleri de kullanılarak etkili tasarımların ortaya konması için olanak sağlanmıştır. Tasarımcı düzenlenebilir grafiklerle çalışarak isterse kendi yazı karakterini yapabilir;

kendi el yazısını uygulayabilir; isterse de arabirim kullanarak doğrudan uygulamalar yapabilir seviyeye ulaşmıştır.

Günümüzde 3 boyutlu, hareketli, etkileşimli grafiklerin düzenlenebildiği düşünüldüğünde geçmişten bugüne kadar baş döndürücü bir gelişimin olduğu görülmektedir.

2.4. ARABİRİMLER

2.4.1. Grafik Tablet

Grafik tabletler tasarımcıların yapacağı çizimler için farenin yetersiz kaldığı durumlarda başvurduğu en önemli arabirimlerdendir. Tabletler tasarım amaçlı kullanılan bilgisayarlarda serbest çizim ve ilüstrasyon uygulamalarında veri girişi için kullanılan cihazlardır (Mazlum, 2006, s. 59). Özellikle basınca duyarlı tabletler tıpkı gerçek bir yüzeyde çizim yapıyormuş hissi uyandırdığından en çok tercih edilenlerdendir (Görsel 38). Günümüzde grafik tabletler için dahi yazılımların üretildiğini ve bu yazılımlarda doku, renk, kalem, kalem ucu, hatta boya türü (sulu boya, guaj boya, yağlı boya) seçiminin yapılarak fotogerçekçi çalışmalar yapılabilirdiği bilinmektedir. Kaligraflar için ise bu araçlar etkili çalışmalar yapabilecek seçenekler sağlamaktadır. Vurgu değerlerinin değişken olduğu kaligrafi düşünüldüğünde basınç değerine göre vurguların oluşması kaligraflar için önemli bir özellik oluşturmaktadır. Kağıt seçiminden boya türünü belirlemeye kadar, kalem ucu değiştirmekten koyuluk değeri oluşturmaya kadar birçok seçenek, zaman ve maddi maliyetleri doğurmadan sayısız derecede deneyimleme imkanı sunmaktadır. Piksel tabanlı programlara nispeten vektörel tabanlı programlarda tasarımcı çalışmasını tamamlasa dahi, geri dönüp hatalı kısımları fare yardımıyla düzelterek bu işlemi kalem hareketiyle de yapabilmektedir.

Görsel 38. Grafik Tablet, Erişim Tarihi 8 Eylül 2018, <https://bit.ly/2M4TIAJ>

Programlarda var olan basınca duyarlılık (basınca duyarlı tabletler için), yumuşatma gibi özelliklerin çeşitli seviyelerde ve seçenekli şekilde kişiselleştirilmesiyle tasarımcıya çalışma yönünden büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Kaligrafi tasarımcısı açısından bakıldığında yalnızca bu iki özellik bile gerçeğine yakın ürünler üretme bakımından oldukça fazla önem sunmaktadır.

2.4.2. Grafik Tablet ve Programlar

Bazılarının kendi programları da bulunan grafik tabletler birçok sistemde, birçok programla uyumlu olarak çalışabilmektedir. Ayrıca yalnız grafik tablet uygulamaları için üretilen programlar da bulunmaktadır.

Tasarımcılar çoğunlukla etkileri ve uygulanış kolaylığı açısından piksel bazlı programları tercih etse de, esasında vektörel bazlı programlar görsel ve baskı niteliği açısından daha geniş ve daha avantajlı bir çalışma ortamı sunmaktadır. Örneğin fazladan görsel kullanmadan sadece tipografik ya da kaligrafik bir çalışma yapan tasarımcı piksel bazlı programda

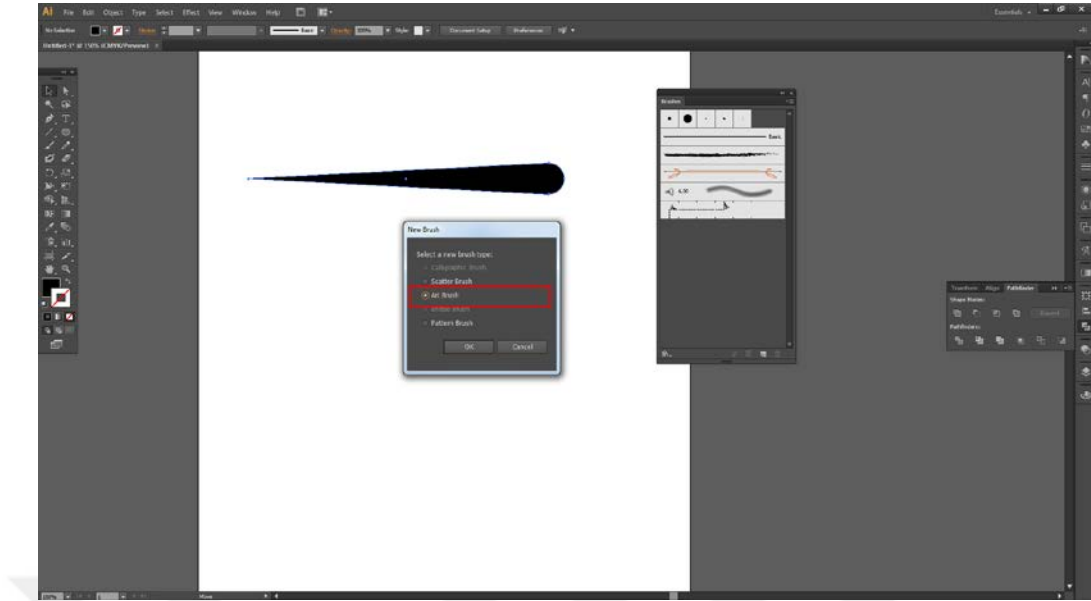
çalıştığında dosya boyutu büyümüş olacak ve büyüklüğünü arttıramayacaktır; öte yandan aynı çalışma vektörel tabanlı programda yapıldığında daha az yük oluşturacak ve istendiği miktarda büyütülebilecektir. Bunun yanında vektörel tabanlı prgramların da piksel tabanlılara göre dezavantajlı durumları vardır. Esasında önemli olan tasarımcının kendini ifade etmesi ve özgürce çalışması açısından en uygun imkanı sağlayan yazılıma yönelmesidir.

2.4.3. Grafik Tablet ve Adobe Illustrator

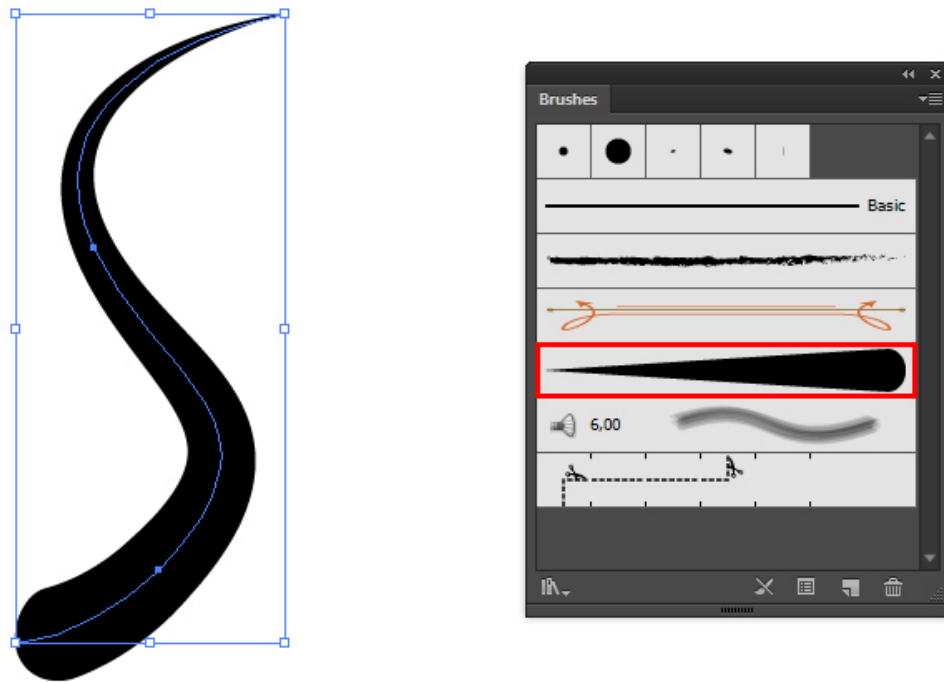
Adobe ailesi grafik tabletlerin kullanımı açısından oldukça geniş çalışma olanakları sağlamaktadır. Bunlardan en önemlilerinden olan ve kullanıcılar tarafından yoğunlukla tercih edilen Adobe Illustrator, vektörel tabanlı bir yazılım olmasına rağmen, fotorealistik derecede çizimler yapabilme imkanı sunmaktadır. Kaligrafi tasarımcıları açısından bakıldığında da bu programda çalışmalar üretmek neredeyse kağıt üzerinde çalışmak kadar kolay olmasıyla birlikte fazla sayıda üstünlükleri de mevcuttur.

2.4.3.1. Fırça Oluşturma

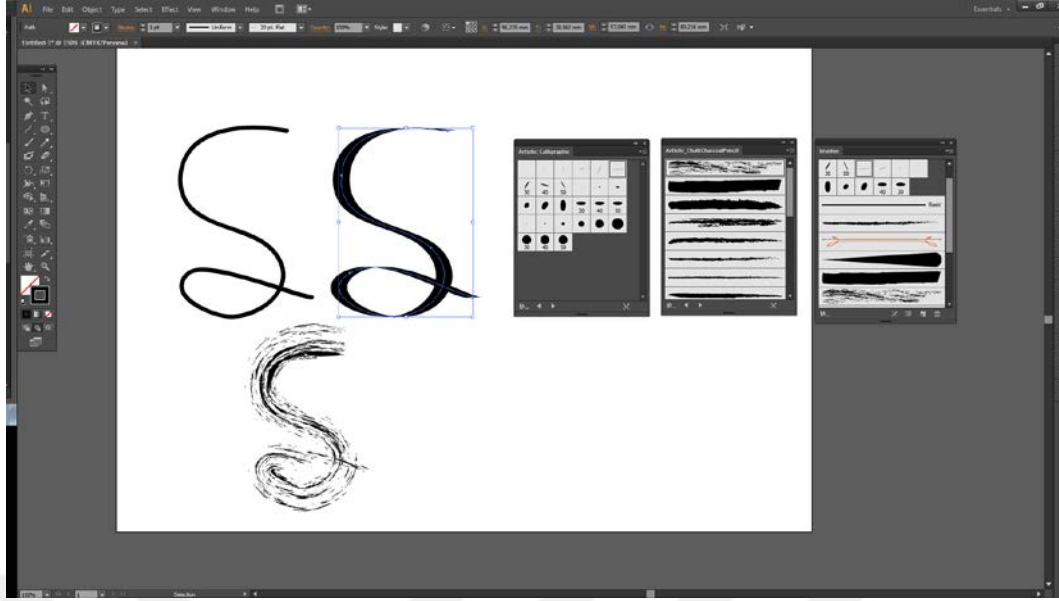
Adobe Illustrator'ün bünyesinde birçok fırça aracı olduğu gibi yeni fırça oluşturmanın birçok yolu bulunmaktadır (Görsel 39). Herhangi bir çizim fırça olarak atanabilmekte ve daha önce yapılmış olan bir vurgu (stroke) seçilerek, istenen fırça türü uygulanabilmektedir (Görsel 40). Basınca duyarlı tablet bulunmayan durumlarda dahi vurgu değerleri değişken çizimler yapılabilir. Çizgi karakteristiği istenen düzeyde değiştirilerek uygulamalar yapılabilir, daha önce yapılmış olan bir çizim, vurgu (stroke) tipi değiştirilerek güncellenebilmektedir (Görsel 41). Kullanıcı isterse yalnızca açısız ya da dokusal özellikleri bulunan fırçaları seçebilmekte, isterse basınca duyarlı tableti için vurgu değerleri değişkenliğiyle birlikte açısız özellikleri de kullanabilmektedir.

Görsel 39. Adobe Illustrator Fırça Oluşturma Paneli (Art Brush)

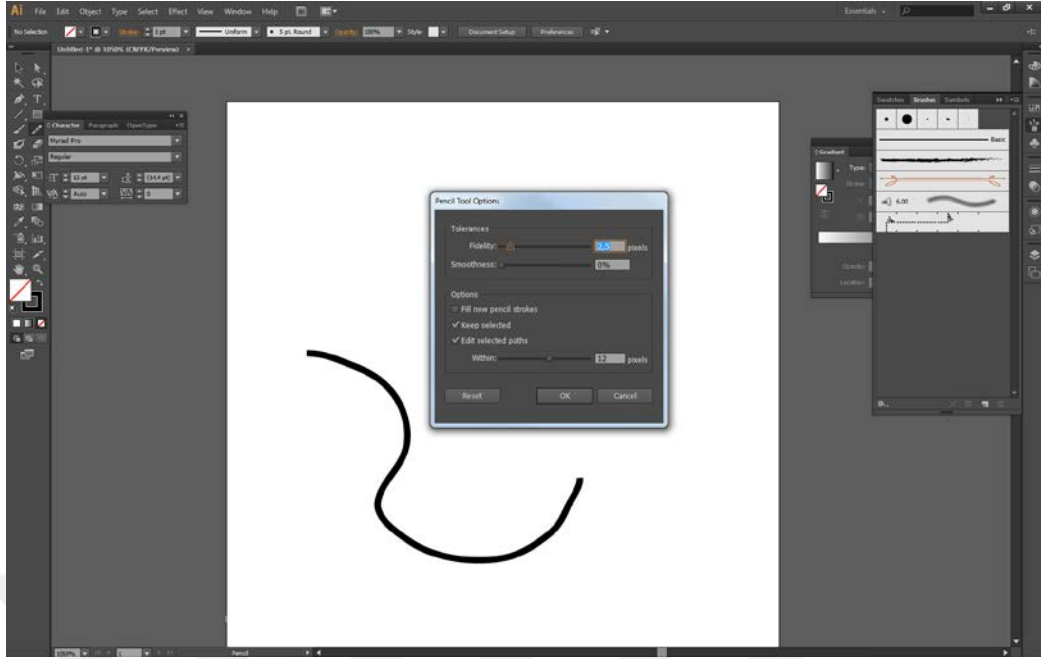
Görsel 40. Adobe Illustrator Fırça Atama

Görsel 41. Adobel Illustrator Fırça Uygulama

2.4.3.2. Yumuşatma (Smoothness)

Kaligrafide dikkat edilmesi gereken en önemli durumlardan biri fırça ya da kalem hareketinin tek seferde kararlı bir şekilde uygulanmasıdır. Aksi takdirde görsel açıdan istenen düzeyde bir sonuç elde edilemeyecektir. Piksel tabanlı programlar da dahil olmak üzere birçok programda bulunan “Yumuşatma” özelliği özellikle kavisli çizimlerde tasarımcı için büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu özellik elin titremesi ya da kayması halinde titreyen ya da kırılan çizginin öncesini ve sonrasını uyumlu bir şekilde bağlamaktadır. Elini iyi geliştirmiş bazı tasarımcılar için belki de ihtiyaç dışı olan bu özellik belirli seviyelerde de kişiselleştirilebilmektedir (Görsel 42).

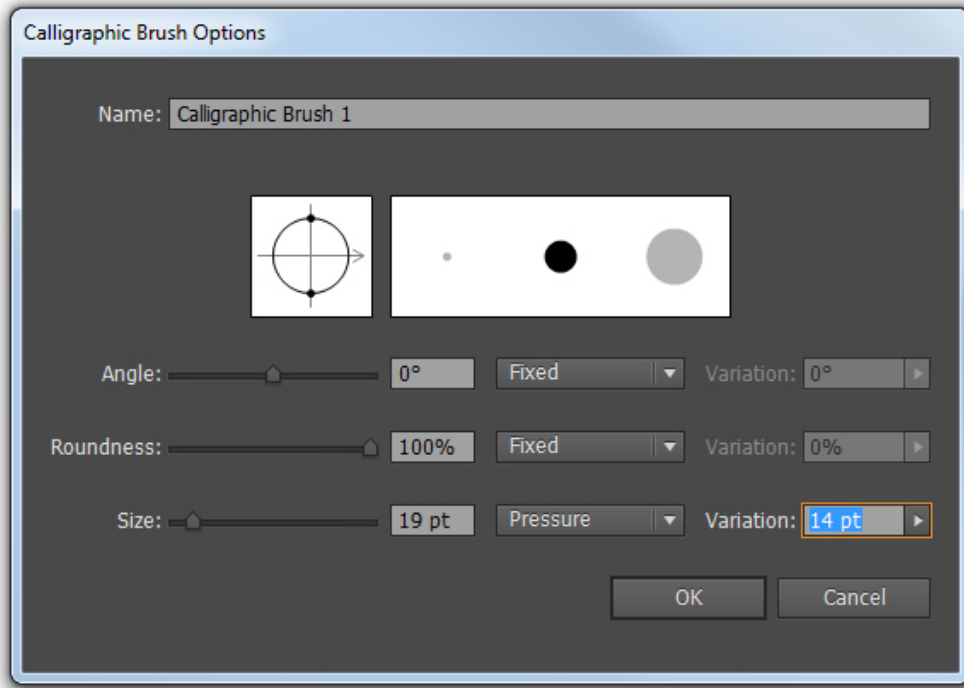
Görsel 42. Adobe Illustrator Yumuşatma (Smoothness) Ayar Paneli.

Vektörel tabanlı programlarda çizgileri sonradan düzenlemenin mümkün olduğu bilinmektedir, ancak uzun zaman alacak bir tasarım üzerinde çalışıldığı düşünülürse bu özellik zamandan tasarrufu sağlayacaktır.

2.4.3.3. Basınç Duyarlılığı (Pressure Sensitive)

Kaligrafi için belki de en önemli özelliklerden biri artan ve azalan vurgu değerlerinin etkin kullanılmasıdır. Tasarımcı bu özelliği kullanırken uyguladığı çalışmaya ve harf tasarımına göre bir boyutlandırma seçebilmektedir. Yani kalınlık derecesinin başlangıç ve bitişini belirleyerek, harf tasarımının vurgu değerleriyle doğru orantıda olmasını sağlayabilmektedir (Görsel 43).

Bu özellik tek vurgulu harflerle yapılan tasarımlarda öne çıkmasa da vurgu değişkenliği bulunan ve süslemeye uygun olan tasarımlar için oldukça geniş seçenekler sunmaktadır. (Burada şunu belirtmek gerekir: Kullanılacak arabirimin bu özelliği kapsıyor ve destekliyor olması gerekmektedir.)

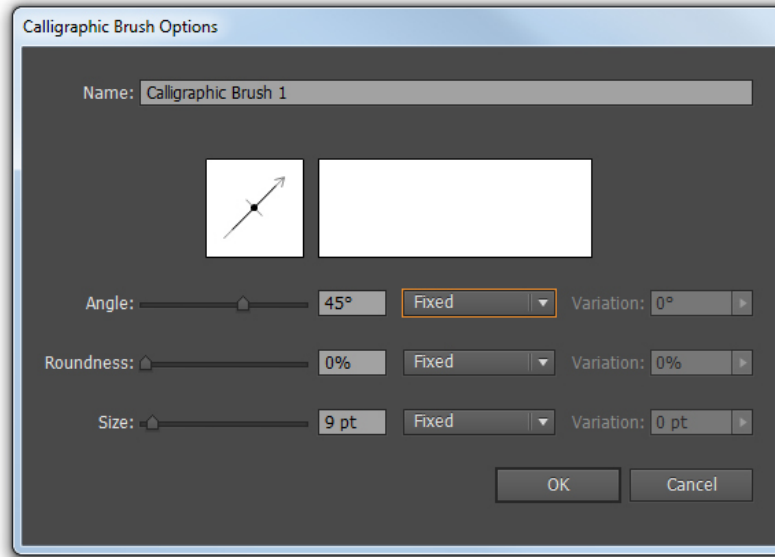

Görsel 43. Adobe Illustrator Kaligrafik Fırça Ayar Paneli.

Basınç duyarlılığı özelliği tasarımcı için kalem kağıt ile çalışıyormuş hissi uyandırdığı gibi seçimine bağlı olarak fırça ya da kamış seçeneklerini de deneyimleyebilmektedir. Özellikle çizgi kalınlığı ve karakterini de belirlemeye imkan sunan Adobe Illustrator programında tasarımcı isterse sonradan bu parametreleri de değiştirerek aynı zamanda tasarımını da güncelleyebilmektedir.

2.4.3.4. Açı (Angle)

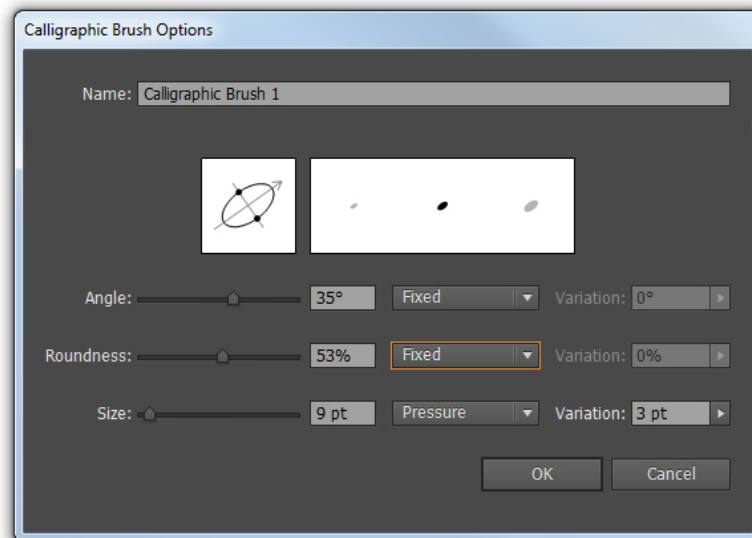
Kaligrafi için en önemli özelliklerden biri de kalem, fırça ya da kamış açısıdır. Çizim hareketine göre vurgu değişkenliği bu özellik sayesinde gerçekleşmektedir. Kesik uçlu araçlarda öne çıkan bu özellik Adobe Illustrator programında fırça ayarları panelinde istendiği derecede yapılabilmektedir (Görsel 44).

Görsel 44. Adobe Illustrator Kaligrafik Fırça Ayar Paneli, Açık Düzenlemesi.

2.4.3.5. Yuvarlama (Roundness)

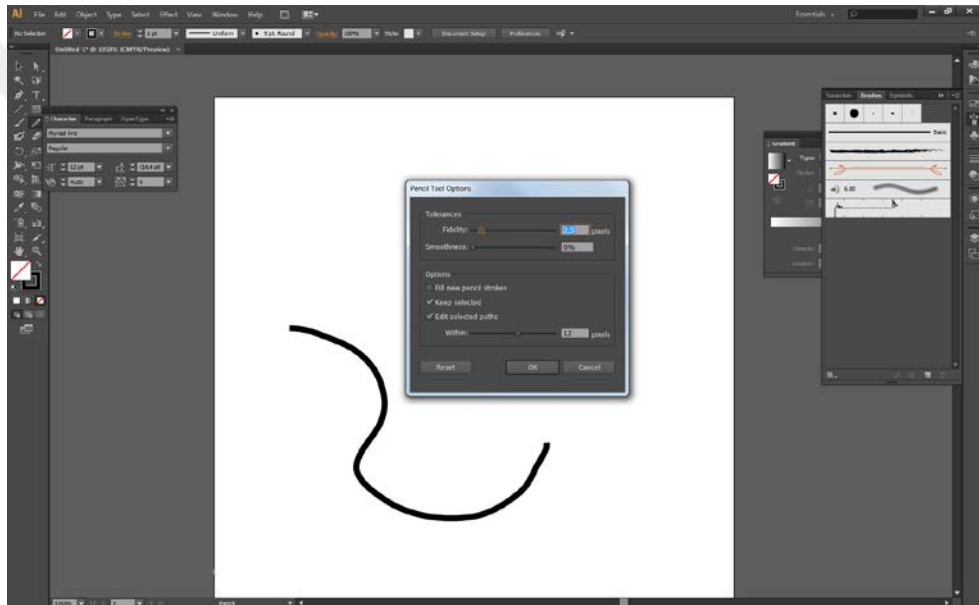
Adobe Illustrator sunduğu bu özellik, tasarımcının uygulayacağı harf biçimine uygun şekilde kavisli ve köşeli yerlerde keskinliği giderici yuvarlama olanağı vermektedir (Görsel 45).

Görsel 45. Adobe Illustrator Fırça Köşe Yuvarlama Ayar Paneli, Yuvarlama Değer Düzenlemesi.

2.4.3.6. Nokta Yoğunluğu (Fidelity)

Çalışmanın türüne göre artırılıp azaltılabilen bu özellik çizgi üzerinde bulunan, sonradan düzenleme imkanı da sunan nokta sayılarını belirlemektedir. Böylelikle noktalar azaltıldığında girinti ve çıkıntılarının azaltılması sağlanırken, detaylı çalışmalarda ise bu sayı çoğaltılarak üzerinde değişiklik yapma imkanı edinilmektedir. Kaligrafi tasarımlarında bu özellik yumuşatma özelliğiyle uyumlu bir biçimde kullanılarak fırça ya da kalem hareketinin bir seferde ve istenilen özellikte olmasını sağlamaktadır (Görsel 46).

Görsel 46. Adobe Illustrator Nokta Yoğunluğu (Fidelity) Ayar Paneli.

2.4.4. Grafik Tablet ve Adobe PhotoShop

Diğer programlarda olduğu gibi Adobe PhotoShop'ta da tablet kullanımı için oldukça fazla sayıda kolaylıklar sunulmuştur. Fırça seçenekleri, özel fırça yapım olanağı, fırça darbelerinin ve seçilen renk değerlerinin uygulanan bölgeye olan renk etkilerinin yanı sıra tıpkı gerçek uygulamalardaki gibi fiziki etkilerin de hesaplanmış olması geçmişten günümüze kadarki gelişimi gözler önüne sermektedir. Vektörel tabanlı programlarda üst üste yapılan etkilerde dosya boyutunun yükselmesine karşın Adobe PhotoShop'ta hazırlanan aynı türde belgenin nispeten

çalışma kolaylığı sağladığı söylenilebilir. Örneğin suluboya etkisi almak istenilen bir çalışmada Adobe Illustrator programında “Transparency” ayarlarını yapmak gerekir; her bir kalem/fırça darbesi birer çizim olarak oluşur; Adobe PhotoShop’ta böyle bir çalışma tek katman üzerinde, çok daha rahat bir biçimde yapılabilir.

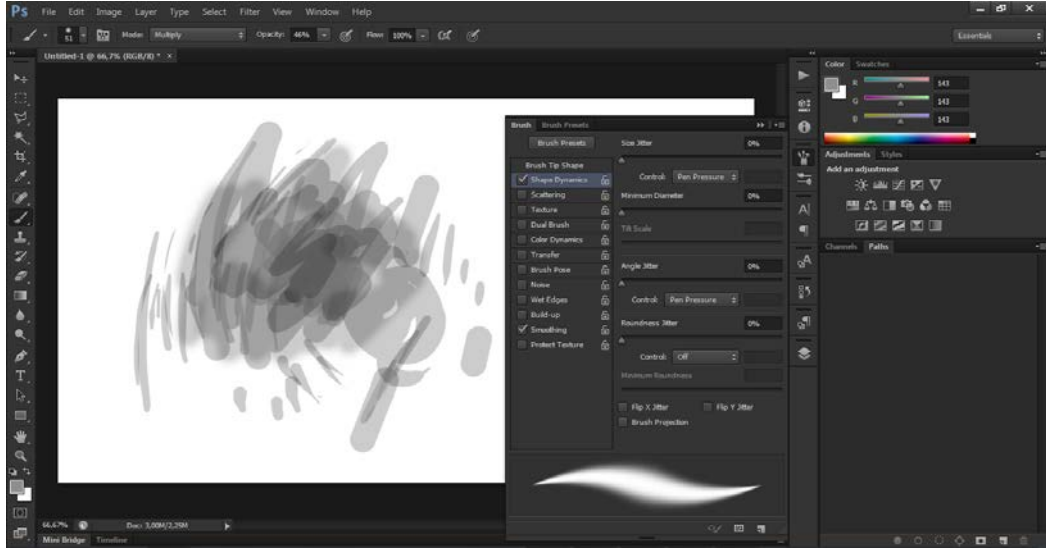
Adobe PhotoShop’ta yeni gelen özelliklerle birlikte adeta bir tuval üzerinde çalışıyormuş gibi tüm araç ve boyaları kullanmak mümkündür. Programın kendi özellikleri de düşünüldüğünde, kullanıcı isterse farklı katmanlarda istediği planı oluşturabilir, istediği katmana istediği etkiyi uygulayabilir durumdadır.

Kaligrafik çalışmalarda ise tıpkı diğer programlarda olduğu gibi kullanıcı tarafından istenirse kalem/fırça türü, kalem/fırça açısı, kalınlık değeri, başlangıç ve bitiş vurgu değerleri gibi ayarlar istenilen düzeyde yapılabilir; kalem/fırça darbelerinin üst üste uygulanışında oluşması istenen etkiler yönetilebilmektedir.

2.4.4.1. Fırça Seçenekleri ve Fırça Oluşturma

Program içerisinde birçok fırça seçenekleri ve bu fırçalara ait birçok ayarla oluşturulabilecek seçeneklerin var olmasıyla birlikte kullanıcı isterse kendi fırçasını istediği biçimde oluşturabilmekte; gerçek bir dokunun fotoğrafını çekerek fırçaya dönüştürebilmekte; farklı kullanıcılar tarafından oluşturulmuş fırça dosyalarını programa yükleyerek kullanım alanlarını zenginleştirebilmektedir. Bunların yanı sıra yine “açı, basınç duyarlılığı, vurgu dengesi” gibi ayarları kullanarak kaligrafik fırçalar oluşturabilmektedir.

Adobe PhotoShop’ta uygulanan çalışmalar vektörel tabanlı programlara oranla daha az iyileştirme kabul etmektedir. Vektörel bazlı programlarda yapılan çalışmalarda çizimlere doğrudan müdahale edilebilmekte, istenirse kalemle üzerinden giderek dahi iyileştirmeler yapılabilir; ancak Adobe PhotoShop’ta bu iyileştirmeler belirli ölçüde yapılabilir (Görsel 47).

Görsel 47. Adobe PhotoShop Fırça Ekleme ve Seçim Paneli.

2.4.4.2. Fırça Basınç Duyarlılığı

Adobe PhotoShop'ta Brush (Fırça) panelinde kullanıcı için birçok fırça üretme ve dışarıdan fırça dahil etme olanakları sunulmuştur. Yine bu panel üzerinden kullanıcının fırçaları kendi kullanımına göre iyileştirme yapabilmesi için birçok seçenek sunulmuştur. Tablet kullanıcıları için kuşkusuz en önemli özelliği basınç duyarlılığı oluşturmaktadır. Görsel bir çalışma, bir resim çizimi ya da tipografi veya kaligrafi yapan kullanıcı açısından basınç duyarlılığı özelliği çalışma kalitesini artırması ve istediği sonucu alması açısından oldukça önemlidir. Bunlara ek olarak birçok çizim iyileştirici seçenekler ve bağlı ayarlar bu panel üzerinde verilmiştir. Kullanıcı için sadece bu ayarlarla kendine uygun çalışma araçları oluşturmak düşmektedir (Görsel 48).

2.4.4.4. Fırça Açısı

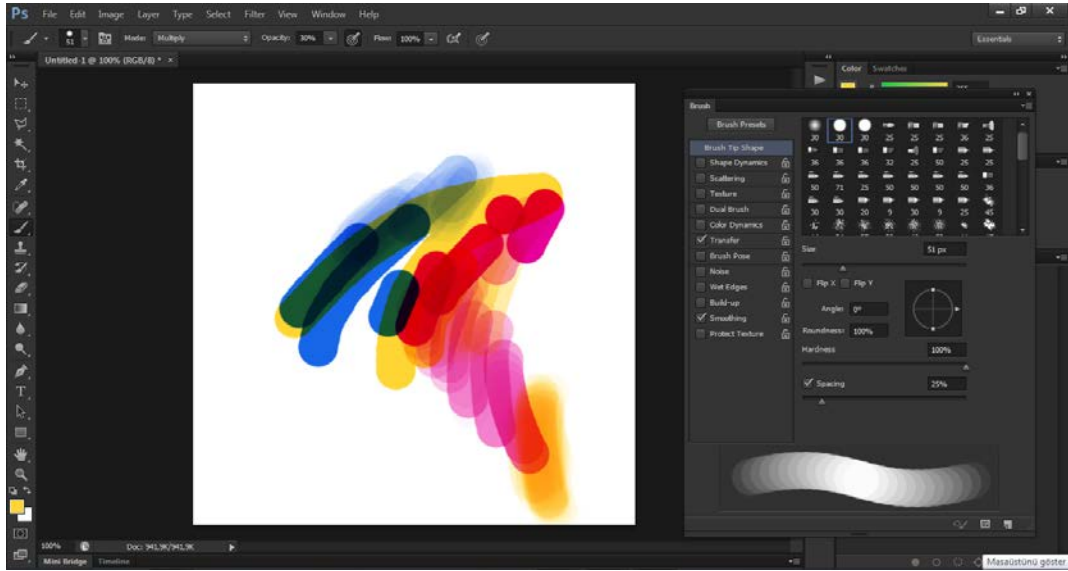
Adobe PhotoShop'ta vektörel tabanlı programlarda yapıldığı gibi fırça açısı verilebilmekte, ayrıca kalem yönü değiştirilerek seçilen fırçanın farklı özellikleri kullanılabilir. Örneğin geniş uçlu bir fırça seçiliyse kalem yönü çevrildiğinde ince olan kısmı da kullanılabilir. Kaligrafik çalışmalarda sıkça kullanılan geniş uçlu fırça ya da kamış etkisi bu özellik sayesinde çalışmalara yansıtılabilir (Görsel 50).

Görsel 50. Adobe PhotoShop Fırça Açısı Ayar Paneli.

2.4.4.5. Renk Etkileşimi

Adobe PhotoShop'ta fırçalarla çalışırken birçok katman etkisini seçmek ve bunların hangi seviyede olması gerektiğini sağlamak mümkündür. Ayrıca basınca duyarlı tabletle çalışılırsa, bir suluboya çalışmasını gerçeğine yakın olarak uygulayabilme imkanı bulunmaktadır. Örneğin herhangi bir fırça seçilerek etki ayarı da "multiply" şeklinde oluşturulursa ve "opacity" değeri 40-50 olarak saptanırsa üst üste uygulanan fırça darbeleri suluboya etkisini verecektir. Bunlara ek olarak fırça karakteristiğini belirlemek ya da gerçek hayatta olduğu gibi boya damlamalarını uygulamak mümkündür. Bu noktada kullanıcının çalışmasını nasıl bitirmek isteyeceği çalışmanın son görüntüsü bağlamında belirleyici olacaktır (Görsel 51).

Görsel 51. Adobe PhotoShop Fırça Etki Ayar Paneli.

2.4.4.6. Katmanlarla Çalışma (Katman Etkileşimi)

Adobe PhotoShop'ta katmanlarla çalışmak diğer programlarda olduğu gibi kullanıcı için büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bir çalışma içerisinde çeşitli katmanlar oluşturma, katmanlarla gruplar oluşturma ve bu grupları istenilen şekilde yönetebilmeyi sağlayan “Layer” (katman) panelinde ek olarak katmanların da birbirini etkilemesine (renk, efekt, maske) olanak sağlayan seçenekler dizisi sunulmuştur.

Kullanıcının isterse bir fırça darbesi içerisinde bütün kompozisyonunu maskeleyerek kullanmasına, isterse birden fazla görseli üst üste basacak şekilde düzenlemesine ya da renklerin birbiri üzerine etki ederek yeni renkler elde etmesine imkan verilmiştir. Bu özellik sayesinde kaligrafik bir çalışma yapan sanatçı çalışmasını isterse farklı bir arka plan üzerine farklı etkilerle uygulayabilmekte ya da istediği renk düzenini yönetilebilir bir biçimde kurgulayabilmektedir (Görsel 52).

Görsel 52. Adobe PhotoShop Layer Paneli.

2.4.4.7. Farklı Yüzeyler Üzerine Uygulama

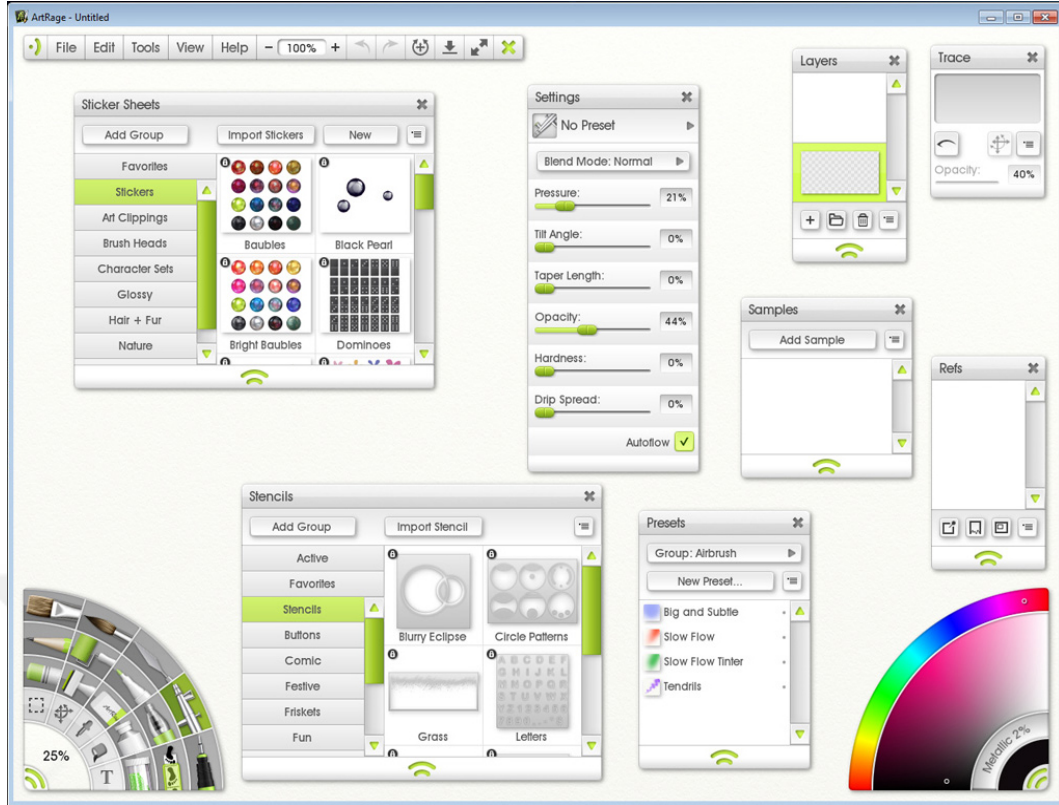
Adobe PhotoShop'ta diğer programlara nispeten üstünlüklerden biri de çalışmanın istenilen yüzeye gerçeğine yakın uygulanabiliyor olmasıdır. Kullanıcı çalışmasını isterse fotoğrafını kendisinin çektiği bir yüzey ya da dokuya uygulayabilmekte, isterse doğrudan program içinde oluşturduğu bir arka planla bütünleşik hale getirebilmektedir. Bunları yaparken yine program içerisinde bulunan etkilerden yardım alarak gerçeğine yakın uygulamalar üretebilmektedir. Örneğin kaligrafik bir çalışma yapan sanatçı, effect (etki) seçenekleri sayesinde isterse bir ahşap yüzeye işlenmiş yazı şeklinde, isterse dokulu bir kâğıt üzerine uygulanmış suluboya çalışması görünümünde ürünler ortaya koyabilmektedir (Görsel 53).

Görsel 53. Adobe PhotoShop Katmanlarla Çalışma.

2.4.5. Grafik Tablet ve Art Rage

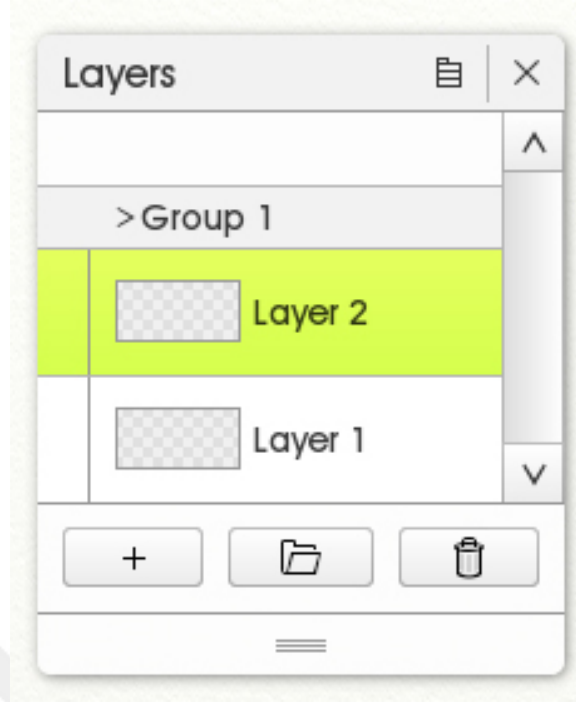
Art Rage, grafik tabletle çalışan kullanıcılar için hazırlanmış özel programlardan biridir. İlk sürümünden bu yana tasarımcıların istekleri ve çalışma ilkeleri de göz önünde bulundurularak geliştirilen yazılımın şu anda 5. sürümü kullanıma sunulmuştur. Tablet ya da grafik tabletler için üretilen bu yazılım diğer programlara nispeten daha çok seçenek sunmakta ve işletim sistemine fazla yük olmadan kullanıcının rahat ve hızlı çalışmasına olanak sağlamaktadır. Özellikle fırça ve boya türlerinin zenginliği, uygulanış şeklindeki gerçeğe yakınlık, kullanıcılarda bir tuval üzerinde çalışıyormuş hissini uyandırmaktadır. Örneğin boyaların birbiriyle karışımından tıpkı gerçeğinde olduğu gibi yeni renkler edilebilmekte, renk geçişleri doğal olarak verilebilmektedir. Suluboya seçenekleriyle istenirse sert karton üzerine uygulama yapılabilmekte, katı boyalar spatula ile yüzeye yayılabilmektedir (Görsel 54).

Görsel 54. Art Rage 5. Sürüm Arayüz ve Araç Panelleri.

2.4.5.1. Art Rage'de Katmanlarla Çalışma

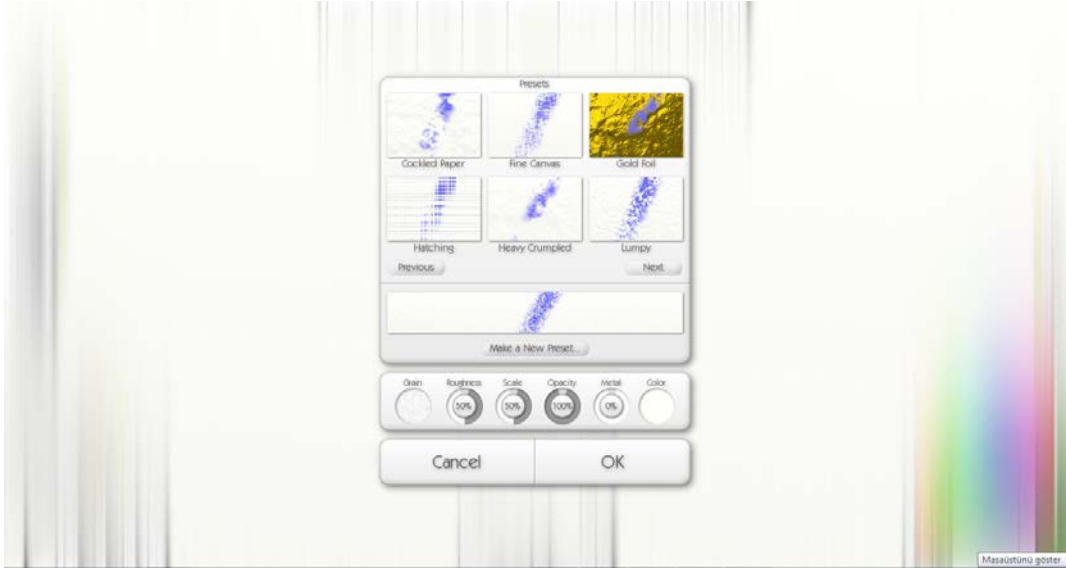
Art Rage'de diğer programlarda olduğu gibi katmanlarla çalışmak mümkündür. Kullanıcı isterse eskizini yaptığı bir çalışmanın fotoğrafını çekerek başka bir katmana alabilmekte ve üzerinden çalışmasını istediği gibi uygulayabilmektedir. Yine diğer programlarda olduğu gibi nesneleri ve arka planları istediği gibi yönetebilmek ve sonrasında müdahale edebilmek için katmanları kullanabilmektedir (Görsel 55).

Görsel 55. Art Rage Layer Paneli.

2.4.5.2. Art Rage Kağıt / Doku Seçimi

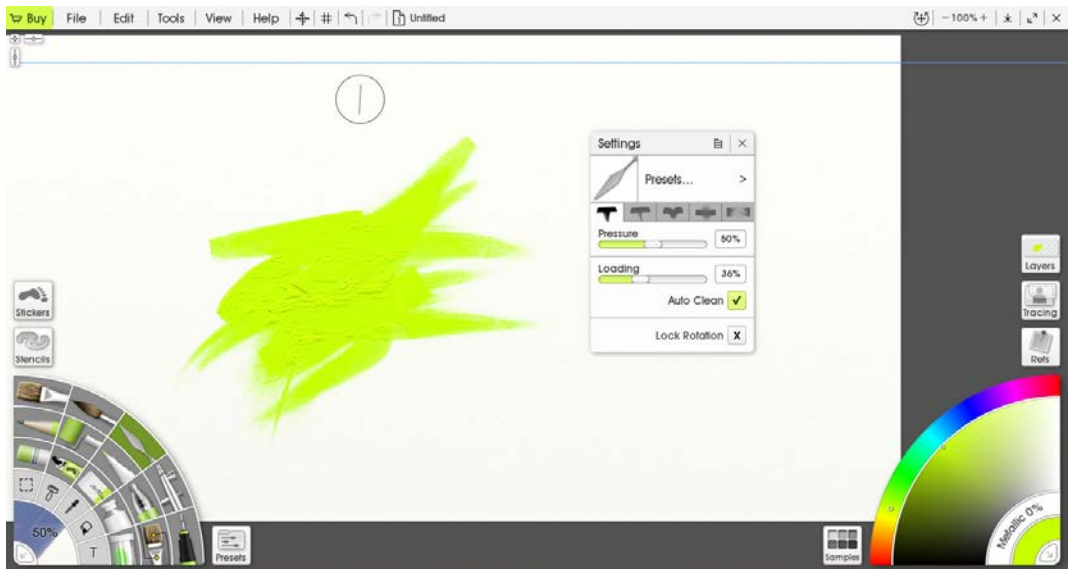
Art Rage’de üstün olan bir diğer durum ise kullanıcının yapmış olduğu çalışmayı farklı yüzeyler üzerine uygulayabiliyor olmasıdır. Kullanıcı isterse bir tuval yüzeyi seçerek çalışmasına başlayabilmektedir. Kullanmış olduğu fırça ve boyalar ise seçmiş olduğu yüzeyin fiziki özelliklerini ortaya çıkarır nitelikte uygulanabilmektedir. Yüzeylerle ilgili bir diğer özellik ise kullanıcının bu seçtiği yüzeyi sonrasında güncelleyebiliyor olmasıdır. Örneğin bir tuval yüzeyini kartona dönüştürebilmektedir ve çalışmanın son görüntüsü de seçilen yüzeyin özelliklerini yansıtmaktadır. Burada dikkat çekici olan nokta ise diğer programlarda yapılan çalışmada zemin seçimi ilk yapılması gereken işlem olmakla birlikte hem çalışmanın uygulanışında arka plan bağlayıcı niteliktedir hem de sonrasında farklı bir arka plan kullanımı çalışmayı olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak Art Rage programında boyanın ve rengin karakteristik ve fiziki davranışları yüzey seçimine göre farklılık gösterebilmektedir (Görsel 56).

Görsel 56. Art Rage Kağıt/Doku Seçim Paneli.

2.4.5.3. Art Rage Araç Paneli

Art Rage kullanıcılara çizimlerini gerçeğe yakın uygulayabilmeleri için birçok araç sunmaktadır. Kesik uçlu fırça, ince uçlu fırça, spatula, kurşun kalem, rulo fırça, kesik uçlu kalem vs. bunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Kullanıcı nasıl bir çizim ya da tasarım yapmak istiyorsa doku seçimine de bağlı olarak boya ve çizim aracını bu panelden seçebilmektedir (Görsel 57, 58).

Görsel 57. Art Rage Araç Seçim Paneli.

Görsel 58. Art Rage Araç Seçim Paneli.

2.4.5.4. Art Rage Renk / Boya Seçim Paneli

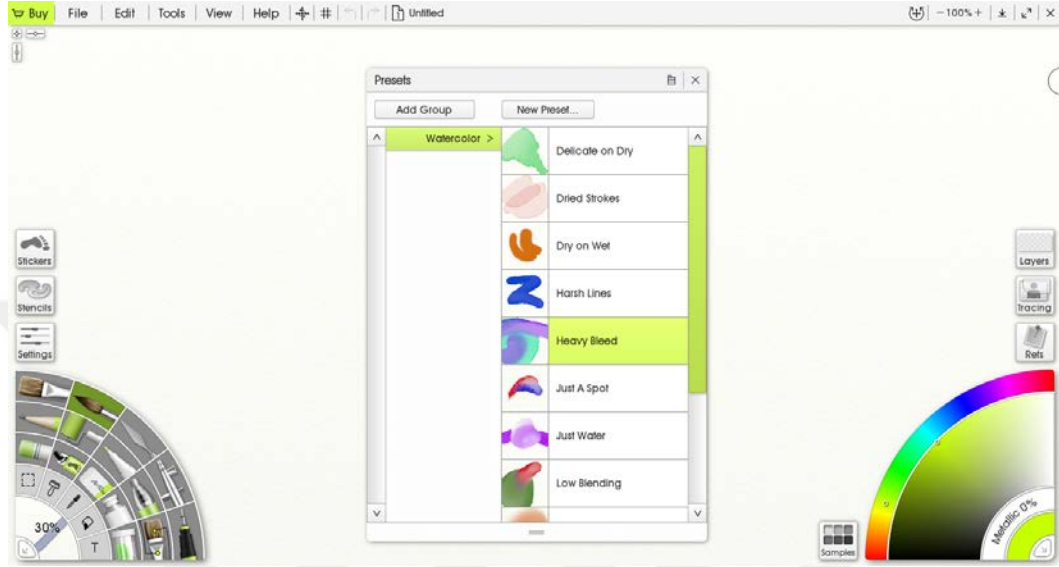
Art Rage'de renklerin oluşturulması hemen her kullanıcının rahatlıkla kullanabileceği bir panel aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Kullanılan boyama aracının özelliklerine göre renk değerleri değişkenlik gösterebilmektedir (Görsel 59).

Görsel 59. Art Rage Renk / Boya Seçim Paneli.

2.4.5.5. Art Rage Etki Seçim Paneli

Art Rage’de boya etkilerinin nasıl olacağıyla ilgili seçimlerin yapılabildiği “Presets” panelinde kullanıcı isterse sulu boya, air brush, kuru boya, yağlı boya gibi birçok farklı boyama türünü belirleyebilmektedir (Görsel 60).

Görsel 60. Art Rage Etki Seçim Paneli.

2.4.6. Wacom Cintiq

Wacom’un ürettiği Cintiq modeli grafik tabletin oldukça gelişmiş bir versiyonu denilebilir. En önemli özelliklerinden bahsedilecek olursa, tabletlerde çizim yaparken, takibin uygulanan yerden değil de ekrandan yapılmasına kıyasla çizimin doğrudan uygulanan yüzeyde görüntülenmesi durumu, gerçeklik hissini artırarak derinlik algısı sorunsalını tamamen ortadan kaldırmış durumdadır. Arayüzü, kısayolları ve basınç özellikleri açısından tabletlere göre birçok üstünlüğü bulunan Cintiq daha çok profesyonel anlamda çizim yapan sanatçılar tarafından kullanılmaktadır (Görsel 37).

Görsel 37. Wacom Cintiq Arayüz, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <https://bit.ly/2NXVdgn>

2.4.7. Apple Ipad Pro

Apple'ın iOS işletim sistemiyle birlikte sunduğu Ipad Pro günlük kullanımda birçok ihtiyaca cevap verdiği gibi, kendisine özel kalemiyle kaligrafi açısından sanatçılar için büyük kullanım kolaylığı oluşturmaktadır. Birçok bilgisayardan daha güçlü yapısıyla 3 boyutlu çalışmaların da yapılmasına imkan vermektedir. Kişisel etkileşim yönünden oldukça fazla seçenek sunan Apple Pencil basınca duyarlı yapısıyla, grafik uygulama, illüstrasyon ve kaligrafi yapabilme imkanını vermektedir. Özellikle tipografi ve yazı sanatçısı Seb Lester'ın Ipad ile ortaya çıkardığı çalışmalar bu cihazla ne derece hassasiyetle tasarımların yapılabileceği hakkında fikir vermektedir (Görsel 61).

Görsel 61. Apple İpad İpad ve Appl Pencil, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <https://apple.co/2oQ9roz>, <https://apple.co/2wWYJB2>

2.4.7.1. Apple Procreate

Apple'ın ürettiği özellikle tasarımcı, illüstratör ve sanatçılar açısından önem taşıyan mobil cihaz uygulamasıdır. Sağlamış olduğu görsel özelliklerle çizim ve yaratıcılık konusunda çalışmalar yapan sanatçıların sıklıkla başvurduğu pratik bir uygulama olduğundan söz edilebilir. Boya, renk, katman ve birçok fırça seçeneğiyle, sayısal ortamın sağladığı yüksek boyutlarda çalışabilme imkanıyla önem sunmaktadır.

2.5. DOKUNSAL (HAPTİC) KALİGRAFI

Dokunmak anlamına gelen “Haptic”, Yunanca “hapsthai”den gelmektedir. Dokunma hissiyle algılanabilen dünyanın aygıtlar aracılığıyla kavranması ise manipölasyon bilimi anlamına gelmektedir. Biyomekanik, psikoloji, nörofizyoloji, mühendislik ve bilgisayar bir araya getiren haptic teknolojisi gerçek ve sanal olmak üzere insanlar ve makinelerin etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (El Saddik, 2007). Haptic teknolojisini 4 başlıkta ifade etmek mümkündür:

1. İnsan
2. Makine
3. Bilgisayar
4. Multimedya

Birçok alanda var olabilecek ve gelecek vaat eden Haptic teknolojisi görsel ürünler üretme noktasında da ele alınarak çeşitli yazılımlar/aygıtlar aracılığıyla kullanıma sunulmuştur. Uygulayıcılar, kuvvet geri bildirim cihazlarının görsel aygıtlarla birlikte kullanımıyla gerçeklik hissine bir adım daha yaklaşmış durumdadır. 3 boyutlu çalışmalarda etkinin daha anlaşılır olduğu bilinmekle birlikte, çizim uygulamalarında kalemle göz mesafesinin gerçekteki gibi olması kullanıcı için artırılmış gerçeklik hissi uyandırmaktadır.

Bu bölümde yer verilen HapticCalligraphy uygulamasının çalışma ilkeleri grafik tabletlere benzese de, kurgulanan yazılım ve arabirimlerin kullanıcı için oldukça fazla gerçekçilik hissi sağlayacak ayrıntıları bulunmaktadır. Bir güç geri bildirim cihazı ve stereoskopik görüntü sisteminden faydalanan bu uygulamada, ayrıca çalışmayı görüntüleyebilmek için Reachin Display adlı bir donanım düzenlemesi kullanılmıştır. Şeffaf cam üzerine düşen bu sanal görüntü aynı zamanda çalışmayı yapan kişinin kalem hareketlerini anında görmesine imkan vermektedir.

HapticCalligraphy'nin temel katkısı, haptiğe dayanan yeni etkileşim tekniklerinin ve grafiksel kullanıcı ara yüzüne yenilikçi bir yaklaşımın uygulanmasından oluşmaktadır. Kuvvet geri bildirim cihazı, sanatçıların tüm oluşturma sürecini bir bilgisayara taşımaları ve zaman alıcı sayısallaştırma ve izleme işlemlerinden kaçınmaları için yeterli gerçek dünya benzerliği sağlar (Sustr, 2010, s. 2).

Haptic Kaligrafi'nin çalışma prensibi, dokunma duyusu temeline dayanmaktadır. Ayrıca etkileşim teknikleri ve kullanıcı ara yüzüne yönelik bir yaklaşımı içermektedir. Kullanıcının çalışmalarını görerek ve dokunarak uygulayabilmesinin yanı sıra, yapılan çizimlerin bilgisayar ortamına taşınması, sayısallaştırılması ve ekrana yansması gibi zaman alıcı unsurları ortadan kaldırarak çizim ve uygulamanın eş zamanlı görüntülenmesini sağlamaktadır (Görsel 62).

Kuvvet geri bildirim cihazlarının gerçekliği artıran özelliğinin yanı sıra kılavuz niteliğini taşıdığından da söz edilebilir. Açılacak olursa, örneğin kaligrafi uygulaması yaparken gerçeklik hissine ulaşılırken, tersine bir yöntemle cihazın kullanıcıya ilettiği komutlarla hatalarını gidereceği ve metodolojik bir öğretimin herkes için aynı ölçüde sunulması anlamına gelmektedir. Bu yöntemin uygulandığı bir çalışma şöyle aktarılmıştır:

...Bu çalışmada Farsça hatlarını öğrenmek için iki yöntem kullanılmıştır. Farsça alfabesinde, karakterlerin çoğu, çeşitli eğriliklere sahiptir ve bu nedenle yeni başlayanların çoğunun bu süreci gerçekleştirmesi zorlaşmaktadır. Ayrıca, kötü el yazısı olan insanların çoğu, eğitimlerinin ilk yıllarında öğretmenlerinden şikayetçidir. Bu açıdan, robotik cihazın bu uygulama için kullanılması yerinde bir karar olmuştur. ...İlk modda, karakterlerin referans Farsça yörüngesi mevcuttur ve kullanıcı bu yolu izlemesi için sınırlandırılmıştır. Kullanıcı doğru yolu takip ederken kuvvet sıfırdır ve kullanıcının tanımlanan yoldan sapması ile arttırılacaktır. İkinci modda, kullanıcının, kuvvetlerin ve haptik cihazın önceden kaydedilmiş pozisyonunu izlemesine rehberlik edecektir (Boroujeni, Meghdari, 2009, s. 160).

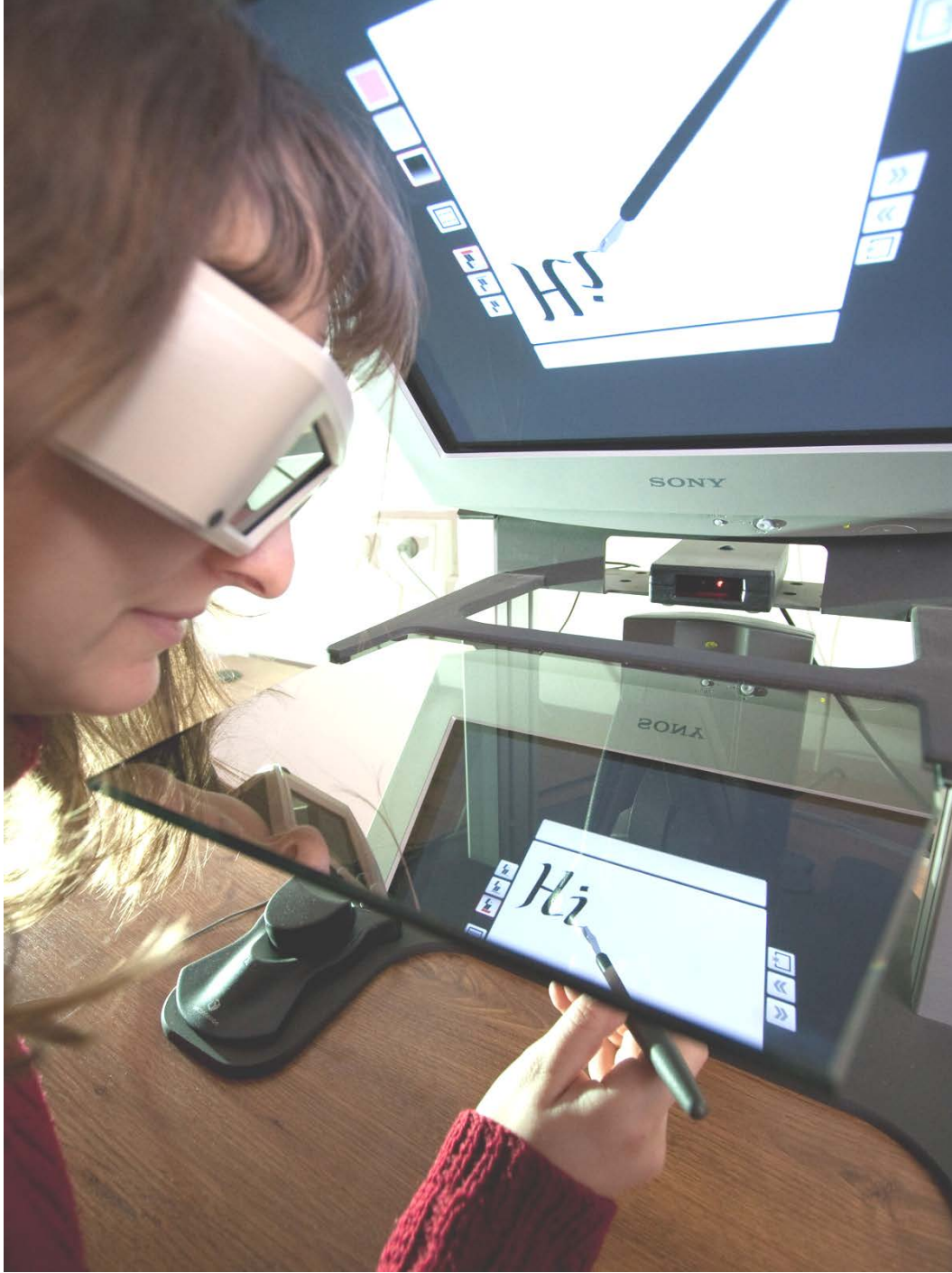
Kullanım Üstünlükleri:

Kullanıcı ilk denemesinde dahi sezgisel kullanım kolaylığı sayesinde yeterli düzeyde çalışmalar üretebilmektedir.

Kuvvet geribildirim cihazıyla çalışan kişide kağıda dokunma hissi uyanmakta ve yüzey özelliklerinden etkilenilmektedir.

3 boyutlu yansıma ve yarı geçirgen ayna projeksiyonuyla doğal ortamın simülasyonunu sunmaktadır. Yani çalışma yapan sanatçı tüm sahneyi mekansal olarak algılayabilir.

3 boyutlu arabirimi sayesinde hiçbir fare veya klavye girişi gerektirmez.

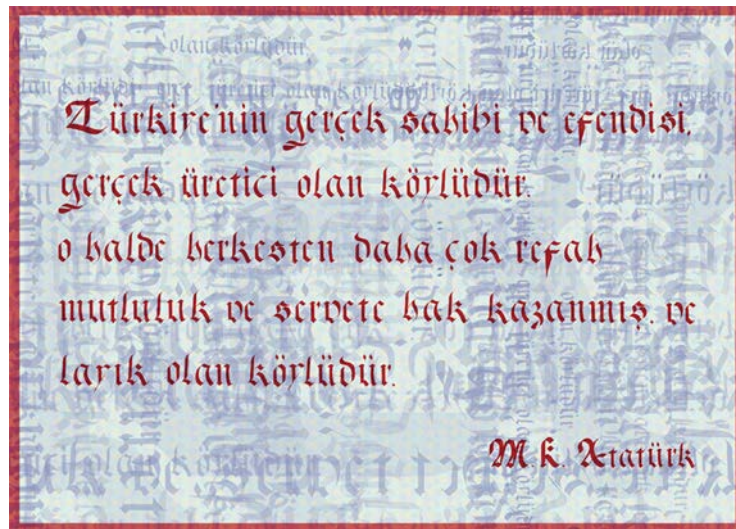

Görsel 62. Dokunsal (Haptic) Uygulama.

2.6. SAYISAL KALİGRAFI ÖRNEKLERİ

Bilgisayar teknolojisinin hayata girmesiyle birlikte tasarımların sayısal ortamda çeşitlenerek uygulanması, bunları yaparken de zamandan tasarruf edilmesi birçok yönden üstünlük oluşturmuştur. Ayrıca elde uygulanan tasarımların da arabirimlerle sayısal ortama aktarılacak katkıları yapılmasıyla geleneksel ve çağdaş tasarım arasındaki bağlantı sağlanmıştır. Kaligrafi sanatında geleneksellik ön planda olmakla birlikte, gelişen teknolojinin ve bağlı olarak sayısal ortamın sunduğu olanakların da önemli bir payı vardır. Günümüzde çeşitli araçlarla doğrudan sayısal ortamda da uygulanabilen kaligrafinin, geleneksel yöntemlerle oluşturulup sayısal ortama aktarılabilmesi, istendiğinde yazılımlar aracılığıyla etkiler uygulanarak son şeklinin verilebildiği bilinmektedir.

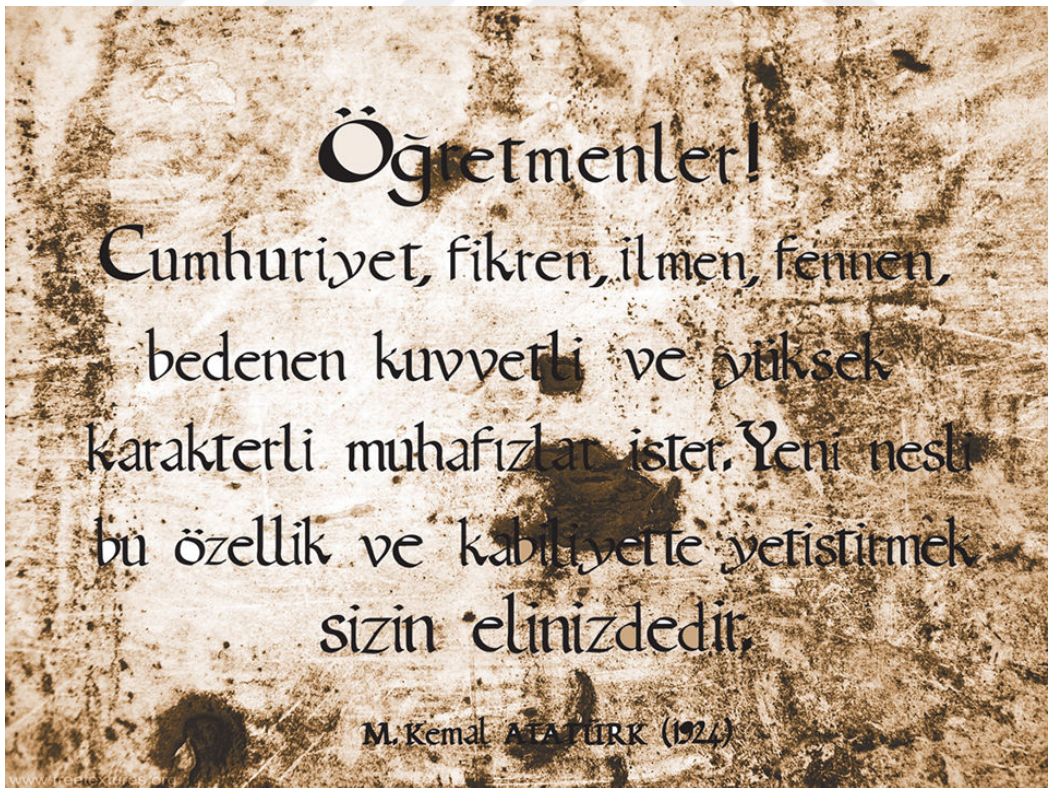
Örnek olması açısından aşağıda sunulan sayısal kaligrafi çalışmaları, Hacettepe Üniversitesi, Grafik Bölümü'nde Prof. Namık Kemal Sarıkavak'ın yürütmüş olduğu dersler kapsamında öğrenciler tarafından yapılan uygulamalardır. Yapılan bu çalışmalarla öğrencilere yazı becerilerinin kazandırılmasıyla birlikte, kaligrafinin dönem ve bölgesel özelliklerinin aktarılması hedeflenmiştir. Ayrıca sayısal ortamın sağladığı üstünlüklerin de bu çalışmalarda öne çıktığı görülmektedir.

Görsel 63. Atacan Güçlüol, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 156).

Görsel 64. Hüsamettin Mutlutürk, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme (Sarıkavak, 2017, s. 152).

Görsel 65. Banu Erişti, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 156)

Görse 66. Övünç Güven Ersoy, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme, (Sarıkavak, 2017, s. 151).

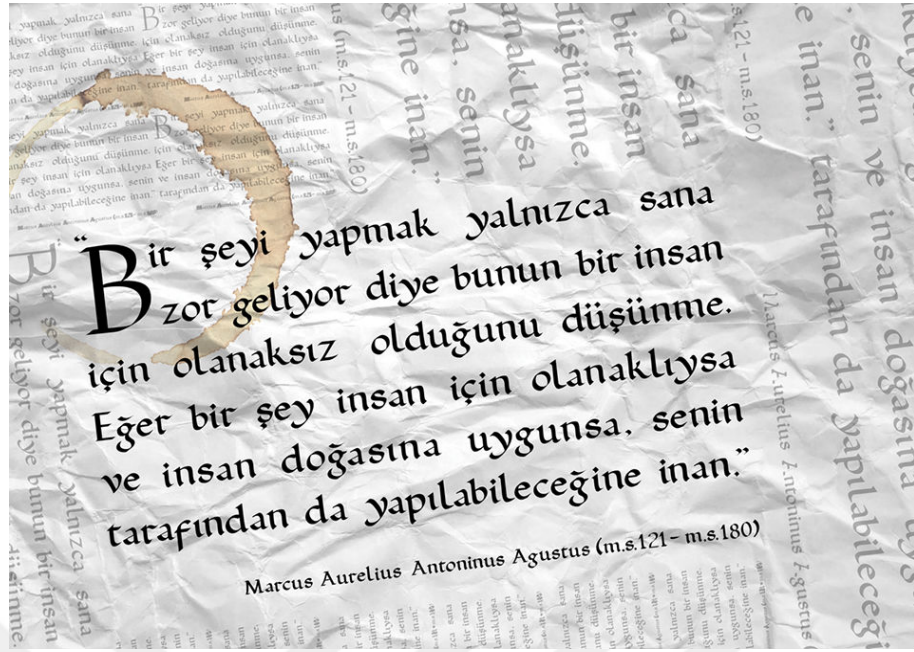
Görsel 67. Hüsamettin Mutlutürk, Sayısal Kaligrafi Uygulama Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 155).

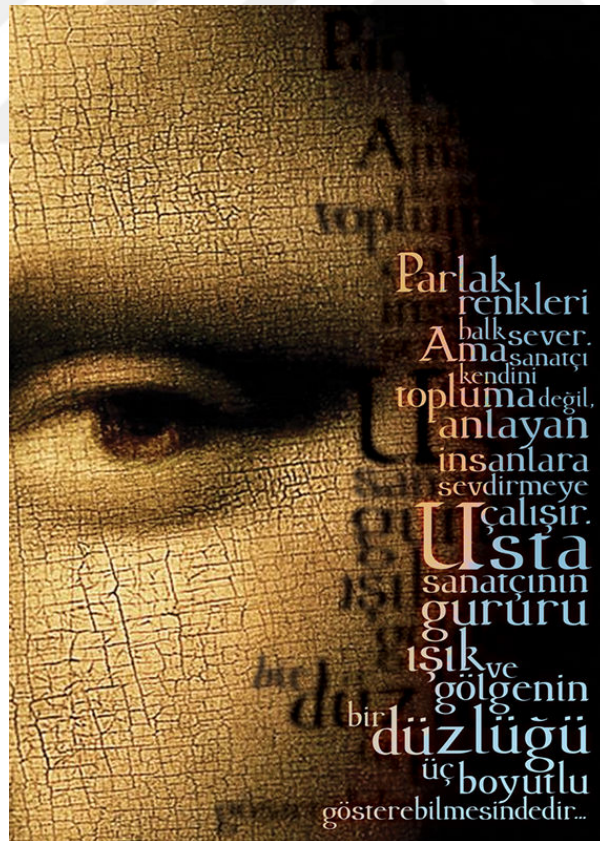
Görsel 68. Amir Jamshidi, Sayısal Kaligrafi Soyut Düzenleme, (Sarıkavak, 2017, s. 153).

Görsel 69. Dilek Nur Polat, Sayısal Kaligrafi Atatürk'ten Özlü Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 155)

Görsel 70. Mert Acar, Sayısal Kaligrafi Dünya Aydınları ve Düşünürlerinden Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 157).

Görsel 71. Barış Öztekin, Sayısal Kaligrafi Dünya Aydınları ve Düşünürlerinden Sözler, (Sarıkavak, 2017, s. 157).

Görsel 72. Dina Ruzha, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2CAAyxE>.

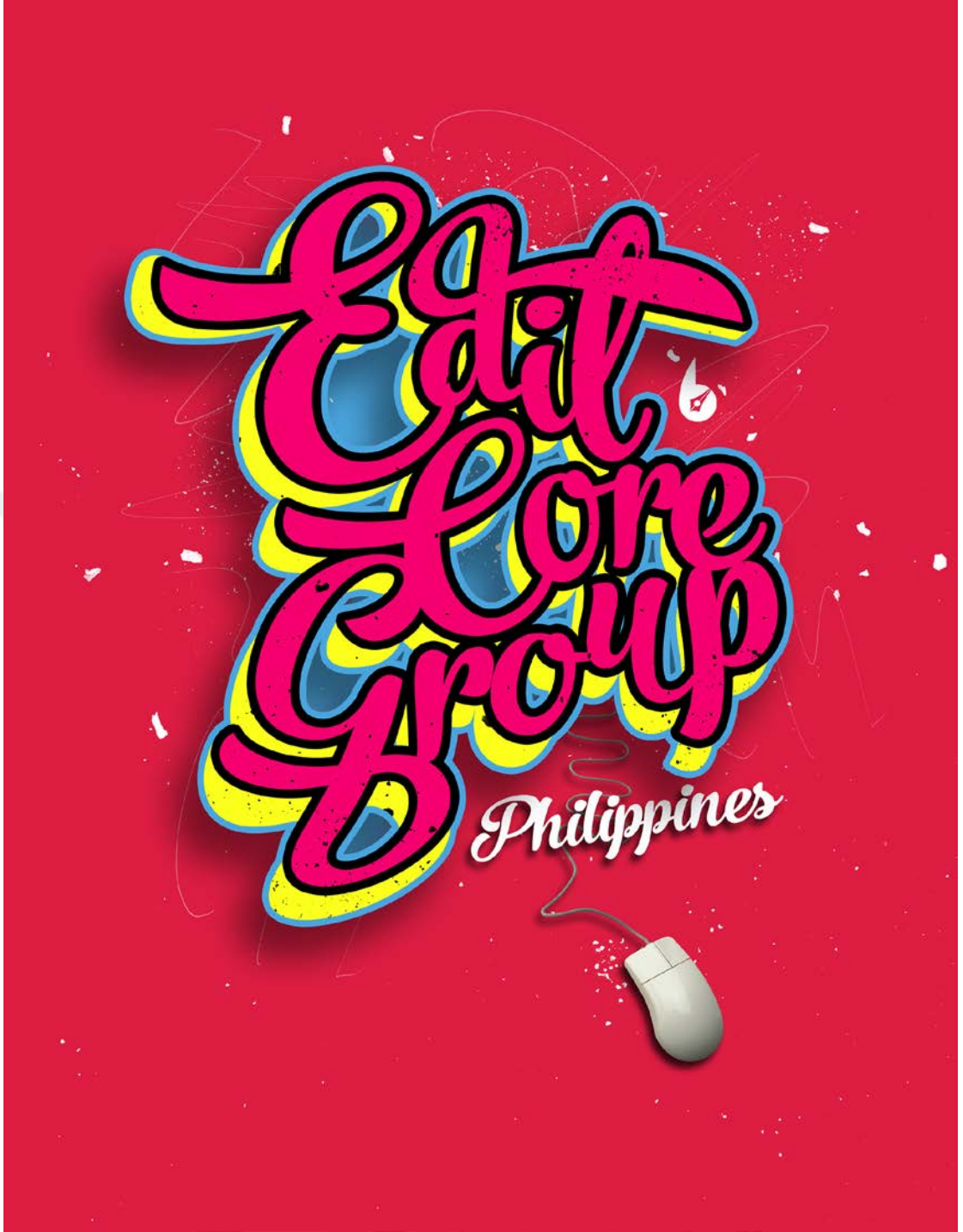
Görsel 73. Jake Rainis, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2MdpmXj>.

Görsel 74. Matteo Molteni, Sayısal Kaligrafi (3D) Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2Mb0vU9>.

Görsel 75. Max K., Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2wVSSLv>.

Görsel 76. Biko Tecson, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018,
<http://sbit.ly2NW0nt3>.

Görsel 77. Alejandro Solorzano, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2wSEOTI>.

Görsel 78. Rofaizel Rozemi, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018, <http://sbit.ly2N1pTKs>.

Görsel 79. Banu Bulduk Türkmen, Sayısal Kaligrafi Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, <https://bit.ly/2MZg5Y8>.

Görsel 80. Banu Bulduk Türkmen, Sayısal Kaligrafi (Yunus Emre)
Erişim Tarihi: 9 Eylül 2018, <https://bit.ly/2CBUDDJ>.

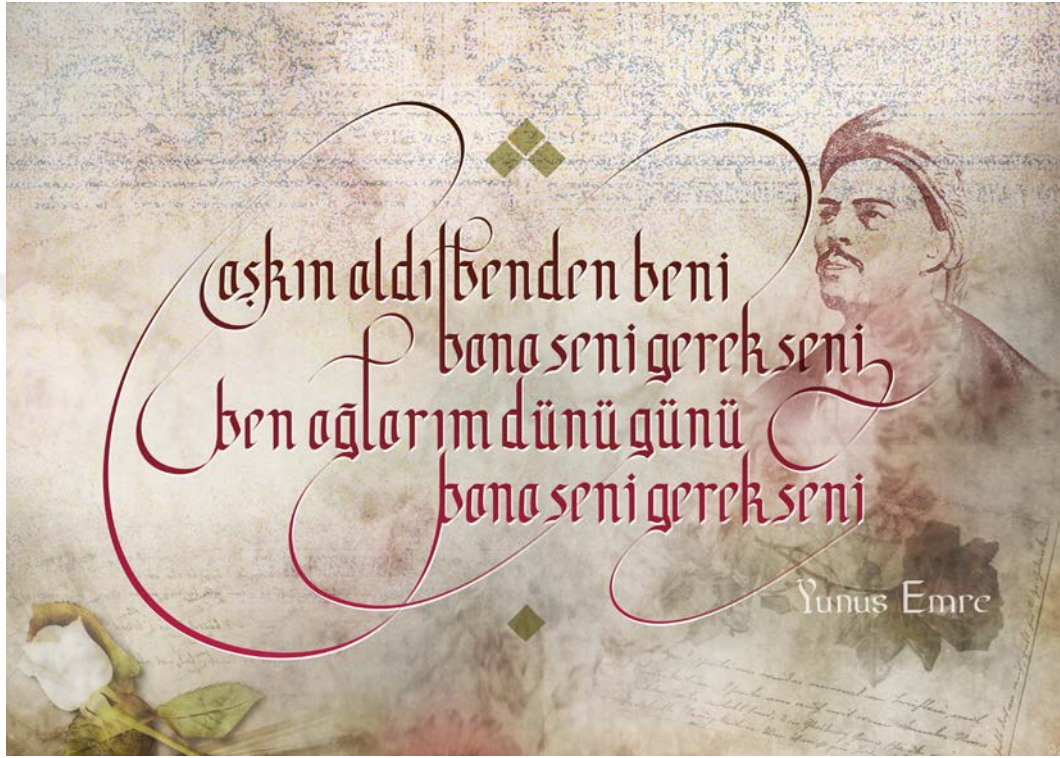
3. BÖLÜM DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Geleneksel yöntemler ve malzemelerle üretilen kaligrafi, sanat ve yazı tarihi açısından geçmişten günümüze kadar gelişerek önemli bir yerde konumlanmıştır. Zaman içinde birçok kültürden ve bölgeden etkilenecek çeşitli dönemlerde sürekli gelişerek var olmayı başarmıştır. Matbaanın icadıyla birlikte baskı mecrasında hayat bulan yazı tipleriyle birlikte kaligrafik biçem yazılar da el yazısı karakteri olarak kullanılmaya başlamıştır. Bilgisayar teknolojisinin gelişmesiyle birlikte baskı hayatında kullanılan tüm bu yazı tipleri yazılımlar aracılığıyla sayısal ortama dahil edilmiştir. El yazısı tiplerinin de sayısal ortamda var olmasıyla birlikte tipografik çalışmalarla birlikte kaligrafik çalışmaların da gündeme gelmesi söz konusu olmuştur. Gelişen teknolojinin sağladığı donanım, yazılım ve aygıtların da yardımıyla, manipüle edilerek ortaya konan kaligrafik çalışmalar, yerlerini sayısal ortamda doğrudan uygulanabilen sayısal kaligrafi çalışmalarına bırakmıştır.

Günümüz teknolojisi, yazılımların getirdiği üstünlüklerle birlikte çeşitli biçemlerde kaligrafik çalışmalar yapmayı kolaylaştıran imkanlar sunmaktadır. Elle yaptıkları çalışmaları manipüle etmek ya da sayısallaştırmak isteyen sanatçılar piksel ya da vektör tabanlı yazılımları tercih edebilmekte, yazılımlara uygun aygıtları da kullanabilmektedirler.

Tez çalışmasının konusunu oluşturan sayısal kaligrafi uygulamalarını gerçekleştirmek için Prof. Namık Kemal Sarıkavak ile birlikte, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü tarafından her yıl gerçekleştirilen Uluslararası Anadolu Kaligrafi ve Tipografi Etkinliği kapsamında “Yunus Emre” teması belirlenmiştir. Belirlenen bu tema çerçevesinde Yunus Emre’nin sözlerinden oluşturulan çalışmaların, içerikleriyle örtüşen yazı biçemleriyle sunulması hedeflenmiştir. Aşağıda sunulan sayısal kaligrafi çalışmalarında dönemsel ve bölgesel özellikler verilmeye çalışılmış ve plastik anlamda katkılar yapılarak çağdaş tasarımlar elde edilmek istenmiştir.

Gotik biçeme göre biraz daha dar formda ve fırça/kalem hareketlerinin yumuşatılmasıyla oluşturulan bu çalışma grafik öğelerle desteklenmiştir. Vurgu ve harf içi boşluk değerlerinin eşitlenmesi ilkesi gözetilerek uygulanan çalışma gotik biçemin yorumlanması açısından örnek oluşturmaktadır (Görsel 81).

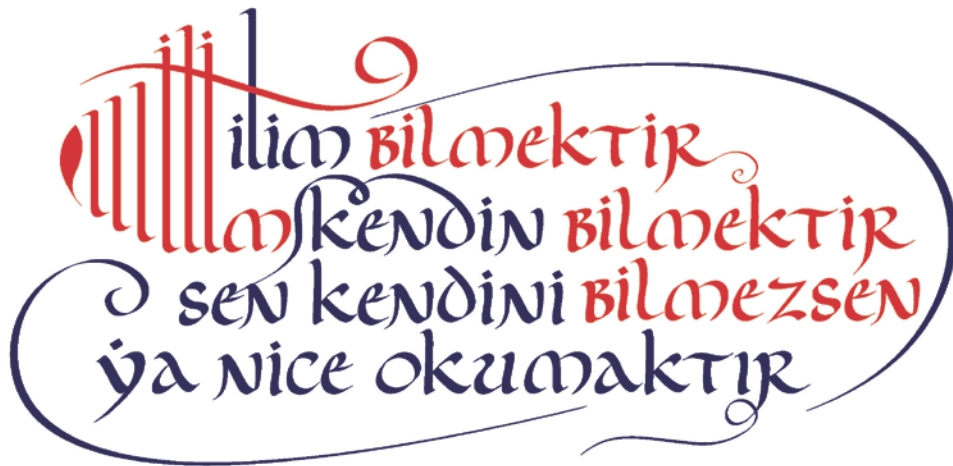
Görsel 81. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 1

Aşağıda verilen çalışmada Hümanist Miniskülleri kullanılarak bir kompozisyon elde edilmeye çalışılmıştır. İçerikle bütünlüğü açısından seçilen biçemle birlikte dönemin özelliklerine göndermede bulunmak için görsel öğeler kullanılmıştır (Görsel 82).

Görsel 82. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 2

Adobe Illustrator programında uygulanan bu çalışma için programın özellikleri kullanılarak fırça yapısı, açı, yumuşatma, nokta yoğunluğu değerleri grafik tablet için uyarlanmıştır. Tamamen grafik tabletin özellikleri kullanılarak oluşturulan anizyal biçim harfler programın vektörel temelli olmasının getirdiği üstünlükle müdahalelerde bulunarak istenen forma ulaşılmıştır (Görsel 83).

Görsel 83. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 3

Yapılan çalışmadan sayısal ortamın üstünlüklerini yansıtması açısından vektörel yazılımda hazırlanan yazılar, PhotoShop'a aktarılarak çeşitli etkiler uygulanmıştır. Derinlik ve resimsel ifade oluşturması açısından görsel öğelerle desteklenen çalışmada renk düzeninin ve grafik öğelerinin içeriği yansıtacak nitelikte olması hedeflenmiştir (Görsel 84).

Görsel 84. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması 4

Sayısal ortam özellikleri kullanımında örnek olması açısından aşağıdaki çalışmalar uygulanmıştır. Yapılan çalışmaların seçilen yüzey üzerine farklı etkilerle uygulanmasının gösterimi açısından kabartma ve kazıma gibi katman özellikleri kullanılmıştır (Görsel 85, 86.)

Görsel 85. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması Kazıma Etkisi

Görsel 86. Deneysel Sayısal Kaligrafi Uygulama Çalışması Kabartma Etkisi

SONUÇ

Batı kaligrafisinin özet tarihçesine ışık tutulmaya çalışılan bu tez çalışmasında, kaligrafinin ortaya çıkışından günümüze kadarki süreç incelenerek, ne tür gelişmelerin sağlandığı hakkında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Kaligrafinin, bir sanat icra alanı olması açısından yazıdan ne tür farklarla ayrıldığı yönünde ve el yazısı-kaligrafi ilişkisi konusunda saptamalar yapılmıştır. Yazıyı süslü ve güzel olarak uygulamanın hangi estetik arayışlar doğrultusunda yapıldığı araştırılarak kaligrafiyi, göze hoş görünen ve estetik sanat ürünü haline getiren olguların neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Geleneksel kaligrafinin doğal nesnelerle ve malzemelerle uygulanabiliyor olması, bu nesnelerin ve malzemelerin çeşitliliği birçok tasarım düzenlemesini oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Ancak günümüzde farklı malzeme ve metotlarla, birçok yüzey üzerine uygulandığı da bilinmektedir. Özellikle ülkemizde halka açık çeşitli ortamlarda gelişmiş güzel yapılan, zanaatkârlık düzeyinde uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu tez çalışmasında günümüzde az sayıda temsilcisi bulunan bu sanat icra alanının, esasında hak ettiği yerden uzak oluşuna dikkat çekilmekle birlikte, sayısal ortama taşınması noktasında da irdelemeler yapılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması kapsamında sayısal ortamın sunduğu üstünlüklerle birlikte, geçmişte yazı ustalarının harf tasarımlarını yaparken izledikleri yöntemler ve estetik arayışların nasıl birleştirileceği ve bu birleşimle daha iyi eserlerin ortaya konabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Kaligrafinin sayısal ortamda uygulanışı tez çalışmasının ana konusu olduğundan programlar, yazılımlar ve arabirimlerin kullanımı ve bunlarla uyumlu bir şekilde nasıl çalışılacağı hakkında açıklayıcı bilgilere de yer verilmiştir. Özellikle vektörel temelli yazılımlarda oluşturulan çalışmaların müdahalelere açık ve mükemmeliyet derecesinde iyileştirmeler sağlanabileceği tez çalışmasının başlığı bağlamında vurgulanmıştır. Öte yandan çalışmaların herhangi bir program ortamında oluşturulduktan sonra başka etkiler ve katmanlar sayesinde

resimsel düzenlemelere dönüştürülebileceği son bölümde bulunan uygulama çalışmalarıyla ve Prof. Namık Kemal Sarıkavak'ın Kaligrafik ve Tipografik Deneysel Tasarımlar kitabında da yer verdiği geçmiş dönem öğrencilerinin çalışmalarından oluşan bir seçki ile gösterilmeye çalışılmıştır.

Kaligrafi geleneksel yöntemlerle de, çağın sağladığı teknolojik araçlarla da yapılmaktadır. Ancak her iki durumda da ortaya çıkan eserin izlenebilirliği ya da göze hoş görünürlüğü sanatçının bilgi, birikim ve estetik anlayışıyla doğru orantıdadır. Sanatçı doğal nesnelerle ürettiği bir çalışmayı sayısal ortama da aktarabilmektedir; ancak asıl sorulması gereken soru “Getirisi ne olacak?”tır. Geleneksel olarak da olsa, sayısal ortamda da olsa sanatçının eserlerini eliyle üreteceği öngörülürse malzeme kullanımının farklılıklarından söz edilebilir. Ancak kullanım yönünden birinin mi ya da her ikisinin birlikte kullanımının mı daha iyi olduğunu ancak sanatçı belirleyecektir. Geleneksel olarak çalışmalar üreten bir sanatçı için sayısal ortamda üretmek dokunma hissinin olmaması, göz ve kağıt mesafesinin farklı olması, uygulama yapıldığında işlem gecikmesinin olması, uygulama esnasında kalem yönünün değiştirilememesi gibi olgular zayıflık olarak nitelendirilebilmektedir. Bir başka sanatçı tarafından ise yapılan çalışmanın sayısal ortama aktarılıp üzerinden tekrar çizilebilmesi, özellikle vektörel temelli yazılımlarda dış hatların tamamen düzenlemeye açık olması, doğrudan çalışırken zaman, malzeme maliyeti olmadan tekrar tekrar denemeler yapılabilmesi, etki özelliklerinin kullanılabilmesi, başka yüzeyler üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarının hemen görülebilmesi, bir çalışmanın birçok düzenlemesinin kısa sürede yapılabilmesi, istendiği oranda ölçeklenmesi ve istenilen boyanın istenen dokuya uygulanabilmesi gibi özellikler sayısal ortamın üstünlükleri olarak karşılık bulmaktadır.

Özetlenecek olursa ortaya çıkmaktadır ki kaligrafi alanında üst düzey eserlerin ortaya konması noktasında, geleneksel araç-gereç ve yöntemler hakkında bilgi sahibi olunmasıyla birlikte teknolojinin sunduğu üstünlüklerin de etkin bir şekilde değerlendirilmesi önem sunmaktadır.

Sanatçı yalnızca geleneksel yöntemlerle ya da sayısal ortamın sağladığı araç-gereç ve aygıtlarla çalışmalarını sürdürebileceği gibi her iki ortamın özelliklerini birlikte kullanarak çalışmalarını istediği noktaya taşıyabilecektir. Özellikle geleneksel yöntemlerin pratiklerle tekrar edilerek uygulanması, gerektirdiği becerilerin kazanılması ve bunların sayısal ortama aktarılması çalışma niteliğini artıracak dinamiklerdendir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Ambrose, G., Harris, P. (2010). *Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü*, İstanbul: Literatür Yayınları
- Artut, K., Demir, H. (2013). *Güzel Yazı Teknikleri ve Öğretimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atalay, M. C., (2014). *Andre Masson Resimlerinde Kaligrafik Eğilimler*, Tekirdağ: Humanitas Sayı 3 (Bahar), 27-38.
- Baltacıoğlu, I. H. (1993). *Türklerde Yazı Sanatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Barın, E. (1978). *Emin Barın*, İstanbul: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, Toplu Sergiler
- Barthes, R., (2006). *Yazı Üzerine Çeşitlemeler – Metnin Hazzı, Çeviri: Şule Demirkol*, İstanbul: YKY.
- Becer, E. (2011). *İletişim ve Grafik Tasarım*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Boroujeni, M. M., Meghdari, A. (2009) Haptic Device Application in Persian Calligraphy, 2009 International Conference on Computer and Automation Engineering, Erişim: 08.09.2018, <https://ieeexplore.ieee.org/document/4804509/>
- Bulduk, B. (2015). *Calligraphy, It's transfer to new media environment and the part it plays in graphic design products*, Global Journal on Humanites & Social Sciences. [Online]. 01, pp 348-353. Available from: <http://www.world-education-center.org/index.php/pntsbs>
- Cambridge University (2018). *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/> 25 Ağustos 2018'de erişildi, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Chatfield, T. (2012). *Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çevik, M. S., <http://www.tamsanat.net/sanaticilar/yazilari.php?sanatci=502&post=357> 03.05.2018'de erişildi.
- Çevik, M. S., <https://www.savascevik.com/2015/11/06/ozgun-hat-calismalarinda-estetik-ve-teknik-degerler/> 03.05.2018'de erişildi.
- Çopur, M. E. (1996). *Yazının Tarihsel Sürecinden Hareketle, Tarih, Teknik ve Diğer Sanatlara Yansıması ile Kaligrafi*, Eskişehir: Yüksek Lisans Tezi

- Dalkıran, Ö. (2013). *Kitabın Tarihi*, Türk Kütüphaneciliği Cilt 27, Sayı 1, 201-213
- Drogin, M. (1980). *Medieval Calligraphy*, New York: Dover Publications, Inc.
- Edgü, F. (1980). *Turkish Calligraphic Art (Karalama/Meşk)*, İstanbul: Ada Press
- El Saddik, A. (2007). The Potential of Haptics Technologies, IEEE Instrumentation and Measurement Magazine, Erişim: 08.09.2018, <https://www.researchgate.net/publication/3421023>
- Erdal, G. (2015). *İletişim ve Tipografi*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Garfield, S. (2010). *Tam Benim Tipim (Just My Type)*, İstanbul: Domingo.
- Grebenstein, M. (2006). *Calligraphy, A Course in Hand Lettering*, China: Watson-Guptill Publications.
- History-World. (2018). *Ancient Egypt, Hieroglyphics*, Erişim: 07.09.2018, <http://history-world.org/hieroglyphics.htm>
- Hiyeroglif-Hieratik-Demotik, Erişim: 07.09.2018, www.eskimisir.8m.net-hieratik-demotik.htm, (2018)
- Huber, R., A. (1999) *Handwriting Identification: Facts and Fundamentals*, New York: CRC Press
- Jackson, D. (1994). *The Story of Writing*, UK: Taplinger Pub Co
- Lawther, G., Lawther C., Trudgill, A. (1986) *Learn Lettering and Calligraphy Step-by-Step*, London: Macdonald
- Lester, S. (2017) www.seblester.com/FAQ, Ocak 2017, Erişim Tarihi: 06.02.2017
- Marsh, D. (1996). *First Steps Series Calligraphy*, Ohio: North Light Books.
- Martin, J. (1987). *The Complete Guide to Calligraphy*, Techniques and Materials, London: Quill Publishing Limited
- Mazlum, F. S. (2006). *Masaüstü Yayıncılık Tasarım ve Basım Teknolojisine Giriş*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Nesbitt, A., (1957). *The History and Technique of Lettering*, New York: Dover Publications.
- Pektaş, Ö. P. (2014). *Calligraphic Forms in Contemporary Typographic Design*, Procedia-Social and Behavioral Sciences 122 (2014) 40-45, Erişim: 07.09.2018, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814013172>, 1877-0428
- Runes, D. D., Schrickel G. H. (1946). *Encyclopedia of the arts*, New York: Philosophical Library

- Sarıkavak, N., K. (1998). *Kaligrafi Ders Notları*, Ankara
- Sarıkavak, N., K. (2003). *Sanat Yazıları 10*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları
- Sarıkavak, N., K. (2005). *Sayısal Tipografi 1, Basımcılık ve Yayıncılıkta Aygıt, Donanım ve Yazılım Teknolojisinin Gelişimi*, Ankara, Başkent Üniversitesi Yayınları,.
- Sarıkavak, N., K. (2017a) *Kaligrafik ve Tipografik Deneysel Tasarımlar*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Sarıkavak, N., K. (2017b) *Sanat Yazıları 37*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Sassi, P. A. (1989). *Better Handwriting in 30 Days*, Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, Inc.
- Shaw R. (1994) *Yazı Yazma Tekniği ve Örnekleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Šustr, V. (2010) *Computer Aided Calligraphy in Haptic Virtual Environment*, Brno, Czech Republic: 2010 International Conference on Computational Science and Its Applications, 11360442
- The Oxford Dictionary of English*. (2005). United Kingdom: Oxford University Press.
- Thomson, G. (2003). *The Calligraphy Kit*, San Fransisco: Chronicle Books
- Thomson, G. (2003). *Digital Calligraphy: How to Create Perfect Lettering from Your Desktop* USA: Watson/Guptill Publications,.
- Thomson, G. (2004). *Calligraphy with PhotoShop*, USA: Course PTR.
- Turani, A. (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ünver, M. (2003). *Kaligrafi Güzel Yazı Sanatı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gürkan Akbaş

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi GSF Resim Bölümü 2010

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi GSF Grafik Bölümü 2018

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta Düzey)

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Artı5 Medya Tanıtım Reklam Ajansı (2013)

Dükkan Ajans (2012)

Anadolu Reprodüksiyon Film Atölyesi (2003)

Afacan Matbaası (2001)

Günce Yayın Evi (1999)

İletişim

E-Posta Adresi : gurkan_gsf@gmail.com

Tarih : 13.09.2018

ÇAĞDAŞ TASARIMDA SAYISAL KALİGRAFİ VE DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Yazar Gürkan Akbaş

Gönderim Tarihi: 05-Eki-2018 11:25AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1014349006

Dosya adı: A_TASARIMDA_SAYISAL_KAL_GRAF_VE_DENEYSEL_UYGULAMA_ALI_MALARI.pdf (12.81M)

Kelime sayısı: 18228

Karakter sayısı: 134412

ÇAĞDAŞ TASARIMDA SAYISAL KALİGRAFİ VE DENEYSEL UYGULAMA ÇALIŞMALARI

ORIJINALLIK RAPORU

%7

BENZERLİK ENDEKSİ

%6

İNTERNET
KAYNAKLARI

%2

YAYINLAR

%

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.savascevik.com

İnternet Kaynağı

%1

2

www.birazoku.com

İnternet Kaynağı

<%1

3

www.leblebitozu.com

İnternet Kaynağı

<%1

4

www.kaligrafi.web.tr

İnternet Kaynağı

<%1

5

edergi.akdeniz.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

6

humanitas.nku.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

7

egitim.cukurova.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

8

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

<%1

9	www.ijlet.com İnternet Kaynağı	<%1
10	kalemguzeli.org İnternet Kaynağı	<%1
11	www.photoshopmagazin.com İnternet Kaynağı	<%1
12	issuu.com İnternet Kaynağı	<%1
13	kaligrafaruk.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
14	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
15	prezi.com İnternet Kaynağı	<%1
16	SARIKAVAK, Namık Kemal. "H.Ü. G.S.F. Grafik Bölümü'nde Yazı ve Tipografi Eğitimi", Atatürk Üniversitesi, 2006. Yayın	<%1
17	www.levitate.de İnternet Kaynağı	<%1
18	www.bby.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
19	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1

20

w3.sdu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

21

Syafizwan Faroque, Ben Horan, Husaini Adam, Mulyoto Pangestu, Matthew Joordens. "Haptic Technology for Micro-robotic Cell Injection Training Systems—A Review", Intelligent Automation & Soft Computing, 2015

Yayın

<%1

22

tepebasi.bel.tr

İnternet Kaynağı

<%1

23

YALÇINKAYA, Yalçın. "Dijital Kültür ve Dijital Kütüphane", Türk Kütüphanecileri Derneği, 2016.

Yayın

<%1

24

earsiv.arel.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

<%1

25

-, -. "SERAMİK SANATI VE YUNUS EMRE FELSEFESİ", Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 2016.

Yayın

<%1

26

www.gsf.gazi.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

27

M. L. Simner. "Work In Progress: Towards an Empirical Definition of Developmental Dysgraphia: Preliminary Findings", Canadian Journal of School Psychology, 12/01/2000

<%1

-
28	article.sciencepublishinggroup.com
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
29	esefdergi.gazi.edu.tr
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
30	www.bgu.ac.il
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
31	espace.cdu.edu.au
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
32	abp.anadolu.edu.tr
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
33	www.anadolu.edu.tr
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
34	dergipark.gov.tr
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
35	UÇAN, Hilmi. "Yazı nın niteliği ve yazı mekânlarının işlevi", Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2012.
Yayın | <% 1 |
|----|---|------|
-
36	www.kemgoz.co
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
37	guzelsanat.erciyes.edu.tr
İnternet Kaynağı | <% 1 |
|----|--|------|
-
38	loghatnameh.com	

İnternet Kaynağı

<% 1

39

www.cs.vsb.cz

İnternet Kaynağı

<% 1

40

www.svaf.se

İnternet Kaynağı

<% 1

41

www.tokikayabasikonutlari.net

İnternet Kaynağı

<% 1

42

ASLAN, Erdoğan. "2014 Yılı Knidos Sualtı Araştırmaları nda Elde Edilen İlk Bulguların Değerlendirmesi", Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2015.

Yayın

<% 1

43

catalog.hathitrust.org

İnternet Kaynağı

<% 1

44

www.manas.kg

İnternet Kaynağı

<% 1

45

devletkonservatuvari.mersin.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

46

cwahi.concordia.ca

İnternet Kaynağı

<% 1

47

mcbridelab.com

İnternet Kaynağı

<% 1

48

www.iub.edu

49

excelclasses.net

İnternet Kaynağı

<% 1

50

www.bilinmeyenturktarihi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

51

www.egitimkomisyonu.hacettepe.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

52

Vilém ustr. "Computer Aided Calligraphy in Haptic Virtual Environment", 2010 International Conference on Computational Science and Its Applications, 2010

Yayın

<% 1

53

"38th EASD Annual Meeting of the European Association for the Study of Diabetes", Diabetologia, 2016

Yayın

<% 1